

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Bakalářská práce

Klasifikátory českého znakového jazyka

Vypracovala: Lenka Tikovská
Vedoucí práce: prof. PhDr. Alena Macurová, CSc.
Rok: 2006

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s využitím uvedených pramenů a literatury.“

V Praze, dne 24.7. 2006

Lenka Tikovská

OBSAH

Úvod	5
1. Klasifikátory v mluvených jazycích	7
1.1. Typy klasifikátorových jazyků	8
1.2. Kategorie klasifikace	13
2. Klasifikátory amerického znakového jazyka	18
2.1. Typy klasifikátorů dle Bakerové a Cokelyho	18
2.1.1. Klasifikátory zastupující předměty	19
2.1.1.1. Klasifikátory zastupující jeden objekt	20
2.1.1.2. Klasifikátory zastupující více objektů	29
2.1.2. Klasifikátory popisné (specifikátory tvaru a velikosti)	35
2.2. Další možná dělení klasifikátorů	41
2.3. Vyjádření množného čísla pomocí klasifikátorů	52
2.3.1. Klasifikátor zastupující jeden objekt	53
2.3.2. Klasifikátor zastupující více objektů	56
2.4. Osvojování amerického znakového jazyka	59
3. Klasifikátory britského znakového jazyka	63
3.1. Klasifikátorové tvary ruky v britském znakovém jazyce	74
3.2. Přehled klasifikátorových tvarů ruky britského znakového jazyka	75
4. Klasifikátory českého znakového jazyka	100
4.1. Klasifikátory zastupující osoby	112
4.1.1. Klasifikátory zastupující určitý počet osob	112
4.1.2. Klasifikátory zastupující neurčitý počet osob	129
4.2. Klasifikátory zastupující zvířata	133
4.3. Klasifikátory zastupující věci	138
4.3.1. Dopravní prostředky	138
4.3.2. Předměty kulatého tvaru	142
4.3.3. Předměty obdélníkového tvaru	146
4.3.4. Předměty válcovitého tvaru	152
4.3.5. Velké a malé objekty	156
4.4. Porovnání klasifikátorů	160
Závěr	164
Seznam použité literatury	165
Přílohy	167

Ráda bych zde poděkovala **prof. PhDr. Aleně Macurové, CSc.** za podnětné vedení této bakalářské práce. Velký dík patří také **Bc. Radce Novákové** a **Bc. Petru Vysučkovi**, kteří se podíleli na tvorbě doprovodného fotografického a video materiálu a zároveň byli, jakožto rodilí uživatelé českého znakového jazyka, konzultanty kapitoly pojednávající o klasifikátorech českého znakového jazyka. **Mgr. Nadě Dingové** děkuji za pomoc při upřesnění významu některých znaků českého znakového jazyka. V neposlední řadě bych na tomto místě velmi ráda poděkovala **Ing. Janu Charvátovi** za technickou podporu při zpracování fotografického a video materiálu a tvorbě CD.

Úvod

Tématem mé bakalářské práce jsou klasifikátory českého znakového jazyka. Vycházela jsem ze zahraniční literatury, zejména o americkém a britském znakovém jazyce, neboť tyto znakové jazyky patří mezi nejvíce prozkoumané a popsané.

Celá práce je rozdělena do čtyř kapitol. V úvodní kapitole nazvané **Klasifikátory v mluvených jazycích** jsem čerpala informace ze studie amerického lingvisty Keitha Allana, který zkoumal klasifikátory v mnoha mluvených jazycích. Jelikož mají klasifikátory v mluvených jazycích obdobnou funkci jako klasifikátory znakových jazyků, považovala jsem za důležité jeho poznatky v této práci zmínit.

Ve druhé kapitole, pojednávající o **klasifikátorech amerického znakového jazyka**, jsem předložila soupis klasifikátorů, které uvádějí američtí lingvisté Bakerová a Cokely, včetně kontextu jejich užití.

Zajímalo mě také, jakým způsobem a v jakém věku si děti klasifikátory osvojují. Poznatky načerpané z literatury jsem zpracovala do podkapitoly nazvané Osvojování klasifikátorů. Jelikož se jedná o informace související s osvojováním amerického znakového jazyka, uvádím je právě v této kapitole.

Třetí kapitola nazvaná **Klasifikátory britského znakového jazyka** se opírá o práci britské lingvistky Mary Brennanové. Předkládám její přehled klasifikátorových tvarů ruky i s příklady, které u jednotlivých tvarů ruky uvádí.

Kapitoly o klasifikátorech v americkém a britském znakovém jazyce byly podkladem při tvorbě čtvrté kapitoly. Ta pojednává o **klasifikátorech českého znakového jazyka**. Mým cílem bylo podat přehled klasifikátorů, které se v českém znakovém jazyce vyskytují a popsat jejich užití. Rovněž jsem se snažila o srovnání klasifikátorů všech tří znakových jazyků. Při psaní kapitoly o klasifikátorech českého znakového jazyka jsem využila také natočeného videomateriálu. V neposlední řadě jsem vycházela z vlastních zkušeností a povědomí o českém znakovém jazyce.

Ve své práci jsem se potýkala nejen s nedostatkem české literatury, ale i s problematikou překladu odborné lingvistické terminologie. Měla jsem na výběr následující tři možnosti. Ponechat termín původní, což mi nepřipadalo příliš

vstřícné vůči budoucím čtenářům. Druhou možností byl doslovný překlad, jehož jsem ve většině případů použila. Týkalo se to převážně termínů, jejichž český ekvivalent je odpovídající a myslím, že i čtenářům srozumitelný. Původní označení jsem ve většině případů uvedla do závorky hned za přeložený termín. Poslední možností bylo vytvoření termínu vlastního, pokud doslovný překlad zcela neodpovídal významu dané kategorie.

Jak jsem již uvedla, většina podkladové literatury byla zahraniční, konkrétně v anglickém jazyce. Pokud se tedy v textech objevují přímé citace, parafráze či příklady, jedná se o mé vlastní překlady do českého jazyka.

V této práci budu používat původní označení klasifikátorů, která uvádějí autoři jednotlivých studií. U českého znakového jazyka jsem použila označení tvarů ruky podle notačního systému (Macurová, 1996). Vzhledem k technickým obtížím byly značky pro odvozené tvary ruky (např. o, //, ^), které jsou umístěny nad písmenem, přepsány jako horní index (např. A^o). V případě, že je značek několik a jsou nad sebou, jsou uvedeny v horním indexu vedle sebe (např. D^{//^o}).

Celou práci jsem se snažila doplnit co možná největším množstvím obrazového materiálu. Jsem si plně vědoma toho, že ani sebekvalitnější fotografie nemohou vystihnout některé parametry znaku, jako například pohyb. Proto jsem tuto práci doprovodila instruktážním videem, které se nachází na CD v příloze této práce.

1. Klasifikátory v mluvených jazycích

Jednou z mála studií o klasifikátorech v mluvených jazycích je bezpochyby práce amerického lingvisty Keitha Allana z roku 1977. Tato studie je založena na výzkumu více než padesáti klasifikátorových jazyků jako je např. čínština, japonština, vietnamština, thajština atd. Mnohé z těchto jazyků jsou nám zcela neznámy, jedná se převážně o jazyky africké, australské či jazyky amerických indiánů.¹ Tyto jazyky se od ostatních jazyků liší právě přítomností klasifikátorů, tedy jazykových prostředků, které klasifikují předměty do určitých skupin na základě jejich charakteristických rysů.

Autor ve většině případů čerpal ze studií zahraničních lingvistů zabývajících se danými jazyky. U některých jazyků, například u jazyka Navaho, je uvedeno zdrojů více. Ve třech případech se jedná o data získaná přímo od rodilého mluvčího.

Výsledkem tohoto výzkumu bylo identifikování čtyř typů klasifikátorových jazyků na základě převažujícího typu klasifikátoru. Stejně jako v klasickém typologickém rozdělení jazyků na jazyky flexivní, introflexivní, aglutinační, polysyntetické a izolační², kdy žádný jazyk není čistý typ, se ve zkoumaném jazyce mohou objevit prvky více či všech typů klasifikátorových jazyků.

V některých jazycích se vyskytují podobné klasifikátory pro jména³. Tyto jazyky však nepatří do stejné či příbuzné jazykové rodiny, ani se nevyskytují na stejném či sousedícím území. Jedná se převážně o jazyky Afriky, Ameriky, Asie a Oceánie.

---

¹ Přehled všech jazyků zahrnutých do tohoto výzkumu je k dispozici na str. 285.

² Více o typologické klasifikaci např. Černý, 1998, s. 59-62.

³ Allan ve své studii (Allan, 1977, s. 285) používá termín „classifiers for nouns“ (klasifikátory pro jména). I když jsem toho názoru, že klasifikátory slouží ke klasifikaci předmětů, ponechala jsem termín původní.

1.1. Typy klasifikátorových jazyků

Jak již bylo uvedeno, jazyky zařazujeme do jednotlivých kategorií na základě převažujícího typu klasifikátoru. Allan popsal čtyři typy klasifikátorových jazyků.

a) **jazyky s číselnými klasifikátory** (*numeral classifier languages*)

Mezi jazyky s číselnými klasifikátory patří například thajština, vyznačující se přítomností mnoha výrazů kvantity.

př. khru-lâ-j khon
učitel + tři + osoba
(tři učitelé)

Klasifikátory vyjadřují sounáležitost k nějaké skupině, v tomto případě ke skupině osob. Jméno, které klasifikujeme, tak zařadíme do skupiny společně všem jménům jemu podobných. Pokud budeme chtít říci místo „tři učitelé“ například „tři studenti“, použijeme stejný klasifikátor pro osobu, který nám jméno zařadí do stejné skupiny jako učitele, ale i prodavače, řidiče atd.

Podobnými prostředky disponuje také například angličtina, která však není klasifikátorovým jazykem. Výrazem „cup of“ (šálek něčeho) zařazujeme jména jako je čaj, káva, mléko do stejné třídy mající společné rysy (nepočitatelná jména, tekutiny), avšak samotný výraz „cup of“ nevyovídá nic o jménu, které zastupuje. Dalšími výrazy kvantity jsou např. head of (vedoucí něčeho), grain of (špetka něčeho), piece of (kousek něčeho) atd.

Klasifikátory v těchto typech jazyků vyjadřují gramatické číslo. Jako například již zmíněný anglický výraz kvantity „cup of“, který je v tomto případě v jednotném čísle. Pokud chceme prostřednictvím klasifikátorů vyjádřit množné číslo, vložíme před ně číslovku (dva, tři...) a změníme jejich tvar (two cups of tea, three pieces of paper).⁴

---

⁴ Dva šálky čaje, tři papíry.

„To však neznamená, že každé substantivum se musí vyskytovat s klasifikátorem. Např. barmština a vietnamština mají velké množství substantiv, která se vyskytují samostatně. V jazyce Khmer se klasifikátory užívají ve formálním jazyce, nikoli v jazyce hovorovém (...). Se stejným jevem se můžeme setkat i v některých klasifikátorových konstrukcích thajštiny (...).“ (Allan, 1977, s. 286).

b) jazyky se shodovými klasifikátory (*concordial classifier languages*)

V jazycích tohoto typu jsou klasifikátory, v podobě afixů⁵ (převážně prefixů), připojeny k substantivu, jeho přívlastku a predikátu. Navíc zde dochází ke shodě se všemi větnými členy, jak můžeme vidět na následujících příkladech.

Africký jazyk Tonga tvoří plurál osoby pomocí klasifikátorového prefixu **ba**, který je vložen před všechna slova výpovědi.

př. ba-sika ba-ntu ba-bile
ba + přijet ba + muž ba + dva
(Přijeli dva muži.)

Ve svahilštině je klasifikátorem pro plurál neživých předmětů prefix **vi**.

př. vi-su vi-dogo vi-wili hi-vi amba-vy-o ni-li-vi-nunua ni vi-kali sana
vi + nůž vi + malý vi + dva vi + tento vi + který já + vi + koupila jsou vi
+ ostrý moc
(Tyto malé nože, které jsem koupila, jsou velmi ostré.)

Oceánský jazyk Gwi:ni využívá jako klasifikátor pro mužský rod prefix **b**.

př. b-edjin b-ugala b-une:wur b-ramarimari waral b-unana
b + člověk b + tamten b + velký b + odejít já + viděla b + ho
(Viděla jsem toho muže, co odešel.)

---

⁵ Společné označení pro předpony (prefixy) a přípony (sufixy).

c) **jazyky s klasifikátorovým predikátem** (*predicate classifier language*)

Asi nejznámějším jazykem s klasifikátorovým predikátem (můžeme se setkat i s výrazem klasifikátor v predikátu) je indiánský jazyk Navaho. V tomto jazyce se mění kořeny sloves v závislosti na předmětech, o kterých hovoříme. Jedná se převážně o slovesa pohybu a umístění (dát, ležet). Mluvčí tak má možnost ve své výpovědi právě pomocí klasifikátoru rozlišit, o jaký předmět se jedná.

př. béésò sì-?á⁶

peníze + ležet (kulatý předmět)

(Zde leží mince.)

béésò sì-níl

peníze + ležet (množina)

(Zde leží několik mincí.)

béésò sì-łtsòòz

peníze + ležet (plochý, ohebný předmět)

(Zde leží bankovka.)

Jak je vidět na uvedených příkladech, mluvčí užije rozdílného tvaru slova, bude-li chtít odlišit, zdali na stole leží jedna mince, několik mincí či třeba bankovka. Výraz béésò (peníze) je neměnný, mění se pouze kořen slovesa „ležet“ (-?á, -níl, -łtsòòz).

Stejným způsobem fungují klasifikátory ve znakových jazycích. Do citátové podoby slovesa se inkorporují⁷ klasifikátory různého tvaru ruky. Jak rozdílně bude vypadat, budeme-li podávat skleničku, papír či tužku můžeme vidět na obr. 1 až 3.

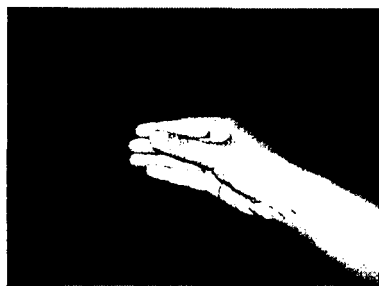
---

⁶ Pro přesnější znění originálních textů doporučuji nahlédnout do Allanovy studie o klasifikátorech. Zde jsou při přepisu neobvyklých znaků použity vizuálně nejpodobnější ekvivalenty.

⁷ Inkorporace neboli včleňování je ve znakovém jazyce velice častým jevem. Dochází k „včlenění“ jednoho znaku do druhého, kdy dochází k určitým omezením v parametrech znaku, např. tvaru ruky (ukážu-li 10 let, „včlením“ číslovku 10 do znaku ROK – ruce se pohybují dopředu kruhovým pohybem jako je tomu ve znaku ROK, ale mají tvar rukou jako při znakování číslovky 10).

obráz. 1

obráz. 2

obráz. 3

Pokud ukážeme „Podala jsem mu skleničku, knížku či tužku“ budou se jednotlivé výpovědi lišit právě v parametru tvaru ruky, který se mění podle tvaru zastupovaného předmětu.

d) **jazyky s klasifikátory umíst'ovacími** (*intra-locative classifier language*)

Jsou známy pouze tři jazyky tohoto typu - jihoamerický jazyk Toba, eskymáčtina, severovýchodní australský jazyk Dyirbal.⁸

Jedná se především o jazyky, ve kterých jsou klasifikátory zakotveny v nějakém umíst'ovacím výrazu, který doprovází substantivum. Jazyk Toba pracuje se souborem jmenných prefixů pro objekty „dostávající se do zorného pole“ (coming into view), „opouštějící zorné pole“ (going out of view), „mimo zorné pole“ (out of view) a „objekty v zorném poli“ (in view), z nichž první tři nejsou klasifikátory. Pro objekty „v zorném poli“ existují tři prefixy, které klasifikují předměty v závislosti na jejich uspořádání a/nebo tvaru.

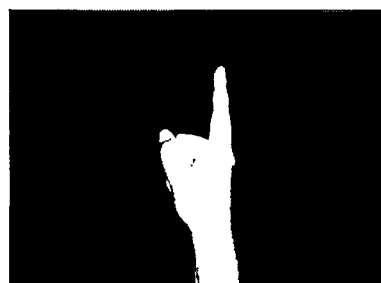
Jazyk Dyirbal má zase čtyři jmenné klasifikátory, které jsou připojeny k umíst'ovacím výrazům „viditelné a zde“ (visible and here), „viditelné a tam“ (visible and there) a „ne v zorném poli“ (not in view). Je jedním z jazyků, které dokáží klasifikovat i předměty neviditelné (abstraktní). Stejnou vlastnost má i

⁸ Jak poznamenává Allan na straně 287, tyto tři jazyky nejsou jazyky příbuznými, tudíž může existovat velké množství dalších jazyků, které jsou s těmito jazyky nějak spřízněny.

americký znakový jazyk, jenž disponuje klasifikátorem pro kulturu (tvar ruky 5^{///} – obr. 4) zastupující „nádobu, kde je shromážděn jazyk a kultura neslyšících“ či klasifikátorem pro myšlenku (tvar ruky D – obr. 5).⁹ Užívá se převážně v metaforách.

obr. 4

obr. 5

Ve všech výše popsaných typech klasifikátorových jazyků platí pravidlo, že jméno, které je klasifikováno, nemůže vstoupit mezi klasifikátor a ostatní prostředky jako je kvantifikátor, výraz umístění či predikát. Jméno musí být umístěno buď před, a nebo za spojení klasifikátoru a jednoho z výše uvedených prostředků. V jazycích s číselnými klasifikátory jsou povoleny pouze tyto kombinace klasifikátoru, kvantifikátoru a jména:

- kvantifikátor – klasifikátor – jméno (americké indiánské jazyky, bengálština, čínština, semitské jazyky, vietnamština)¹⁰
- jméno – kvantifikátor – klasifikátor (barmština, japonština, thajština)
- klasifikátor – kvantifikátor – jméno (oceánský jazyk Kiriwina)
- jméno – klasifikátor – kvantifikátor (oceánský jazyk Louisiade Archipelago)

⁹ Z přednášky prof. Macurové.

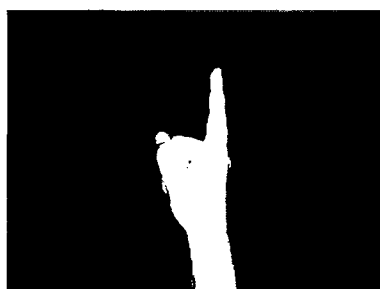
¹⁰ Dala by se sem zařadit i např. angličtina. Ve spojení „two cups of tea“ je two kvantifikátorem (určuje nám množství), a cup of klasifikátorem a tea jménem (poznámka autorky).

1.2. Kategorie klasifikace

Jazyky se liší zejména v počtu druhů klasifikátorů, které používají. Na základě výzkumu mnoha mluvených jazyků Allan identifikoval sedm kategorií klasifikace, podle nichž lze předměty zařadit do určité skupiny. Těmito kategoriemi jsou:

a) **celek** (*material*)¹¹

Je první a zároveň základní kategorií třídění. Patří sem klasifikátory, které se vztahují k entitám jako takovým (př. člověk, zvíře). V případě znakového jazyka by sem náležel klasifikátor ve tvaru D (obr. 6) zastupující člověka.

obr. 6

Jednou z podkategorií je například životnost či neživotnost předmětu. Americké jazyky (Nootka, Ojibway, Yucatec) disponují pouze jedním klasifikátorem pro všechny živé entity. Většina jazyků rozlišuje při klasifikaci zvířata od lidí. Některé oceánské jazyky mají odlišné klasifikátory pro muže a ženy, vietnamština dokonce i pro děti. Africké jazyky klasifikují ženy do třídy zvířat. Orientální jazyky mají zase řadu klasifikátorů lišících se v souvislosti s úctou a zdvořilostí. Jiného klasifikátoru mluvčí užívá, hovoří-li o kamarádovi a jiného, hovoří-li o nadřazeném. „V mnoha jazycích jsou zvířata řazena do více různých tříd na základě jejich funkce a významu pro společnost, popř. jejich mytologický statut.... Např. v jazyce Yucatec jsou psi, koně, krávy klasifikovány do životné třídy, ale mravenci, brouci jsou klasifikovány do třídy neživotné...“ (Allan, 1977, s. 299).

---

¹¹ Tuto kategorii jsem nazvala kategorií celku, protože z označení „materiál“ jasně nevyplývá, na základě jakého kritéria objekty do této kategorie náležejí.

b) tvar (*shape*)

Předměty se přiřazují do tříd dle jejich charakteristických vizuálních rysů, nikoliv podle významu. Kategorie tvaru má tři podkategorie – předměty jednorozměrné, dvojrozměrné či trojrozměrné. Často jsou předměty nazývány podle podobnosti s jiným předmětem „...-like“ (jako-něco). Předměty sem náležící mají podobný tvar jako něco jiného (jako-tyč, jako-provaz, jako-vlákno, jako-prkno, jako-kámen, jako-keř, jako-semínko atd.). Budeme-li chtít zařadit nějaký předmět do určité třídy, učiníme tak na základě jeho vzhledu a podobnosti s předměty dané skupiny.

Počet klasifikátorů pro tvar se v jednotlivých jazycích různí. „Americké indiánské jazyky mají více tvarových klasifikátorů (*shape classifiers*) než jiné jazyky, jazyk Tarascan má pouze tento typ (...) Ze všech jazyků, které jsem zkoumal (kromě jazyků australských), má každý alespoň jeden klasifikátor pro předměty jednorozměrné a jeden pro předměty trojrozměrné.“ (Allan, 1977, s. 301). Jazyky s klasifikátory shodovými a umístovacími nemají klasifikátory pro dvojrozměrné předměty.

„Předměty „jako-provaz“ jsou jednorozměrné a ohebné, předměty „jako-tyč“ jsou jednorozměrné a pevné. Podobně jsou na tom předměty dvojrozměrné, které jsou také spojovány s kategorií pevnosti: dvojrozměrné a poddajné předměty = „jako-látka“; dvojrozměrné a pevné = „jako-prkno“. Podkategorie trojrozměrných předmětů je často spojována s ovocem. V mnoha jazycích se kombinuje s kategorií velikosti (jako-semínko – malé a trojrozměrné)...“ (Allan, 1977, s. 301).

c) pevnost (*consistency*)

Kategorie pevnosti má tři podkategorie – ohebnost/pružnost, tvrdost/tuhost a celistvost. Jako všechny kategorie i tato se může kombinovat s dalšími kategoriemi. V některých jazycích (např. oceánský jazyk Louisiade Archipelago) se první podkategorie (ohebnost/pružnost) vyskytuje samostatně. Druhá podkategorie (tvrdost/tuhost) se vyskytuje vždy v kombinaci s dalšími kategoriemi.

V některých indiánských jazycích se mohou klasifikátory lišit dle pevnosti obalu, naopak v některých případech má samotný obsah důležitý význam.

Do třetí podkategorie (celistvost) patří klasifikátory pro „lepkavé substance“ např. klasifikátor pro „jako-bláto“ v jazyce Navaho či klasifikátor pro „kašovitou substancí“ v jazyce Yucatec.

d) **velikost** (*size*)

Kategorie velikosti v sobě zahrnuje podkategorie velký a malý. Často se kombinují s kategorií tvaru nebo materiálu. V některých australských jazycích se dokonce rozlišují klasifikátory pro velká a malá zvířata. „Klasifikátory velikosti se obvykle nazývají deminutiva¹² a augmentativa¹³, která nepoukazují pouze na velikost - velký a malý, ale mohou mít v sobě také pejorativní obsah hrubosti a podřízenosti, nebo naopak lichotivý význam důležitosti a vyjádření pozitivního vztahu k předmětu...“ (Allan, 1977, s. 303).

e) **umístění** (*location*)

Jak připouští Allan, klasifikátory této kategorie by mohly být řazeny do kategorie celku, jelikož odkazují k významu celého předmětu. Ale na rozdíl od kategorie celku se zde projevuje i vliv samotného umístění předmětu.

Mnohé jazyky (Yucatec, Kiriwina, barmština, thajština a vietnamština) disponují klasifikátory pro pozemek, jiné (převážně orientální jazyky) používají pro umístění objektů klasifikátory pro zahradu, pole, vesnici, schodiště, apod. Můžeme to uvést na příkladech z jazyka Luyana, kde prefix **mu-** vyjadřuje základní význam objektu, a pre-prefix **ku-** blíže charakterizuje prostředí, ve kterém je objekt situován.

př. Ni-tunda ku-mu-ndi ku-mu-nene.

Já + přijít ku + mu + město ku + mu + velké

(Přicházím z velkého města.)

f) **uspořádání** (*arrangement*)

V této kategorii nalezneme klasifikátory trojího druhu. Klasifikátory zastupující objekt nebo objekty v nějakém specifickém a netypickém stavu (zahrnující kategorii tvaru, velikosti a pevnosti). Příkladem může být barmský

---

¹² Slova zdobnělá (př. psík, hošík, myška).

¹³ Slova zveličelá (př. chlapák, babizna, vrahoun).

klasifikátor pro přeložené místo (záhyb) či klasifikátor jazyka Kiriwina pro pokřivený kousek něčeho.

př. čaʔbʼehčʼlaso
dva + smyčka + provaz
(dvě smyčky provazu)

Tento typ klasifikátoru můžeme nalézt i v angličtině. Výrazy jako je „loop of“ (smyčka něčeho), „pleat/fold of (záhyb něčeho), „coil of“ (cívka něčeho), „curl of“ (kadeř něčeho) jsou toho bezpochyby důkazem.

Druhým typem klasifikátoru v této kategorii jsou klasifikátory zastupující předmět či předměty v specifickém rozmístění, jako je např. klasifikátor jazyka Toba pro „dlouhé svislé předměty“, klasifikátory jazyků Ojibway a Navaho pro „souběžné objekty“, klasifikátory thajštiny a jazyka Kiriwina pro „předměty v řadě“ atd.

Třetím typem jsou klasifikátory zastupující předměty v nějakém specifickém uspořádání (hromada, skupina, tlupa, dav).

g) **kvantita** (*quanta*)

Sedmá kategorie v sobě zahrnuje velké množství podkategorií. Jednou z nich je podkategorie gramatického čísla, která se týká pouze jazyků se shodovými klasifikátory a jazyků s klasifikátorovými predikáty. Severoaustralské jazyky používají různé klasifikátory pro jména v jednotném a množném čísle, včetně duálu¹⁴.

Mezi další podkategorie kvantity patří klasifikátory **množinové** (*collection classifiers*), klasifikátory **typové** (*instance classifiers*), klasifikátory **pro části** (*partitive classifiers*) atd. Klasifikátory množinové jako je banda, roj, dav, houf, pár se často pojí s klasifikátory pro uspořádání. Mezi klasifikátory typové řadíme např. druh něčeho, typ něčeho. Klasifikátory pro části vyjadřují díly z celku – kousek něčeho, čtvrtina něčeho, hlava něčeho, list něčeho.

---

¹⁴ Duál neboli dvojné číslo, vyjadřuje počet dva a slouží jako tvar množného čísla. Můžeme se s ním setkat u podstatných jmen vyskytujících se v páru, např. ruce, nohy, oči, uši apod.

Zatímco prvních pět kategorií se objevuje pouze u klasifikátorových jazyků, kategorie uspořádání a množství se vyskytují i v jazycích neklasifikátorových. Většinou se kombinuje dvě a více těchto kategorií.

Zajímavostí je, že se v žádném jazyce neklasifikují předměty podle barvy, vůně, zvuku, chuti. Souvisí to také s tím, co nazval anglický filosof John Locke „primární kvality těla“ (*primary qualities of bodies*) – pevnost, tvar a velikost, pohyb či klid, množství.¹⁵ Tyto kvality jsou naprosto neodlučitelné od těla, a navíc jsou vnímatelné více než jedním smyslem (zrak, hmat). Naproti tomu „sekundární kvality těla“ (*secondary qualities of bodies*) – barva, chuť, vůně a zvuk jsou vnímatelné pouze jedním smyslem a specifikují daný předmět. Například barva je navíc velmi nestálá a na světle snadno proměnlivá vlastnost objektu.

Doufám, že se mi alespoň částečně podařilo osvětlit otázku klasifikátorů v mluvených jazycích, co to klasifikátory jsou a jaká je jejich funkce. Následující kapitoly se budou věnovat už jen jazykům znakovým. Zařazením této kapitoly jsem chtěla poukázat na existenci klasifikátorů v obou jazycích - jak v jazycích znakových, tak v jazycích mluvených.

---

¹⁵ Allan, 1977, s. 298

2. Klasifikátory amerického znakového jazyka

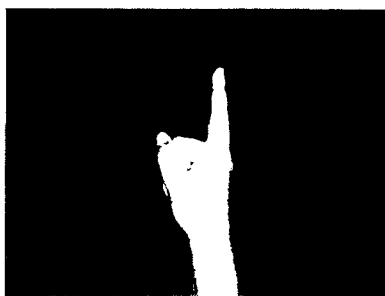
Jednotliví lingvisté, autoři studií o americkém znakovém jazyce, dělí klasifikátory do skupin podle odlišných kritérií. V následujících podkapitolách uvádím rozdělení několika amerických lingvistů. Ke každému typu klasifikátoru jsem z literatury doplnila alespoň jeden příklad jeho užití

Označení klasifikátorů amerického znakového jazyka je rozdílné od označení klasifikátorů českého znakového jazyka. Označení klasifikátorů je mnohdy odlišné i v rámci amerického znakového jazyka. Například dle Bakerové a Cokelyho (1980) první část značení klasifikátoru odpovídá tvaru ruky, který je vyjádřen buď číslovkou (tvar ruky je ve tvaru příslušné číslovky), nebo písmenem (tvar ruky je ve tvaru příslušného písmene z jednoruční prstové abecedy). Poté je šipkou naznačena orientace prstů a dlaně ($\rightarrow$, $\uparrow$, $\downarrow$), případně je dvojtečkou vyjádřeno ohnutí prstů. U některých tvaru ruky se můžeme setkat s označením „wg“ (wobble - kroucení), kdy se prsty třepotají. V přehledu klasifikátorových tvarů ruky tyto tvary sice uvádím zvlášť, nicméně jsem toho názoru, že nejde o jiný tvar ruky, ale jen o jakousi obměnu tvaru původního. Provedení klasifikátoru oběma rukama, které jsou ve stejném tvaru je označeno „2h“ (two hands – obě ruce). CL je zkratka pro „classifier“ tedy klasifikátor.

Slovo klasifikátor vzniklo z anglického slova „class“ neboli třída, skupina, jelikož klasifikátor zastupuje určitou skupinu předmětů, které jsou si navzájem podobné, např. tvarem či velikostí.

2.1. Typy klasifikátorů dle Bakerové a Cokelyho

Bakerová a Cokely ve své knize o americkém znakovém jazyce (Baker, Cokely, 1980) uvádějí, že klasifikátory jsou minimálně dvojího druhu. Prvním typem jsou klasifikátory, které prostřednictvím určitého tvaru ruky zastupují předměty jako celky (např. klasifikátor ve tvaru 1-CL, obr. 7, zastupuje osobu), ukazují jejich umístění (stojí nalevo, napravo), případně naznačují, co se s předměty děje (stojí, jde).

obr. 7

Druhým typem klasifikátorů jsou tzv. specifikátory tvaru a velikosti¹⁶. Jak již vyplývá z názvu, jedná se o klasifikátory¹⁷, které nějakým způsobem poukazují na určité nápadné rysy předmětu a specifikují jejich tvar a velikost. V následujících podkapitolách 2.1.1. a 2.1.2. jsou oba typy klasifikátorů podrobněji popsány.

2.1.1. Klasifikátory zastupující předměty

Klasifikátory tohoto typu mají podobnou funkci jako zájmena mluvených jazyků, tedy funkci zástupnou. Česká jména jako kniha, tužka, maminka, jsou všechna zastoupena osobním zájmenem ona. Stačí je zmínit na začátku výpovědi a při dalším výskytu tohoto jména použijeme odpovídající zájmeno. Obdobným způsobem fungují ve znakovém jazyce klasifikátory. Avšak zatímco v případě mluvených jazyků (např. čeština) dochází k přiřazování zájmen ke jménům na základě rodu jmen (mužský, ženský, střední), u jazyků znakových je hlavním kritériem význam zastupovaného slova. Další odlišností je, jak uvádějí autoři, že klasifikátory znakových jazyků jsou mnohem více specifické než zájmena mluvených jazyků. „Například anglické zájmeno it (ono) odkazuje ke jménům jako je auto, kámen, strom, kniha atd., zatímco americký znakový jazyk užívá k zastoupení všech těchto věcí různých klasifikátorů.“ (Baker, Cokely, 1980, s. 289).

Ve znakových jazycích je velice důležité nejprve ukázat znak pro zastupované jméno, a poté klasifikátor, který jej bude nadále zastupovat. Bez

¹⁶ V literatuře označovány zkratkou SASS (size and shape specifiers).

¹⁷ Někteří lingvisté (např. Bakerová, Cokely, Klima, Bellugiová, Supalla aj.) řadí specifikátory tvaru a velikosti mezi klasifikátory. Já osobně jsem toho názoru, že by měly tvořit samostatnou kategorii.

zmínění zastupovaného předmětu by nebylo jasné, v jaké souvislosti daného klasifikátoru používáme. Následné opakování původního znaku není nutné, po zbytek vyprávění se užívá příslušného klasifikátoru. Klasifikátor však neslouží jen jako zájmeno, ale má také funkci slovesa – klasifikátor je v predikátu (přísudku). Takto pojaté klasifikátory proto nazýváme klasifikátory predikátové. Příkladem tohoto typu klasifikátoru je např. klasifikátor 1-CL (obr. 7), který zastupuje osobu. Pohybem ruky naznačíme, co daná osoba dělá (jde, stojí, potkává se s druhou osobou), a jakým způsobem (jde rychle, pomalu, doleva – obr. 8, doprava).

obr. 8

2.1.1.1. Klasifikátory zastupující jeden objekt

Bakerová a Cokely ve své práci rozlišují tzv. „*singular classifiers*“ a „*plural classifiers*“. Jak vyplývá již z názvu, jedná se o klasifikátory, které zastupují buď objekty samotné (jednu osobu, zvíře, věc), nebo objekty ve větším množství (více lidí, zvířat, věcí). V následujícím přehledu jsou uvedeny klasifikátory zastupující předměty vyskytující se jednotlivě. Pořadí tvarů ruky je shodné s pořadím uvedeným v knize Bakerové a Cokelyho (Baker, Cokely, 1980).

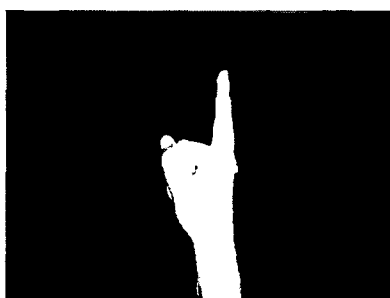
1. Klasifikátorový tvar ruky „3→CL“

Tento tvar ruky zastupuje **dopravní prostředky** (na pevnině, na vodě), např. osobní auto, autobus, nákladní auto, dodávka, člun či ponorka.

Použití tohoto klasifikátoru je nejčastěji popisováno v souvislosti s automobilem. Nejprve ukážeme znak pro AUTO, aby bylo zřejmé, o kterém dopravním prostředku budeme „hovořit“, a poté pomocí klasifikátoru 3→CL popisujeme činnost auta (stojí, jede atd.). V některých případech můžeme použít obou rukou, buď ve stejném, nebo v různém tvaru. Například k vyličení dopravní nehody použijeme druhou ruku ve stejném tvaru k zastoupení druhého auta, a znázorníme, jakým způsobem se auta srazila (zezadu, ze strany apod.).

2. Klasifikátorový tvar ruky „1-CL“

Tento tvar ruky zastupuje **osobu**.

Pomocí tohoto klasifikátoru můžeme vyjádřit, že osoba jde, případně potká osobu druhou. V tomto případě budou obě ruce ve stejném klasifikátorovém tvaru, tedy tvaru 1-CL. Pokud budeme chtít vyjádřit, jak někoho málem srazilo auto, použijeme různých tvarů pro obě ruce. Pro osobu použijeme klasifikátor 1-CL a auto zastoupíme klasifikátorem pro dopravní prostředek 3→CL. Pomocí klasifikátorů znázorníme vzájemné vztahy mezi objekty, jejich pohyb a umístění v prostoru. (např. osoba nalevo, auto napravo).

Stejně tak je důležité, kam směřuje dlaň. Jinak bude vypadat, budeme-li chtít naznačit, že osoba stála čelem k druhé osobě (obr. 9) a jinak, stála-li k ní zády (obr. 10).

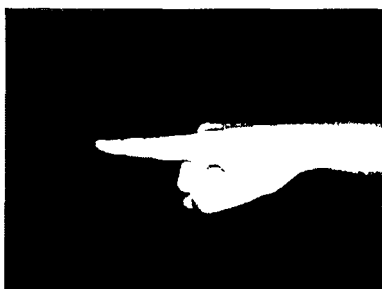
Tímto tvarem ruky můžeme také „obkreslovat“ obrysy předmětů (viz. podkapitola 2.1.2.).

obr. 9

obr. 10

3. Klasifikátorový tvar ruky „1→CL“

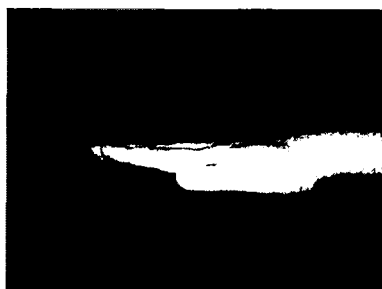
Tento tvar ruky zastupuje předměty jako **tužka, puška, cigareta, tyč na ramínka, kanón, poleno, kláda, párek v rohlíku a jehla.**

Klasifikátorový tvar ruky 1→CL zastupuje dlouhé úzké předměty, podobné těm, které jsou uvedeny napravo od fotografie a je velmi podobný tvaru ruky 1-CL. Rozdíl mezi oběma klasifikátory je v odlišné orientaci prstů a dlaně. Pokud chceme ukázat, že tužka leží na stole, užijeme klasifikátoru 1→CL (obr. 11). Klasifikátoru 1-CL by se k zastoupení výše uvedených předmětů dalo použít jedině v případě, že by byly umístěny do svislé polohy, např. tužka ve stojánku.

obr. 11

4. Klasifikátorový tvar ruky „B↓-CL“

Tento tvar ruky zastupuje např. **list papíru, postel, papírového draka, list, balíček něčeho či závodní člun.**

Důležitá je, jako v případě klasifikátoru 1-CL a 1→CL, orientace dlaně. List papíru může ležet popsanou stranou nahoru (B↑-CL), nebo dolů (B↓-CL). Je důležité ukázat, jak předmět leží. Někdy je orientace strany papíru velmi důležitá, např. pokud učitel po žácích chce, aby otočili papír s testem popsanou stranou dolů. Nejprve ukáže ruku ve tvaru B↑-CL s dlaní nahoru, a poté ji otočí, aby bylo zřejmé, kam která strana papíru směřuje (obr. 12).

obr. 12

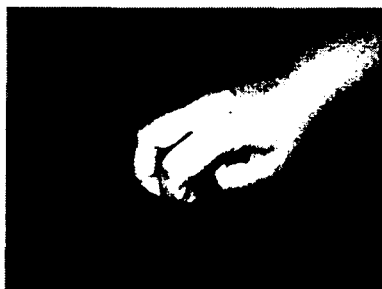
5. Klasifikátorový tvar ruky „B[↑]-CL“

Tento tvar ruky zastupuje předměty jako je **kniha, list papíru, či pánev.**

Tímto tvarem ruky jsou zastoupeny, stejně jako v předchozím případě, předměty úzké a ploché. Důležitost orientace dlaně si můžeme ukázat na následujícím příkladu. Neslyšící vypráví svému kamarádovi o tom, jak postupoval při pečení koláče. Rukou ve tvaru B[↑]-CL dlaní orientovanou nahoru, kdy dlaň ruky představuje dno pekáče, naznačuje, jak dával koláč do trouby. Kdyby však použil místo tvaru B[↑]-CL tvar B[↓]-CL, vypadalo by to, že vypravěč koláč omylem vyklopil na zem.

6. Klasifikátorový tvar ruky „V:-CL“

Tento tvar ruky zastupuje předměty jako je **židle, křeslo**, ale i např. **sedící osobu**. Pomocí tohoto tvaru vyjádříme **pohyb různých zvířat** (kočka, pes, myš, had, kůň, kráva).

Stejně jako ostatní klasifikátory, klasifikátor V:-CL výše uvedené předměty jednak zastupuje, ale také naznačuje jejich rozmístění v prostoru. Např. osoby mohou sedět vedle sebe, za sebou, naproti sobě (obr. 13 až 15) atd. Použitím druhého klasifikátoru v jiném tvaru ruky můžeme popsat vzájemný vztah mezi dvěma předměty, např. židle je přisunutá ke stolu (obr. 16), kolem stolu je několik židlí.

obr. 13

obr. 14

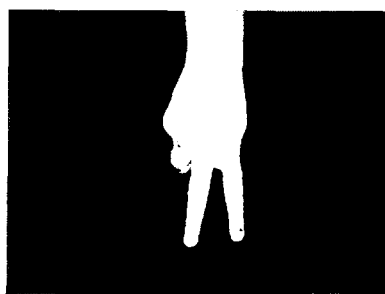

obr. 15

obr. 16

7. Klasifikátorový tvar ruky „V-CL“

Tento tvar ruky zastupuje **stojící** či **chodící osobu**.

Význam tohoto tvaru ruky se odvíjí od parametru pohybu. Pokud pohyb není přítomen, klasifikátor V-CL zastupuje stojící osobu. Pokud však hýbeme ukazováčkem a prostředníčkem střídavě dopředu a dozadu, význam klasifikátoru se změní na osobu chodící.

8. Klasifikátorový tvar ruky „5: ↓-CL“

Tento tvar ruky zastupuje velké objekty jako **město, velký obytný dům, balvan, ostrov** či **velká hromada něčeho.**

Tímto klasifikátorem zastupujeme a umísťujeme velké objekty. Můžeme také vyjádřit vzájemný vztah mezi dvěma objekty, např. městy (obr. 17). Rozmístění objektů může být pravidelné (mrakodrapy v řadě vedle sebe), ale i nepravidelné (např. kupy slámy na poli).

obr. 17

9. Klasifikátorový tvar ruky „A-CL“

Tento tvar ruky zastupuje **džbánek, konvičku, láhev, vázu, plechovku, termosku, lampičku**, ale i **trofej, sochu** či **vzdálenou budovu.**

Předměty zastoupené tímto tvarem ruky můžeme umístit do prostoru volně (obr. 18), a nebo na podložku, která je zastoupena již popsáním tvarem ruky B↓-CL (obr. 19). Budeme-li chtít vyjádřit např. rozmístění soch v muzeu, použijeme

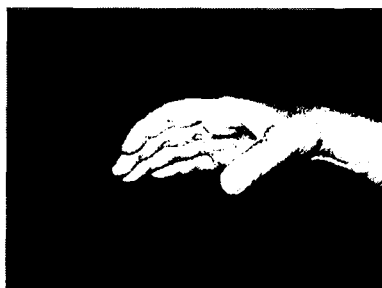
tohoto tvaru na obou rukách a za pomoci alternativního pohybu znázorníme jejich rozmístění v prostoru. O této problematice více v části 2.3.

obr. 18

obr. 19

10. Klasifikátorový tvar ruky „C-CL“

Tento tvar ruky zastupuje předměty jako je **láhev, sklenička, váza, popelník, termoska**, ale i **obraz, pohled či plakát**.

Bakerová a Cokely (1980) uvádějí, že tento klasifikátor předměty zastupuje, nicméně se spíše jedná o vyjádření způsobu uchopení těchto předmětů. Někteří autoři, např. Brennanová (Brennan, 1992, s. 47), označují tento typ klasifikátorů jako klasifikátory způsobu držení/uchopení (*holding classifiers*). V některých případech tento klasifikátor skutečně předměty zastupuje – má funkci zástupnou. Např. pokud budeme umisťovat obraz či plakát na stěnu, použijeme právě tento klasifikátor s dlaní směřující ke stěně (obr. 20).

obr. 20

11. Klasifikátorový tvar ruky „Ψ-CL“

Tento tvar ruky zastupuje **letadlo**.

Prostřednictvím tohoto klasifikátoru můžeme vyjádřit směr letu letadla (odkud a kam letadlo letí), výšku letu, styl letu (např. akrobatický let) apod.

Pro větší množství letadel použijeme klasifikátor 5↓-CL (obr. 21) artikulovaný oběma rukama¹⁸, např. letadla letěla nad hlavami lidí.

obr. 21

12. Klasifikátorový tvar ruky „X-CL“

Tento tvar ruky zastupuje předměty jako je **háček, věšák a ramínko**.

¹⁸ Bakerová a Cokely (1980) bohužel nepopisují, jakým způsobem je pohyb prováděn. V českém znakovém jazyce se letadla kroužící nad hlavou zastoupí klasifikátorem 5 artikulovaným oběma rukama s dlaněmi orientovanými dolů (český ekvivalent amerického klasifikátoru 5↓-CL). Ruce vykonávají střídavý krouživý pohyb.

2.1.1.2. Klasifikátory zastupující více objektů

Nyní se podíváme na tzv. „plural classifiers“, tedy klasifikátory, které zastupují více objektů najednou, jak uvidíme na následujících příkladech.

13. Klasifikátorový tvar ruky „2-CL“

Tento tvar ruky zastupuje **dvě osoby**.

Tento tvar ruky v sobě inkorporuje příslušnou číslovku dva, vyjadřující počet osob, proto není nutné artikulovat navíc ještě číslovku. Ve zvláštních případech, jako je zdůraznění sdělované informace, lze klasifikátor doplnit číslovkou (viz. podkapitola 2.2.2.). Tímto tvarem ruky jsou zastoupeny dvě vedle sebe jdoucí osoby. Pokud by osoby nešly vedle sebe, použijeme klasifikátorového tvaru ruky 1-CL na obou rukách (každá ruka zastupuje jednu osobu).

14. Klasifikátorový tvar ruky „3-CL“

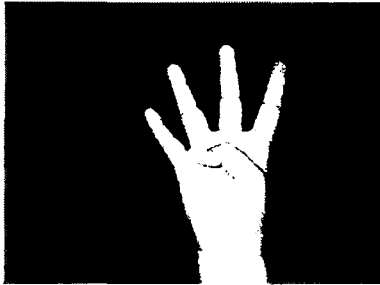

Tento tvar ruky zastupuje **tři osoby**.

Na první pohled se může zdát, že klasifikátory 3→CL a 3-CL jsou shodné. Odlišné však není jen jejich označení, ale i jejich význam. V obou případech se jedná o tvar ruky se třemi nataženými prsty (prsteníček a malíček je skrčený), liší se však v parametru orientace prstů. U klasifikátoru 3→CL se prsty nacházejí ve

vodorovné poloze vůči podkladu, s dlaní orientovanou do strany (zastupuje dopravní prostředky), u tvaru ruky 3-CL jsou prsty postaveny do polohy svislé (zastupuje tři jdoucí osoby).

15. Klasifikátorový tvar ruky „4-CL“

Tento tvar ruky zastupuje **větší množství lidí, lidi stojící v řadách, frontách.**

16. Klasifikátorový tvar ruky „5-CL“

Tento tvar ruky zastupuje **větší množství lidí, lidi stojící v řadách, frontách.**

17. Klasifikátorový tvar ruky „4:-CL“

Tento tvar ruky zastupuje **sedící lidi.**

18. Klasifikátorový tvar ruky „5:-CL“

Tento tvar ruky zastupuje **sedící lidi**.

Všechny klasifikátorové tvary ruky – 4-CL, 5-CL, 4:-CL a 5:-CL zastupují větší množství lidí, nemusí jít nutně o přesný počet čtyř či pěti lidí¹⁹. Pokud užijeme těchto uvedených klasifikátorových tvarů ruky na obou rukách, vyjádříme tak velkou skupinu lidí. Důležitá je, jako u všech ostatních tvarů ruky, orientace dlaně. Směřuje-li dlaň ke znakujícímu, znamená to, že osoby stály/seděly čelem k němu. V opačném případě, kdy je dlaň odvrácená od znakujícího, je význam opačný, lidé seděli/stáli zády k němu. Pohybem můžeme naznačit rozmístění osob. Sedí-li v řadách, do půlkruhu atd. Klasifikátor ve tvaru ruky 4:-CL může, pokud je artikulován oběma rukama, zastupovat různá uspořádání lidí i zvířat, např. lidí sedících v půlkruhu (obr. 22), ptáci sedící na telefonním drátě.

obr. 22

¹⁹ Pokud klasifikátor zastupuje přesný počet osob, užívá se většinou pro maximálně pět osob. I když, jak uvádí Bakerová a Cokely (Baker, Cokely, 1980, s. 303), někteří neslyšící užívají klasifikátory pro šest, sedm a osm osob (počet natažených/pokrčených prstů odpovídá počtu osob).

19. Klasifikátorový tvar ruky „4↓-CL“

20. Klasifikátorový tvar ruky „5↓-CL“

21. Klasifikátorový tvar ruky „4:↓-CL“

22. Klasifikátorový tvar ruky „5:↓-CL“

23. Klasifikátorový tvar ruky „4↓wg-CL“

24. Klasifikátorový tvar ruky „5↓wg-CL“

Dalšími plurálovými klasifikátory jsou klasifikátory ve tvaru 4↓-CL, 5↓-CL, 4:↓-CL, 5:↓-CL, 4↓wg-CL a 5↓wg-CL. Jedná se v podstatě o klasifikátory 4-CL, 5-CL, 4:-CL a 5:-CL s dlaní orientovanou dolů. Orientace dlaně se ve skutečnosti různí podle umístění zastupovaných objektů. Například bude-li se jednat o hvězdy na obloze, dlaň bude směřovat vzhůru a ruce budou nad hlavou. Jak už bylo uvedeno, zapojení obou rukou naznačuje velmi početnou skupinu objektů, nejen lidí. Těmito klasifikátory můžeme zastupovat nejrůznější předměty či zvířata, např. skály, hvězdy, židle, boty, hmyz atd. „Výběr konkrétního plurálového klasifikátoru (př. 4↓-CL, 4:↓-CL, 4↓wg-CL) záleží (a) na perspektivě znakujícího, (b) na tom, zdali se skupina objektů pohybuje či nikoli a (c) na uspořádání objektů.“ (Baker, Cokely, 1980, s. 305)

Bakerová a Cokely (1980) vysvětlují výběr určitého klasifikátoru na příkladu s kravami. Pokud uijeme po znaku KRÁVA klasifikátor ve tvaru 5:↓-CL, význam může být „zde je obrovské stádo dobytka“ (obr. 23). Ale prostřednictvím tohoto tvaru ruky pouze konstatujeme, že se zde nachází stádo. Jestli je v klidu, a nebo se pohybuje, z toho nepoznáme. Pokud chceme vyjádřit,

Pokud chceme vyjádřit, že se krávy pohybovaly neuspořádaně po louce, použijeme k tomu klasifikátoru 5↓wg-CL (jedná se o klasifikátor 5↓-CL, ale natažené prsty se třepotají). Klasifikátor 5↓-CL použijeme pro uspořádaný pohyb celého stáda (obr. 24).

obr. 23

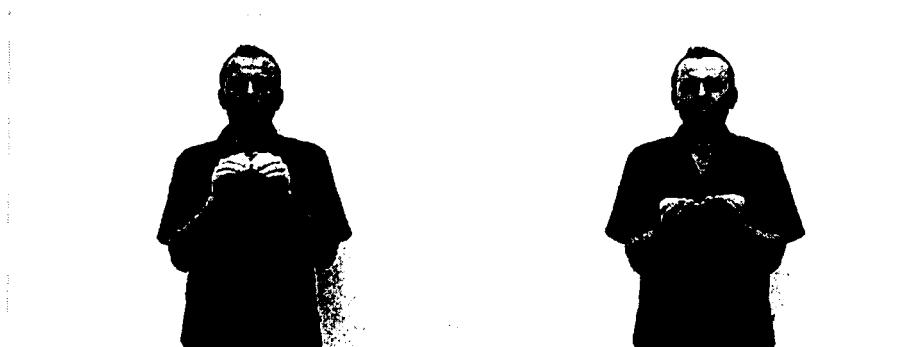
obr. 24

25. Klasifikátorový tvar ruky „C-CL 'class'“

Tímto klasifikátorem lze zastoupit skupinu lidí, ukázat jejich umístění, případně i pohyb z místa na místo. „Klasifikátor se může obměňovat, aby vyjádřil velikost skupiny. Poměrně malá skupina je vyjádřena rukama blízko sebe a prsty u sebe (obr. 25), zatímco velkou skupinu vyjádříme rukama více od sebe a s

roztáženými prsty (obr. 26). Čím více jsou ruce od sebe vzdálené, tím větší je skupina.“ (Baker, Cokely, 1980, s. 307-308)

obr. 25

obr. 26

2.1.2. Klasifikátory popisné (specifikátory tvaru a velikosti)

Tento typ klasifikátoru popisuje tvar a velikost předmětu. Stejně jako klasifikátor zastupující předměty znázorňuje umístění popisovaného předmětu. V této části práce jsou prezentovány některé klasifikátorové tvary ruky, které již byly zmíněny v předchozí podkapitole 2.1.1. Je to z toho důvodu, že tyto tvary ruky mají více funkcí, jak funkci zástupnou, tak funkci popisnou. Proto jsem považovala za nezbytné uvést je v obou typech klasifikátorů.

26. Klasifikátorový tvar ruky „F-CL“

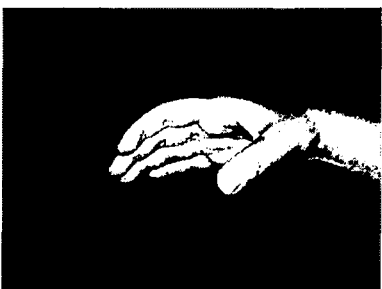
Tento tvar ruky zastupuje a popisuje malé **kulaté předměty**, např. mince, puntík, bonbón, oko, malá sušenka, zátka od láhve či knoflík nebo popisuje **předměty válcovité** (tyčka, sloup).

27. Klasifikátorový tvar ruky „L:-CL“

Tímto tvarem ruky popisujeme **kulaté a válcovité předměty** (otvory, tyče, sloupy).

28. Klasifikátorový tvar ruky „C-CL“

Tímto tvarem ruky popisujeme **kulaté a válcovité předměty** (otvory, tyče, sloupy).

29. Klasifikátorový tvar ruky „O-CL“

Tímto tvarem ruky popisujeme **válcovité předměty** (tyče, sloupy).

Pomocí klasifikátoru F-CL specifikujeme tvar předmětu. Ukážeme-li znak BONBÓN, a poté použijeme tohoto klasifikátoru, recipientovi sdělení bude hned jasné, že bonbón je kulatý. Pokud by měl bonbón jiný než kulatý tvar (čtvereček, obdélníček atd.), museli bychom po znaku BONBÓN použít jiný klasifikátor pro bližší určení, např. 1_{outline}-CL.

Klasifikátor F-CL zastupuje a popisuje také např. otvor či tyč. K popisu těchto předmětů můžeme využít i dalších dvou klasifikátorů – klasifikátoru L:-CL a klasifikátoru C-CL. Každý klasifikátor popisuje otvor s ohledem na jeho velikost a hloubku - klasifikátor F-CL pro otvory menší, klasifikátory L:-CL a C-CL pro otvory větší (artikulované oběma rukama), obr. 27 a 28.

obr. 27

obr. 28

Tyč popisovaná klasifikátorem F-CL je velmi tenká. Zatímco levou rukou držíme klasifikátor ve tvaru F-CL, pravou rukou ve shodném tvaru při pohybu vzhůru naznačujeme rovnost/křivost tyče a její výšku (obr. 29). Tento klasifikátor, případně jemu podobný klasifikátor O-CL (obr. 30), nepotřebuje, aby se ruce pohybovaly současně vzhůru, jako tomu je u klasifikátoru L:-CL a C-CL.

obr. 29

obr. 30

Tyče či sloupy vyjádřené klasifikátory L:-CL a C-CL jsou příliš silné, aby mohly být zastoupeny pouze jednou rukou. Ruce se současně pohybují vzhůru a naznačují tvar a velikost (obr. 31 a 32). Obou klasifikátorů (L:-CL a C-CL) můžeme užít k popsání středně velkých objektů. Nicméně objekty popsané klasifikátorem C-CL jsou většinou chápány jako objekty širší. Důležitá je i nemanuální složka, konkrétně výraz obličeje, který také poskytuje informace o rozměrech popisovaných předmětů²⁰.

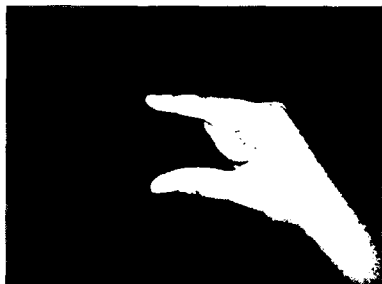
obr. 31

obr. 32

²⁰ Výraz obličeje Bakerová a Cokely (1980) blíže nepopisují.

30. Klasifikátorový tvar ruky „RECT-CL“

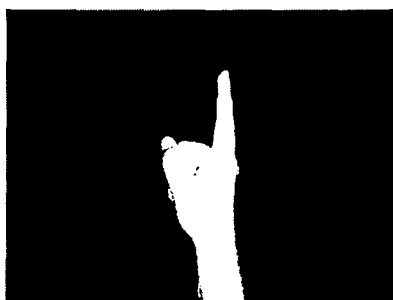
Tímto tvarem ruky popisujeme **relativně malé obdélníkové předměty**, např. šek, jmenovka, pozvánka, kreditní karta, kostička Lega, cihla nebo dlaždička.

K naznačení obdélníkového tvaru předmětu se užije obou rukou ve tvaru RECT-CL (obr. 33). Velikost znázorňovaných obdélníků se liší na základě velikosti skutečných předmětů. Menšího obdélníku se užije pro kostičku Lega a většího pro šek.

obr. 33

31. Klasifikátorový tvar ruky „1_{outline}-CL“

32. Klasifikátorový tvar ruky „5_{outline}-CL“

33. Klasifikátorový tvar ruky „B_{outline}-CL“

S klasifikátory 1-CL, 5-CL a B-CL jsme se již seznámili v části 2.1.1.1., kde měly funkci zástupnou. V tomto případě však mají funkci popisnou. Popisují tvary a vykreslují obrysy předmětů. Bakerová a Cokely (1980) je ve své práci od sebe odlišili jiným označením. K základnímu označení tvaru ruky je doplněno v dolním indexu „outline“ neboli obrys. Můžeme si to vysvětlit na příkladu klasifikátoru 1-CL a 1_{outline}-CL. Ve funkci zástupné tento tvar ruky zastupuje osobu, ve funkci popisné nám naznačuje např. kulatý tvar stolu a poskytuje nám též informace a jeho velikosti, je-li stůl malý či velký vzhledem k tělu znakujícího. Tvarem ruky 1-CL znázorňujeme nejen tvary kulaté, ale také například tvary obdélníkové (obr. 34) atd.

obr. 34

Klasifikátorovými tvary ruky 5-CL a B-CL sice popisujeme tvar a velikost předmětu, nicméně jejich hlavním úkolem je poskytování informací o povrchu předmětu. Pokud je povrch předmětu drsný, hrubý, hrbolatý, šikmý apod., užije se ve většině případů tvaru ruky 5-CL (př. vozík plný jablek)²¹. Pro povrchy hladké, jemné, ploché se použije tvaru ruky B-CL (př. vozík s pískem).

2.2. Další možná dělení klasifikátorů

Jak již bylo uvedeno na začátku této kapitoly, způsobů, jakými se dají klasifikátory dělit, je mnoho. Dalo by se říci, co autor, to jiné dělení. V podkapitole 2.1. jsme se seznámili s rozdělením klasifikátorů dle Bakerové a Cokelyho (Baker, Cokely, 1980). V této podkapitole je popsáno dělení klasifikátorů podle dalších dvou amerických lingvistů – Teda Supally a Rony Wilbourové.

Americký lingvista Ted Supalla u klasifikátorů identifikoval dva základní parametry – tvar ruky a pohyb. Ostatní parametry jako je orientace dlaně, prstů či vzájemná poloha rukou nebyly v jeho interpretaci klasifikátorů popsány. Supalla je jedním z lingvistů, kteří se při popisu klasifikátorů zmiňují také o pohybu,

²¹ Bakerová a Cokely (1980) blíže nepopisují pohyb, který je při popisu povrchu použit.

který je nedílnou složkou všech znaků znakového jazyka. A je jediný, kdo podrobněji popsal tento parametr²². Ve znakovém jazyce existují podle Supally tři základní pohyby – pohyb popisný, průběhový a kontaktový. Nyní se podíváme na jednotlivé typy pohybu, včetně uvedených názorných příkladů.

1.) pohyb popisný (*stative descriptive*)

Ruka se pohybuje proto, aby, jak vyplývá z označení pohybu, popsala tvar daného předmětu. Pohyb ruky však neznamená, že by se předmět hýbal či pohyboval, ale pouze naznačuje tvary předmětů. Příkladem může být pohyb vykonaný při popisu rovné podlahy (obr. 35), hromady písku (obr. 36) či kruhového stolu.²³

obr. 35

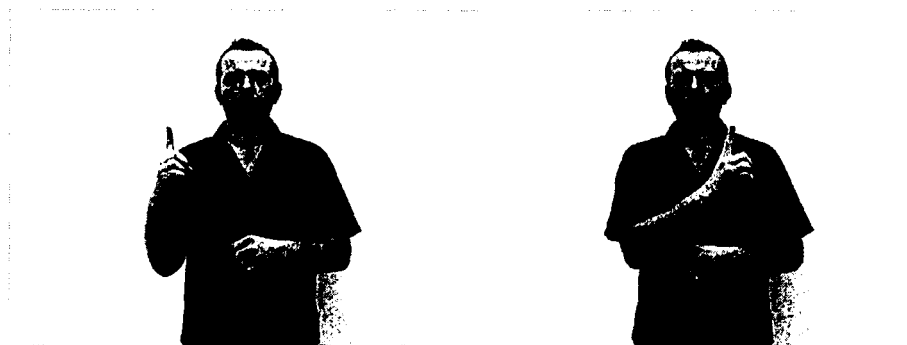
obr. 36

2.) pohyb průběhový (*process*)

Pohyb ruky zde zastupuje pohyb samotného předmětu, jako například pohyb auta při jízdě, pohyb člověka při chůzi (obr. 37) atd.

²² Valli, Lucas, 2000, s. 80

²³ Jelikož jsou příklady jednotlivých typů pohybu v Supallově studii pouze uvedeny, vyobrazené příklady pocházejí z českého znakového jazyka.

obr. 37

3.) pohyb kontaktový (*contact*)

Pohyb ruky kolmo dolů má funkci umíst'ovací. Umisťuje předmět do prostoru, např. kniha leží na stole (obr. 38), kočka sedí na plotě, auto stojí před domem.

obr. 38

Druhým uvedeným parametrem je tvar ruky. Tvar ruky může zastupovat či popisovat různé předměty či osoby. Supalla identifikoval následujících sedm kategorií tvaru ruky.

a) celý předmět (*whole entity*)

Tvary ruky tohoto typu odkazují na předmět jakožto na celek, nezabývají se jednotlivými rysy jako je tvar a velikost. Příkladem tvaru ruky náležící do této skupiny je např. tvar ruky A²⁴ (obr. 39) zastupující zvířata, tvar ruky 3 (obr. 40) zastupující auto, tvar ruky 1 (obr. 41) stojící

---

²⁴ Supalla uvádí pouze názvy objektů náležících do jednotlivých kategorií. Označení tvarů ruky doplnila autorka práce na základě uvedených obrázků.

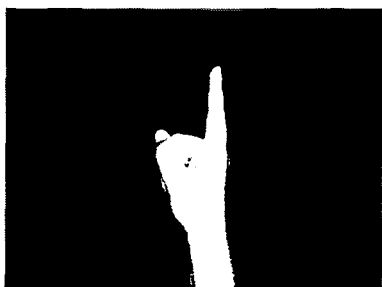
osobu, ale i třeba tvar ruky B (obr. 42) zastupující list papíru či tvar ruky 4 (obr. 43) a 5 (obr. 44) vyjadřující dlouhou frontu lidí.²⁵

obr. 39

obr. 40

obr. 41

obr. 42

obr. 43

obr. 44

b) povrch (*surface*)

Zástupcem této skupiny tvarů ruky je například tvar ruky B (obr. 45), který může znázornit typ povrchu předmětu. Zdali je povrch rovný (např. stůl – obr. 46), křivý (např. podlaha), úzký či široký atd.

---

²⁵ Použití jednotlivých tvarů ruky je uvedeno v kapitole 2.1.

obr. 45

obr. 46

c) **nástroj** (*instrument*)

Tvary rukou této skupiny zastupují ruce držící různé předměty²⁶ (např. šálek čaje – obr. 47) nebo nástroje (př. nůžky – obr. 48, nůž, pinzeta, kartáč, hrábě, injekce).

obr. 47

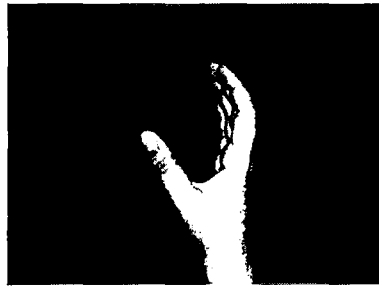

obr. 48

²⁶ Někteří autoři vydělují tento typ klasifikátoru jako samostatnou kategorii, tzv. „handle/holding classifiers“ neboli klasifikátory způsobu držení/uchopení (srov. Wilbour, Brennan). Klasifikátor způsobu držení/uchopení nám ukazuje, jakým způsobem předmět/držíme (jiný klasifikátor použijeme pro šálek čaje, jiný pro velkou krabici) či uchopujeme. Oproti tomu klasifikátor nástroje nám znázorňuje tvar, který daný nástroj má.

d) **výšku, šířku nebo hloubku předmětu** (*depth and width*)

Klasifikátory tohoto typu vyjadřují výšku, šířku či hloubku předmětu. Pomocí tvaru ruky C (obr. 49) artikulovaným oběma rukama naznačíme tloušťku kmene stromu (obr. 51). Tvarem ruky F (obr. 50) zastoupíme zase například trubky (obr. 29). Do této kategorie patří i klasifikátory zastupující vrstvy, např. silná vrstva make-upu, sněhu (obr. 52) atd.

obr. 49

obr. 50

obr. 51

obr. 52

e) **objem předmětu** (*extent*)

Klasifikátory této kategorie vyjadřují jednak množství či míru, např. množství tekutiny ve skleničce, hromada papírů (obr. 53), ale i snižování (vypít obsah skleničky – obr. 54) či naopak zvyšování tohoto množství.

obr. 53

obr. 54

f) **obvod předmětu** (*perimetr shape*)

Pomocí tvarů ruky patřících do této kategorie vykreslujeme obvody předmětů, např. kulatý stůl, čtvercová místnost, trojúhelníkový tvar dopravní značky (obr. 55), ale i např. rám obrazu (obr. 56).

obr. 55

obr. 56

g) větší množství objektů na jednom místě (*on surface*)

Tvary ruky této poslední kategorie zastupujeme velké množství objektů na jednom místě, např. velkou skupinu, dav lidí nebo stádo zvířat. K tomuto účelu používáme např. tvaru ruky 5 (obr. 57)²⁷.

obr. 57

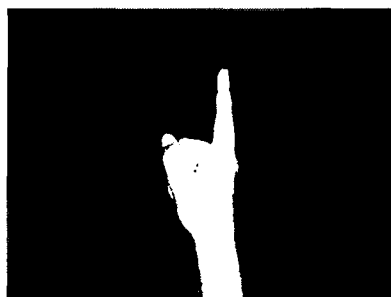
---

²⁷ Supalla zde použití tohoto tvaru ruky dále nerozebírá. Na začátku této kapitoly v části 2.1.1.2., která pojednává o klasifikátorech zastupujících více objektů, jsou tyto tvary ruky podrobněji popsány.

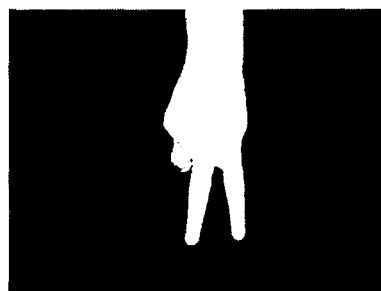

Wilbourová (1987) roztrídila klasifikátory do tří hlavních kategorií – **klasifikátory pro celé objekty**²⁸, **specifikátory tvaru a velikosti** (*shape and size specifiers*) a **klasifikátory způsobu držení** (*handle classifiers*).

Do první kategorie patří klasifikátorový tvar ruky G (obr. 58) pro osobu – (*general person*), zvláštní skupinou je pak klasifikátor V (obr. 59) zastupující osobu prostřednictvím nohou (*person by leg*). Dopravní prostředky (*vehicle*) jsou zastoupeny tvarem ruky 3 (obr. 60), vydělen je z této skupiny klasifikátor Ψ (obr. 61) pro letadlo (*plane*). Vyšší statické objekty jako je láhev, dům, lampa zastupuje tvar ruky A (obr. 62), objekty vysoké, se kterými se nedá pohybovat, např. budovy, stromy, zdi zastoupíme vztyčenou nataženou rukou ve tvaru B (obr. 63). Tvarem ruky B s dlaní orientovanou nahoru (obr. 64) zastoupíme předměty ploché, se kterými můžeme manipulovat (př. kniha, papír, zrcadlo), zatímco s dlaní orientovanou dolů (obr. 65) zastupujeme sice také předměty ploché, ale pouze ty, se kterými manipulovat nemůžeme (př. most, podlaha, střecha). Poslední uvedenou skupinou je skupina dutých, zakřivených předmětů, jako např. skleničky, šálky, hrnečky, zastoupené tvarem ruky C (obr. 66).

obr. 58

obr. 59

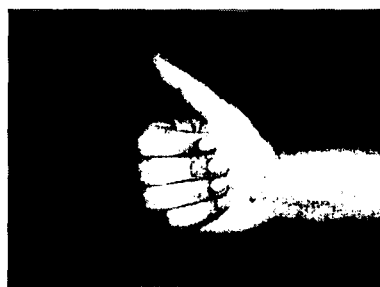

obr. 60

obr. 61

²⁸ Takto první kategorii klasifikátorů označila autorka bakalářské práce, Wilbourová uvádí pouze devět podkategorií.

obr. 62

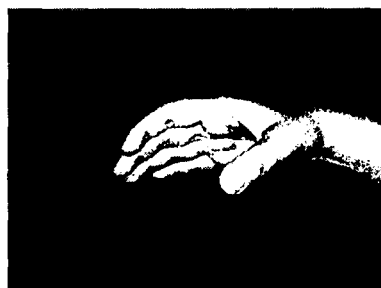
obr. 63

obr. 64

obr. 65

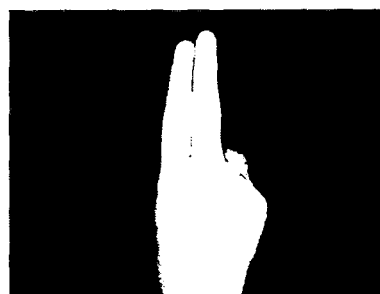

obr. 66

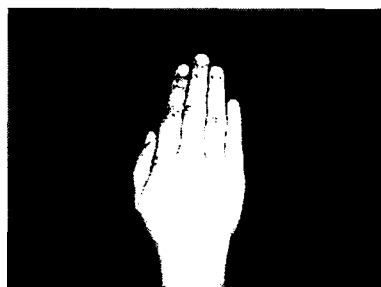
Druhou skupinu tvoří specifikátory tvaru a velikosti pro rovné ploché (obr. 67 až 69) a zakulacené (obr. 70 až 72) předměty.

obr. 67

obr. 68

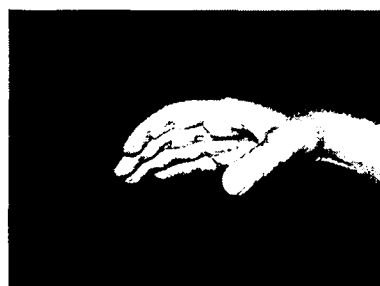
obr. 69

obr. 70

obr. 71

obr. 72

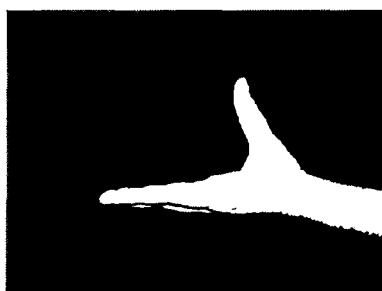
V poslední skupině jsou zařazeny ty klasifikátorové tvary ruky, které nám ukazují, jakým způsobem předmět držíme. Tvar ruky se tak mění podle tvaru i velikosti předmětu, jak můžeme vidět na obrázcích níže. Předměty ploché a krabice se mohou držet tvary ruky zobrazenými na obr. 73 až 75, naopak předměty kulaté a zakulacené tvary rukou obr. 76 až 78.

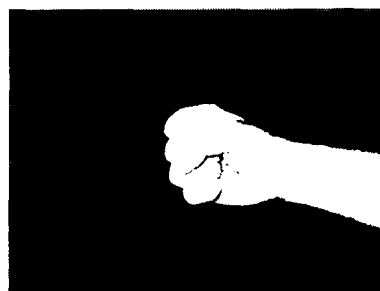
obr. 73

obr. 74

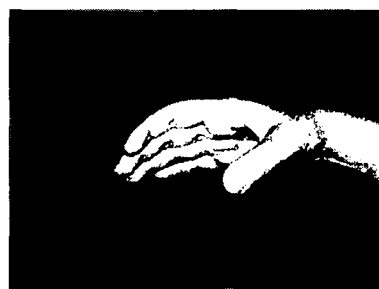
obr. 75

obr. 76

obr. 77

obr. 78

Z výše uvedených třídění klasifikátorů je patrné, že každý lingvista dělí klasifikátory podle rozdílných kritérií. Někteří dělí klasifikátory do skupin podle tvarů, jiní podle funkce. V této kapitole jsme chtěli pouze poukázat na existenci mnoha rozdílných třídění klasifikátorů.

2.3. Vyjádření množného čísla pomocí klasifikátorů

Jednou z vlastností klasifikátorů je i schopnost vyjadřovat počet větší než jedna. Každý člověk má potřebu nějakým způsobem vyjádřit určitý i neurčitý počet či množství, proto se dá předpokládat, že vyjádření množného čísla je jednou z jazykových univerzálií²⁹. Těmito prostředky jsou v americkém znakovém jazyce dle Bakerové a Cokelyho klasifikátory, zájmena, podstatná jména a slovesa. V této části práce se zaměříme pouze na vyjádření množného čísla pomocí klasifikátorů.

Jak již bylo uvedeno v části 2.1.1., v literatuře se v souvislosti s vyjádřením většího počtu objektů setkáme s termíny „singular classifier“ a „plural classifier“ – klasifikátory pro jeden objekt či více objektů. Nyní si vysvětlíme, jakým způsobem můžeme tvořit množné číslo u klasifikátorů zastupujících jeden objekt.

---

²⁹ Univerzálie neboli existence některých jazykových prostředků v jazyce. Absolutní univerzálie jsou dle Čermáka takové prostředky, které mají všechny jazyky. Vzhledem k naší neznalosti mnoha existujících jazyků je složité určit, zdali daný jazykový prostředek mají skutečně všechny jazyky. Za absolutní univerzálie se považuje např. zjištění, že jazyky mají 10-70 fonémů, deiktické prostředky a prostředky kvantifikace (číslovky). (Čermák, 1994, s. 174)

2.3.1. Klasifikátor zastupující jeden objekt

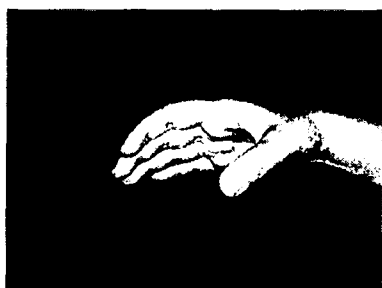
Zástupci této skupiny jsou např. klasifikátory A-CL (obr. 79), 1→CL (obr. 80), C-CL (obr. 81), 3→CL (obr. 82), V:-CL (obr. 83), B↑-CL (obr. 84), B↓-CL (obr. 85), Ψ-CL (obr. 86) a X-CL (obr. 87).

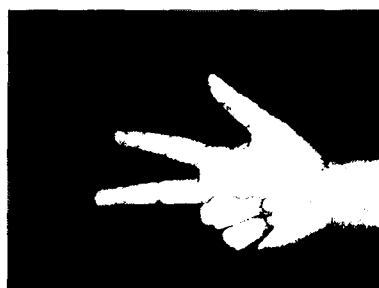
obr. 79

obr. 80

obr. 81

obr. 82

obr. 83

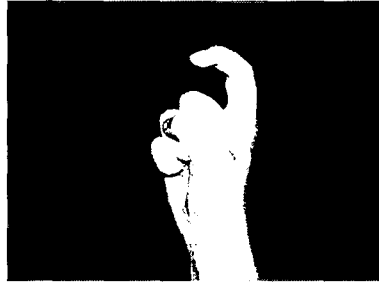
obr. 84

obr. 85

obr. 86

obr. 87

Každý z těchto tvarů ruky zastupuje pouze jeden předmět. Klasifikátor A-CL (např. socha), 1→CL (tužka), C-CL (obraz), 3→CL (auto), V-CL (stojící osoba), V:-CL (sedící osoba), B↑-CL (kniha), B↓-CL (papír), Ψ-CL (letadlo) či X-CL (věšák).

Pokud chceme vyjádřit počet větší než jeden, jedním ze způsobů, jak toho dosáhnout, je **zopakování klasifikátoru**. Zopakuje-li znakový klasifikátor jedenkrát (artikuluje ho dvakrát), naznačuje tím, že „hovoří“ o dvou objektech, např. tužkách (obr. 88), autech (obr. 89) apod. Při trojitě artikulaci může být význam buď tři, a nebo několik. To záleží na způsobu, jakým se zopakování provede. Jestliže je artikulace provedena pomalu a precizně (znakový věnuje pozornost skutečnému umístění předmětů), pak je význam tři. „Každá artikulace klasifikátoru musí být provedena na různých místech, reflektujících do jisté míry skutečné umístění či orientaci popisovaných předmětů.“ (Baker, Cokely, 1980, s. 363). V opačném případě, kdy je klasifikátor artikulován rychleji tři až čtyřikrát, je význam několik.

obr. 88

obr. 89

Pokud je pro znakovýho z nějakého důvodu přesný počet referentů důležitý, případně pokud chce mít jistotu, že adresát přesný počet pochopí, užije **ke klasifikátoru** zastupujícího daný předmět znak pro **odpovídající číslovku**, kdy počet zopakování klasifikátoru se shoduje s artikulovaným číslem (obr. 90). Nemusí tomu však být ve všech případech. Pokud je počet předmětů velký (př. velké množství aut na parkovišti), stačí k artikulované číslici klasifikátor zopakovat tři až čtyřikrát.

obr. 90

V případech jako je několik, mnoho, předměty v řadě se užívá obou rukou. Ruka nedominantní (u praváka levá, u leváka pravá) je základ (drží klasifikátorový tvar a nehýbe se), zatímco ruka dominantní (v příslušném tvaru ruky) opakuje klasifikátor. „Počet zopakování odpovídá počtu referentů. K vyjádření velkého množství předmětů znakuující obvykle zopakuje klasifikátor v rychlejším tempu.“ (Baker, Cokely, 1980, s. 364)

K vyjádření většího množství předmětů lze využít také například **alternativní pohyb obou rukou**. Obě ruce jsou ve stejném tvaru a pomocí alternativního pohybu rukou naznačujeme místo, kde se jednotlivé předměty nacházejí. Může jít o rozmístění předmětů neuspořádané, jako například tužky chaoticky položené na stole jedna přes druhou, padající jedna po druhé na zem, nebo o rozmístění uspořádané, kdy naznačujeme rozmístění obrazů na stěně. Dalším příkladem vyjádření většího počtu pomocí alternativního pohybu může být popis místnosti plné sedících lidí. Lidé mohou sedět neorganizovaně jako například v baru či uspořádaně jako třeba ve škole či divadle.

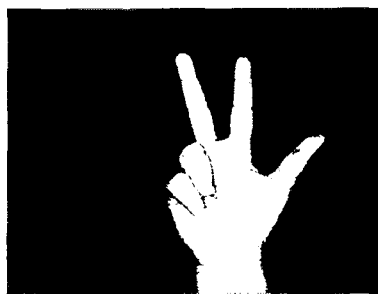
Posledním způsobem, jak vyjádřit počet větší než jeden pomocí klasifikátorů je **použití obou rukou ve stejném tvaru**. Na první pohled se může zdát, že tento způsob byl již popsán v předchozím odstavci. V tomto případě se ale jedná o pohyb simultánní, kdy obě ruce vykonávají shodný pohyb.

2.3.2. Klasifikátor zastupující více objektů

Mezi zástupce klasifikátorů množného čísla patří klasifikátory, které samy o sobě vyjadřují mnohost, ať počtu určitého (2-CL - obr. 91, 3-CL - obr. 92, 4-CL - obr. 93, 5-CL - obr. 94) či blíže neurčeného (4-CL - obr. 93, 4:-CL - obr. 95, 5:-CL - obr. 96).

obr. 91

obr. 92

obr. 93

obr. 94

obr. 95

obr. 96

Pokud uijeme samotného klasifikátoru vyjadřujícího určitý počet (např. 2-CL)³⁰, stejně jako v případě klasifikátoru jednotného čísla, i zde můžeme použít znak pro číslovku ke zdůraznění počtu referentů. Pro porovnání si můžeme uvést dva příklady, které se od sebe liší pouze přítomností číslovky v jednom z nich.

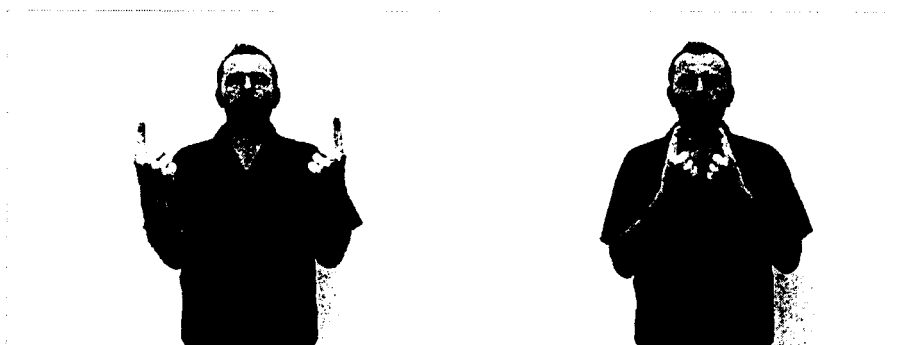
př. 1: Když jsem byl včera na procházce, přišli ke mně dva kluci.³¹

obr. 97

³⁰ Tvar ruky 2-CL v sobě již inkorporuje číslovku dvě.

³¹ Na fotografiích 97-99 je vyobrazen pouze příchod dvou osob k mluvčímu.

obr. 98

př. 2: Když jsem byl včera na procházce, přišli ke mně tihle kluci, dva kluci.

obr. 99

V prvním případě použijeme klasifikátoru 2-CL (obr. 97) či 1-CL, obr. 98 (provedeného oběma rukama), podle toho, zda šli kluci vedle sebe nebo každý z jiné strany k mluvčímu. Znakující nám tím dává najevo, že k němu přistoupili dva kluci a ptali se například na čas. Zatímco v případě druhém je záměrem znakujícího zdůraznit přesný počet referentů, který je pro něj z nějakého důvodu důležitý (obr. 99). Například pokud by znakující vyprávěl o rvačce, smysl výpovědi by se pak rázem změnil na „...přistoupili ke mně DVA kluci...“,

„...byli dva na jednoho...“ Pouhá přítomnost číselného výrazu rázem změni význam celé výpovědi.

Někdy se mohou klasifikátory, které samy o sobě vyjadřují mnohost, dále pluralizovat, aby vyjádřily ještě větší množství. Budeme-li chtít např. popsat školní dvorek o velké přestávce, na kterém se utvořilo několik skupinek dětí, použijeme klasifikátor 5:-CL, který umístíme do všech míst, kde se děti nachází (obr. 100).

obr. 100

Jak již bylo uvedeno na začátku 2. kapitoly, způsobů vyjádření většího počtu je ve znakovém jazyce mnoho. V této části jsme se seznámili pouze s vyjádřením plurálu pomocí klasifikátorů³².

2.4. Osvojování klasifikátorů

Pokud se zamýšlíme nad tím, co klasifikátory jsou, a jaká je jejich funkce ve znakovém jazyce, měli bychom si také bezpochyby položit otázku, jakým způsobem a v jakém věku dochází k osvojování této kompetence. Jelikož se v české odborné literatuře touto tematikou nezabývaly žádné studie či články, považovala jsem za vhodné alespoň stručně seznámit čtenáře se závěry, ke kterým dospěli zahraniční lingvisté³³.

³² Další způsoby tvoření množného čísla jsou popsány v knize Bakerové a Cokelyho – American Sign Language (Baker, Cokely, 1980, s. 370-387)

³³ **Kantor, R.** The acquisition of classifiers in American Sign Language. Sign Language Studies, 28, s. 193-208; **Schick, B. S.** The effects of morphosyntactic structure on the acquisition of classifier predicates in ASL. IN Lucas, C. (Ed.) Sign language research: Theoretical issues (s. 358-374). Washington, D.C: Gallaudet University Press; **Suppala, T.** Structure and acquisition of verbs of motion and location in American Sign language. Unpublished doctoral dissertation, University of Carolina, San Diego; **Slobin, Dan I.; Hoiting, N., Kunte, M.; Lindert, R.;**

Studie Kantora, Schickové a Supally se týkaly osvojování amerického znakového jazyka neslyšícími dětmi, které samy mají neslyšící rodiče. K získání potřebného materiálu využili lingvisté elicitacní metodu³⁴. Slobin a kol.³⁵, autoři další studie o osvojování klasifikátorů, pracovali s dětmi jak z neslyšících, tak ze slyšících rodin, používajícími americký nebo holandský znakový jazyk.

Jedním z lingvistů, kteří se zabývali osvojováním klasifikátorů, byl již zmíněný R. Kantor. Ten během svého výzkumu pracoval s devíti prelingválně neslyšícími dětmi neslyšících rodičů ve věku od tří do jedenácti let. Dětem byla nejprve puštěna videokazeta s příběhem vyprávěným rodilým uživatelem amerického znakového jazyka. Poté byly děti požádány, aby převyprávěly příběh a povídaly si o něm se svými rodiči. Na základě analýzy získaného materiálu byla jednak popsána jednotlivá období osvojování klasifikátorů, jednak byly identifikovány chyby, kterých se děti při osvojování klasifikátorů nejčastěji dopouštějí.

Nejmladší děti (tři roky až tři roky a jedenáct měsíců) ovládají klasifikátor pro dopravní prostředek (tvar ruky 3, obr. 101), na druhém místě je pak klasifikátor pro vysoké předměty (tvar ruky B, obr. 102). Naopak největší problém činí dětem klasifikátor ve tvaru V (obr. 103) zastupující osobu.

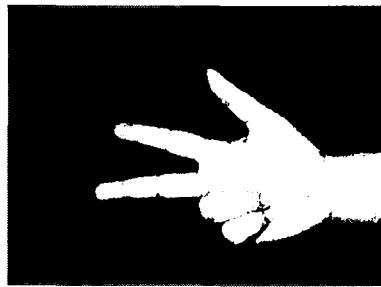
Mezi nejčastější chyby v procesu osvojování klasifikátorů patří - **vypuštění klasifikátoru** (děti klasifikátor ve svém projevu vůbec nepoužijí), **pozměnění tvaru ruky** (záměna jednoho tvaru za druhý), **pozměnění orientace dlaně**, a u klasifikátoru pro osobu V i **pozměnění pohybu**. Nejčastější záměnou je užití tvaru ruky 5 (obr. 104) místo tvaru ruky 3 pro dopravní prostředek a tvaru ruky V pro osobu, protože artikulace ruky ve tvaru 5 je pro dítě motoricky snazší než artikulace tvaru ruky 3 nebo V.

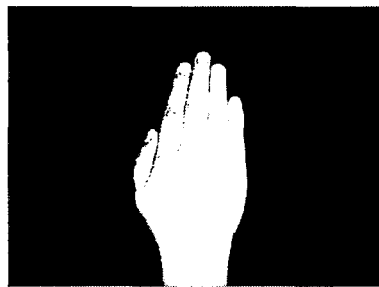
Wienberg, A.; Pyers, J.; Anthony, M.; Biederman, Y.; Thumann, H. A cognitive/functional perspective on the acquisition of „classifiers“ In: Emmorey, K. Perspectives on classifier constructions in sign language, 2003, s. 271-296

³⁴ Elicitacní metoda využívá bilingvního informanta k získání potřebných dat prostřednictvím mateřského jazyka výzkumníka (více viz. Macurová, Bímová, 2001)

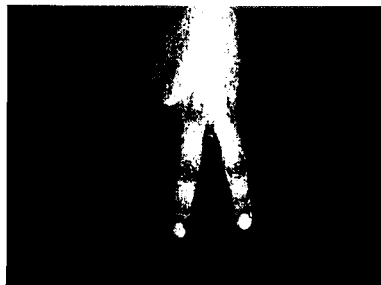
³⁵ Dan I. Slobin (University of California), Nini Hoiting (Royal Institute for the Deaf), Marlon Kunte (Stanford University), Reyna Lindert, Amy Wienberg, Jennie Pyers, Michelle Anthony, Yael Biederman, Helen Thumann (University of California)

obr. 101

obr. 102

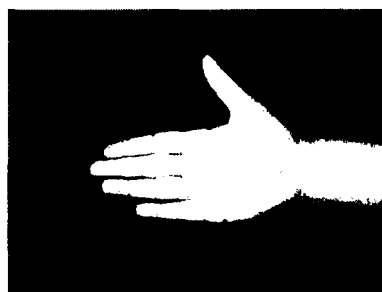

obr. 103

obr. 104

U dětí ve věku pět let a osm měsíců až šest let dochází k rozšíření užití klasifikátoru ve tvaru 3 také na jiné dopravní prostředky, např. vlak. Doposud děti užívaly tento klasifikátorový tvar ruky jen v souvislosti s autem, případně motorkou. Dále děti užívají klasifikátoru B pro vysoké předměty, ten je však omezen pouze na určité objekty. Tímto klasifikátorem děti zastupují například strom, ale ještě jej nepoužívají pro budovy. U dopravních prostředků děti častěji užívají alternativní tvar ruky B (obr. 105). Tento tvar ruky je pro dítě jednodušší než tvar ruky 3. Začínají používat klasifikátor V pro osobu, ale stále s pozměněním orientace a pohybu ruky.

obr. 105

Starší děti od šesti do sedmi let užívají klasifikátoru 3 i v souvislosti s nákladním autem či autem zaparkovaným. Klasifikátory pro vysoké předměty se užívají důsledněji a začíná se používat další klasifikátor - klasifikátor pro povrch

(tvar ruky B, obr. 106). Klasifikátor V pro osobu je stále, i v tomto období, vynecháván či modifikován.

obr. 106

Nejstarší zkoumanou skupinou dětí je skupina dětí ve věku deset až jedenáct let, které již užívají všechny klasifikátory správně.

Jak vyplynulo z Kantorova výzkumu, první náznaky používání klasifikátorů se objevují kolem třetího roku věku dítěte. Kompletního osvojení tohoto složitého systému dosáhnou děti ve věku osmi až devíti let.

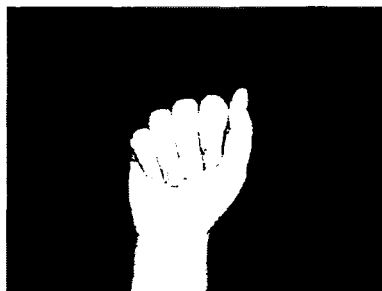
S tímto tvrzením se ztotožňují i další autoři. Například Newport a Meier (1985) ve své studii o osvojování amerického znakového jazyka naznačují, že k pozdnímu osvojení systému klasifikátorů dochází převážně proto, že je schopnost dítěte klasifikovat předměty obecně osvojena také v pozdějším věku. „Osvojení systému klasifikátorů vyžaduje, aby dítě bylo schopno zařazovat předměty do významových tříd: člověk, zvíře, rostlina, dopravní prostředek či do tříd na základě tvaru a velikosti: rovný, kulatý, velký, malý atd. To může být částečně také důvodem, proč k osvojování klasifikátorů nedochází dříve než kolem třetího roku a pokračuje až do osmého roku života.“ (Newport, Meier 1985)

Jak poukazují sami autoři, nejinak tomu je u dětí slyšících, osvojujících si jazyk mluvený. I ony si musí nejprve uvědomit, že například slovo maminka je ženského rodu. Teprve pak jí mohou přiřadit odpovídající osobní zájmeno (ona), kterým se na ni budou odkazovat.

3. Klasifikátory britského znakového jazyka

V této kapitole se seznámíme s klasifikátory britského znakového jazyka. I když termín klasifikátor není v tomto případě úplně přesný. Mary Brennanová, autorka Slovníku britského znakového jazyka (Brennan, 1992), z něhož jsem při tvorbě této kapitoly vycházela, chápe klasifikátory pouze jako tvary ruky. Pokud hovoříme o klasifikátorech, máme na mysli jak tvar ruky, tak i její pohyb. Brennanová však parametr pohybu u klasifikátorů nebere v potaz.

„Klasifikátory jsou v britském znakovém jazyce vyjádřeny tvary ruky. Již samotný tvar ruky nám napoví, do jaké třídy předmět náleží: zdali je předmět kulatý, plochý, dlouhý a tenký, osoba, dopravní prostředek atd.“ (Brennan, 1992, s. 46). To však není podle mého názoru tak jednoznačné. Jak uvádí sama Brennanová, mnohdy může mít jeden tvar ruky více funkcí (je více produktivní) a může se vyskytnout ve všech níže uvedených typech klasifikátorů. Například tvarem ruky A (obr. 107) můžeme vyjádřit hlavu, míč (jde o kulaté předměty, které jsou zastupovány právě tímto tvarem ruky), ale stejně tak způsob, jakým se drží džbánec či kufi³⁶. Naproti tomu existují tvary, které mají jen jednu funkci např. F⁼ (obr. 108) znázorňující uchopení prstýnku při navlékání. V přehledu klasifikátorových tvarů ruky v kapitole 3.2. jsou uvedeny všechny tvary rukou, které mají minimálně jednu funkci, jinak by nebyly považovány za klasifikátorové tvary ruky. Stejně jako může mít jeden tvar ruky více funkcí, může být jedna kategorie vyjádřena několika tvary ruky, například předměty obdélníkového tvaru lze znázornit pomocí tvaru G, G^{///o}, Y či 𐤀 (obr. 109 až 112).

obr. 107

obr. 108

³⁶ Přestože je tvar ruky stejný, liší se v parametru orientace dlaně, tuto skutečnost však Brennanová nezmiňuje.

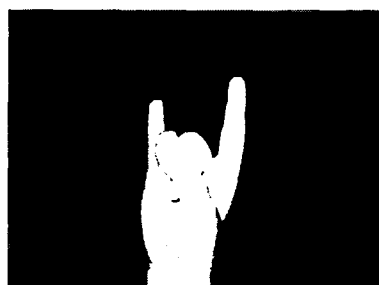
obr. 109

obr. 110

obr. 111

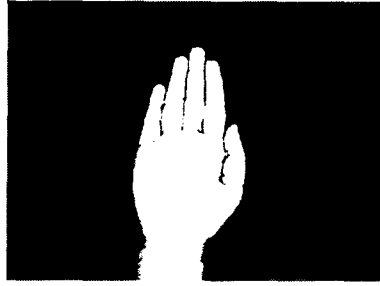
obr. 112

Brennanová ve své práci představuje pět typů klasifikátorových tvarů ruky, se kterými se lze setkat v britském znakovém jazyce. Pro usnadnění uvádím jejich české ekvivalenty, původní označení jednotlivých typů je ponecháno v závorce.

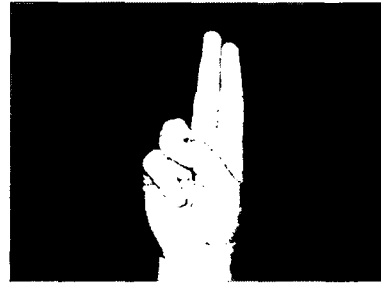
a) specifikátory tvaru a velikosti (*size and shape specifiers*)

Specifikátory tvaru a velikosti jsou klasifikátory, které nám říkají něco o fyzické charakteristice předmětu, převážně o jejich velikosti a tvaru. „Tvar ruky se podobá tvaru předmětu, tudíž ploché předměty jsou zastupovány „plochými“ tvary ruky jako je B (obr. 113), H (obr. 114) a Wm (obr. 115); kulaté předměty jsou zastupovány tvary ruky O (obr. 116) či F (obr. 117); pevné, kompaktní, kulaté či kulovité předměty jsou zastoupeny tvarem ruky A (obr. 118); úzké předměty jsou zastoupeny tvarem ruky G (obr. 119) a I (obr. 120); ohnuté předměty jsou zastoupeny tvarem ruky, ve kterém je jeden či více prstů ohnutých, jako např. G^{///} (obr. 121), H^{///} (obr. 122), V^{///} (obr. 123); předměty zakřivené jsou vyjádřeny tvarem ruky, kde jsou prsty ohnuté v kotníku, např. tvar ruky B^{//} (obr. 124) atd.“ (Brennan, 1992, s.47)

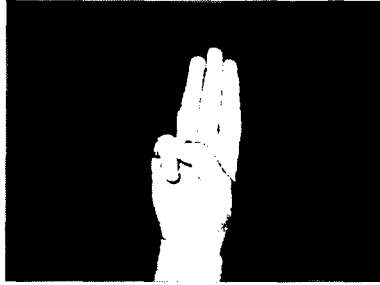

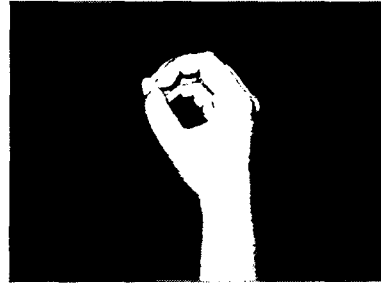
obr. 113

obr. 114

obr. 115

obr. 116

obr. 117

obr. 118

obr. 119

obr. 120

obr. 121

obr. 122

obr. 123

obr. 124

Studie Klimy a Bellugiové³⁷ prezentuje specifikátory tvaru a velikosti amerického znakového jazyka v souvislosti s tvorbou složenin. Znak ze základní roviny³⁸ je doplněn specifikátorem tvaru a velikosti. Jedním ze zde popisovaných specifikátorů tvaru a velikosti je tvar ruky zobrazený na obr. 125, který zastupuje ploché předměty obdélníkového tvaru. Pokud ukážeme znak ČERVENÝ a doplníme ho specifikátorem tvaru a velikosti z obr. 127, vznikne nám znak pro cihlu, dále podobným způsobem můžeme vytvořit znak pro obálku (DOPIS + specifikátor), fotografie (OBRÁZEK + specifikátor), kreditní kartu (PODPIS + specifikátor) či poznámkový blok (PAPÍR + specifikátor). Ačkoliv se všechny zmíněné předměty od sebe vzájemně liší, mají jedno společné - obdélníkový tvar. Samozřejmě jsou zde jistá omezení. Pokud by byl předmět výrazně menší (poštovní známka), či větší (A4 papír), užije se jiného specifikátoru. Specifikátor tvaru a velikosti F (obr. 126) se užívá pro malé kulaté předměty (malé sušenky, mince, semínka, kolečko salámu, švestka, ořech atd.)

obr. 125

obr. 126

³⁷ Klíma, E.; Bellugi, U., 1979, s. 225-242

³⁸ Příkladem slova ze základní roviny může být stůl, nadřazeným pojmem je nábytek, pojmem podřazeným např. psací stůl, kuchyňský stůl apod.

obr. 127

Specifikátory tvaru a velikosti nepopisují přesné tvary a rozměry předmětů, ani nemění svůj tvar v závislosti na skutečném tvaru a velikosti předmětu. K proměně tvaru specifikátoru dochází, ne však následkem rozdílných tvarů předmětů, ale důsledkem fonologických procesů jako je např. pluralizace (tvorba množného čísla), kdy pod časovým tlakem při opakování může daný specifikátor ztrácet svůj původní tvar.

Někteří autoři³⁹ zahrnují specifikátory tvaru a velikosti do kategorie klasifikátorů, jiní je vydělují jako samostatný jev.

b) **klasifikátory kopírující tvar a velikost** (*tracing size and shape classifiers*)

Klasifikátory tohoto typu se ve většině případů využívají k „obkreslování“ velikosti a tvaru buď celého předmětu, nebo nějakého jeho významného rysu. „S tímto termínem se často pracuje ve spojitosti s kreslením geometrických tvarů, zejména tvar ruky G (obr. 128) znázorňuje obrysy např. čtverce, pokoje či okna (obr. 130).“ (Brennan, 1992, s. 47)

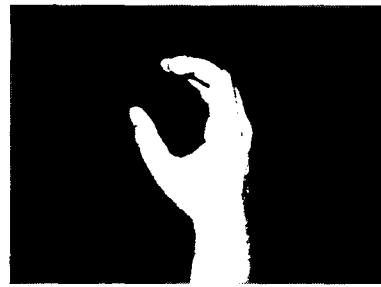
Brennanová poznamenává, že se pojmu klasifikátor kopírující tvar a velikost užívá poněkud v širším pojetí. Samotný tvar ruky naznačuje, jaký tvar představovaný předmět má, nicméně ruce kopírují velikost a umístění předmětu. „Tudíž tvar ruky C (obr. 129) může znázorňovat jak válcovitý charakter sloního chobotu, labutího krku a pilířů v katedrále, tak jejich celkové tvary (např. zakřivenost) a umístění.“ (Brennan, 1992, s. 47)

---

³⁹ Brennan, Baker, Cokely

obr. 128

obr. 129

obr. 130

Hranice mezi specifikátory tvaru a velikosti a klasifikátory kopírujícími tvar a velikost je někdy nejasná, jak si můžeme všimnout v podkapitole 3.2. U mnohých tvarů ruky jsou totožné příklady jak pro specifikátory tvaru a velikosti, tak pro klasifikátory kopírující tvar a velikost⁴⁰.

Nejpodstatnějším rozdílem je, že specifikátory tvaru a velikosti nám naznačují, jakého tvaru předměty jsou, zatímco klasifikátory kopírující tvar a velikost nám vykreslují jejich tvar a velikost.

---

⁴⁰ Toto rozdělení jsem ponechala v původním stavu

c) **klasifikátory způsobu držení/uchopení** (*holding classifier*)

Klasifikátory této kategorie nepoukazují na tvar předmětu jako takového, ale naznačují způsob, jakým je daný předmět uchopován či držen. „Například tvaru ruky A (obr. 131) se užívá k znázornění uchopení válcovitých předmětů jako jsou lyžařské hůlky, tágo nebo držátko kufrů či ucho tašky a hrnečku. Tvaru A[^] (obr. 132) se užívá pro držení předmětů, které vyžadují přesné uchopení a manipulaci s nimi, jako je tomu např. při držení klíče, rakety, kladiva či paliček na buben. Tvar ruky F (obr. 133) a G^{///^} (obr. 134) se používá k znázornění uchopení malých drobných či jemných předmětů jako jsou např. šperky, prášek, nit a špendlík. Tvaru ruky 5^{///} (obr. 135), V^{///} (obr. 136) a V^{///=} (obr. 137) se užívá ve vztahu s kulatými či pevnými předměty jako je kulová klika (u dveří), telefonní sluchátko, kohoutek a víčko.“ (Brennan, 1992, s. 47)

obr. 131

obr. 132

obr. 133

obr. 134

obr. 135

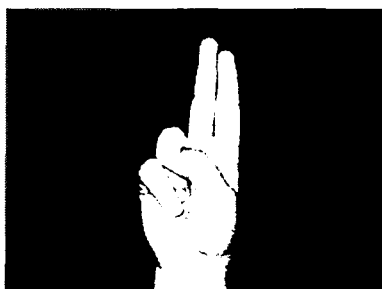
obr. 136

obr. 137

d) **klasifikátory nástroje** (*instrument classifiers*)

Tento typ klasifikátoru zastupuje nástroje, náradí, nádobí (převážně příbory). Tvar ruky, kterým nahrazujeme daný předmět, je určen na základě fyzických charakteristik jako je velikost a tvar předmětu. Pokud je nástroj dlouhý a úzký (např. nůž), zastupuje ho tvar ruky, který je této charakteristice nejbližší, tedy tvar ruky H (obr. 138). Tvar ruky V (obr. 139) je vhodný pro nástroje s dvěma úzkými částmi – nůžky, kružítko či vidličku; tvar ruky 5^{///} (obr. 140) pro nástroje, které mají několik dlouhých úzkých zahnutých hrotů jako třeba zahradní hrábě.

obr. 138

obr. 139

obr. 140

e) **klasifikátory doteku** (*touch classifier*).

Poslední kategorií, jak již vyplývá z názvu, je kategorie založená na způsobu, jakým se můžeme daných předmětů dotýkat, proto je nazýváme klasifikátory doteku. „Tvar ruky neodpovídá ani tvaru předmětu, ani tvaru ruky, který máme při jeho uchopení či držení, ale tvaru ruky, který máme, když se předmětu dotýkáme. Rozlišeny jsou i různé typy doteku jednoho a toho samého předmětu. Předmětů se můžeme dotýkat např. rukou ve tvaru 5 (obr. 141) či 5^{///} (obr. 142) – jako např. při hře na piano, psaní na klávesnici či čtení Braillova písma; můžeme se jich dotýkat špičkou palce⁴¹ (obr. 143) jako při zvonění na domovní zvoněk, lepení leukoplasti, dávání si ucpávek do uší; můžeme se jich dotýkat špičkou ukazováčku⁴² (obr. 144) jako při vytáčení telefonního čísla či přepínání televizních stanic dálkovým ovladačem. Na první pohled se nám může zdát, že zde existuje jistá podobnost mezi klasifikátory doteku a klasifikátory držení/uchopení. Hlavní rozdíl mezi těmito dvěma typy klasifikátorů je, že zatímco u klasifikátorů doteku se nahlíží na způsob, jakým se předmětů dotýkáme, klasifikátory držení/uchopení nám říkají, jakým způsobem je uchopujeme, pohybujeme nimi či je umísťujeme.“ (Brennan, 1992, s. 47)

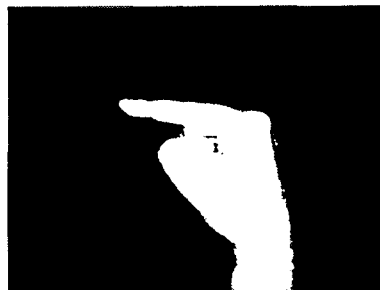
obr. 141

obr. 142

obr. 143

obr. 144

⁴¹ Není uvedeno označení tohoto klasifikátorového tvaru ruky, Brennanová měla nejspíš na mysli tvar ruky A°.

⁴² Není uvedeno označení tohoto klasifikátorového tvaru ruky, Brennanová měla nejspíš na mysli tvar ruky G^{//}.

Kromě těchto již uvedených pěti typů klasifikátorových tvarů ruky vyděluje Brennanová ještě jednu třídu klasifikátorů, příznačně nazvanou **klasifikátory sémantické** neboli významové. Předměty jsou do této kategorie zařazovány na základě jiných rysů než je velikost a tvar. Důležitý je pro ně, jak již vyplývá z názvu, jejich význam. Jednou z podkategorií je klasifikátor pro dopravní prostředky. Předměty sem patřící mají společný rys, slouží k přepravě lidí, ale nikoho už nezajímá, jaký tvar a velikost tyto dopravní prostředky mají. Proto se na ně někdy, jak uvádí Brennanová, nahlíží jako na klasifikátory arbitrární.

V přehledu klasifikátorových tvarů ruky jsou však tyto klasifikátory zařazeny do kategorie specifikátorů tvaru a velikosti. Hlavními typy sémantických klasifikátorů jsou klasifikátory zastupující osobu, klasifikátory zastupující lidi a klasifikátory zastupující dopravní prostředky.

a) Klasifikátory zastupující osobu (*person classifier*)

Osoba je zastoupena klasifikátorem G (obr. 145), který je charakteristický pro dlouhé úzké předměty. To však neznamená, že tento tvar ruky zastupuje pouze osoby vysoké a hubené, ale používá se pro osoby obecně, nezávisle na jejich vzhledu. Pokud chceme vyjádřit, že k nám přistupují dvě osoby či jedna osoba odchází od druhé, použijeme klasifikátor zastupující osobu na obou rukách, z nichž každá představuje jednu osobu. Pouze pohybem a orientací dlaně naznačujeme, co se s nimi děje, např. osoba jde ke mně, ode mě atd.⁴³

obr. 145

---

⁴³ Stejný příklad byl již uveden v kapitole o klasifikátorech amerického znakového jazyka (str. 20), kde jsou také k dispozici příslušné fotografie.

b) Klasifikátory zastupující lidi (*people classifier*)

K vyjádření uskupení lidí můžeme použít tvar ruky 5 (obr. 146) či 5'' (obr. 147) podle toho, co konkrétně máme na mysli. Pokud budeme pohybovat rukou ve tvaru 5 (případně oběma rukama) s prsty vztyčenými vzhůru, naznačíme tak, že lidé pochodují v řadě za sebou. Větší množství lidí můžeme vyjádřit také pomocí rukou ve tvaru 5'' s dlaněmi orientovanými dolů, které vykonávají střídavý kruhový pohyb a prsty se třepotají.⁴⁴

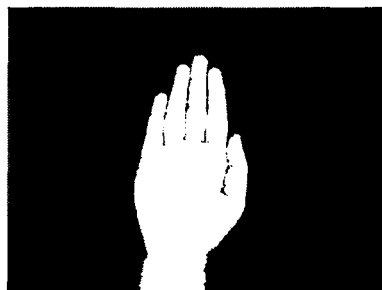
obr. 146

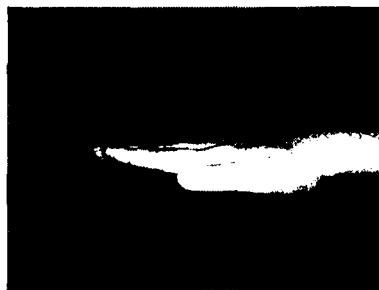
obr. 147

c) Klasifikátory zastupující dopravní prostředky (*vehicle classifier*)

Dopravní prostředky jsou v britském znakovém jazyce zastoupeny tvarem ruky B (obr. 148). Pokud je dlaň orientovaná dolů (obr. 149), zastupuje tento tvar ruky automobil. Rukama ve tvaru B s dlaní orientovanou dolů můžeme vyjádřit kolonu aut nebo předjíždění dvou aut. S dlaní orientovanou doleva (obr. 150) zase např. parkoviště.

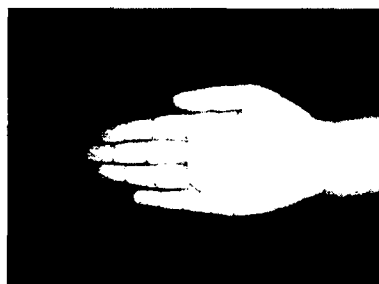

obr. 148

obr. 149

⁴⁴ Stejným způsobem se vyjadřuje větší množství lidí, např. v obchodním domě, i v českém znakovém jazyce. Liší se pouze tvar ruky, ruce jsou ve tvaru 5. Jelikož se jedná o obtížně popsatelný pohyb, doporučuji shlédnout videosekvenci obsaženou na přiloženém CD.

obr. 150

3.1. Klasifikátorové tvary ruky v britském znakovém jazyce

V této části bych ráda podala přehled klasifikátorových tvarů ruky, kterými disponuje britský znakový jazyk. Podkladem mi byl již zmíněný Slovník britského znakového jazyka (Brennan, 1992), respektive její část věnující se klasifikátorům. Ta jako jedna z mála⁴⁵ podala ucelený výklad o klasifikátorových tvarech ruky včetně podrobného přehledu jejich užití. V jiných zahraničních publikacích⁴⁶ je ve většině případů uvedeno pouze „na ukázkou“ několik nejfrekventovanějších klasifikátorových tvarů ruky. V tomto případě tak máme k dispozici přehlednou tabulku, kde jsou jednotlivé tvary ruky zakresleny (vhodnější by byla barevná fotografie) a doplněny černobílou fotografií zobrazující vybraný příklad. Bohužel ze všech příkladů, které jsou u daného tvaru ruky uvedeny, je fotograficky vyobrazen pouze jeden. Ostatní příklady nejsou nijak zaznamenány, je uveden pouze ekvivalent znaku v anglickém jazyce⁴⁷. U zobrazených znaků je ve spodní části stránky jejich notace, se kterou se můžeme blíže seznámit na začátku knihy, ale její neznalost nijak čtenáři nebrání v porozumění.

Za velký nedostatek považuji, jak jsem již zmínila na začátku této kapitoly, že Brennanová nebrala v potaz parametr pohybu, který je nedílnou složkou každého znaku⁴⁸ a u klasifikátorů hraje velmi důležitou roli. Vhodný by v tomto případě byl doprovodný materiál na CD-ROMu.

---

⁴⁵ Z literatury, kterou jsem o dané problematice přečetla (viz. Přehled prostudované literatury v příloze).

⁴⁶ Např. Miles (1988)

⁴⁷ Pokud je např. u tvaru ruky B uveden příklad kolona aut, čtenář neovládající žádný znakový jazyk bude bez doprovodného obrázkového materiálu asi bezradný. Čtenářům se základní znalostí jakéhokoli znakového jazyka to však nebude činit až tak velký problém.

⁴⁸ viz. např. Supalla (Valli, C.; Lucas, C., 2000, s. 79-84)

V následující části 3.2. předkládám přehled všech uvedených klasifikátorových tvarů ruky britského znakového jazyka. Záměrně uvádím původní označení jednotlivých tvarů ruky. Pokud daný tvar ruky existuje pod jiným označením také v českém znakovém jazyce, uvádím za lomítkem jeho český ekvivalent⁴⁹. V případě shodného označení klasifikátorového tvaru ruky je uvedeno stejné označení, aby bylo zřetelné, že daný tvar ruky existuje pod stejným označením v obou jazycích. Proškrtnutím je označen tvar ruky, který existuje v britském znakovém jazyce, ale český znakový jazyk tento tvar ruky nemá. Pro snazší orientaci v textu je u každého tvaru klasifikátoru číslo, na které se v případě potřeby odkazují.

3.2. Přehled klasifikátorových tvarů ruky britského znakového jazyka

Jednotlivé tvary ruky se označují písmeny jednoruční prstové abecedy⁵⁰, která je v každém znakovém jazyce odlišná, proto je odlišné i označení tvarů ruky. Mary Brennanová v kapitole o klasifikátorech uvádí čtyřicet čtyři klasifikátorových tvarů ruky⁵¹. Některé tvary ruky, jak uvidíme v následujícím přehledu, mají svou funkci ve všech výše zmíněných typech klasifikátorů, jiné tvary mají velmi omezené možnosti užití. Tvary ruky, které se nevyskytují v žádném z uvedených typů klasifikátorů, zde uvedeny nebudou.

Přehled předkládám v nepozměněné verzi, jak ho uvádí Brennanová. Případné poznámky či svá doplnění uvádím v poznámce pod čarou. Každý tvar ruky je opatřen ilustrativními fotografiemi⁵² příslušného tvaru ruky ze dvou úhlů pro snazší srozumitelnost.

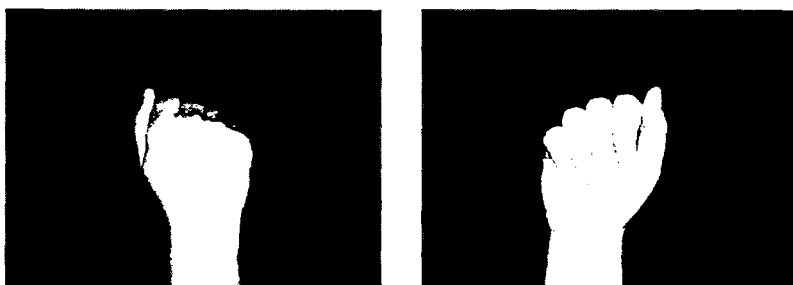
⁴⁹ Dle notačního zápisu českého znakového jazyka - Macurová (1996)

⁵⁰ Přehled české a americké jednoruční prstové abecedy a britské dvouruční abecedy je v příloze této práce.

⁵¹ Brennanová (Brennan, 1992, s. 47) v této kapitole neuvádí celkový počet tvarů ruky v britském znakovém jazyce (klasifikátorových i neklasifikátorových). Milesová ve své publikaci *British Sign Language – A Beginner's Guide* uvádí přes 50 tvarů ruky (Miles, 1988, s. 56)

⁵² Vzhledem k tomu, že jednotlivé tvary ruky uvedené ve Slovníku britského znakového jazyka (Brennan, 1992) jsou pouze nakresleny, použila jsem do této práce vlastní fotografie tvarů ruky.

1. Klasifikátorový tvar ruky „A/A“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*⁵³: kulaté nebo zaoblené předměty, pevné předměty (míč, hlava, kopyto, čelist)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: nevyskytuje se
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení úzkých a/nebo válcovitých předmětů, uchopení držadla, kliky, rukojeti (lomcování mřížemi, držení tága, džbánku, kufříku)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s kulatým, zakulaceným či pevným základem (palička do hmoždíře, kladivo, pálka)
- e) *klasifikátor doteku*: činnosti provedené zařatou pěstí (boxovat, uhodit, zaklepat)

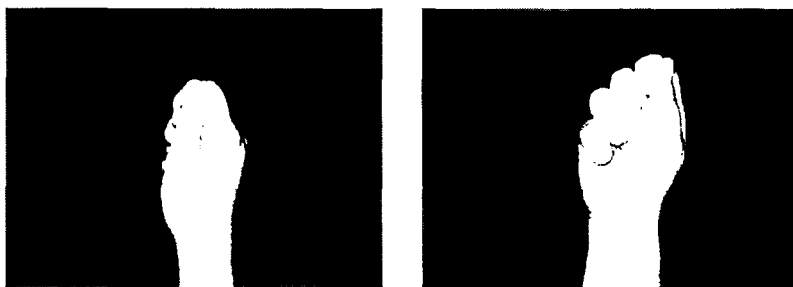
2. Klasifikátorový tvar ruky „A⁰/A⁰“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: malé pevné předměty s krátkou vztyčenou částí (láhev octa, oleje, shaker, svíčka)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování vnější obrysy předmětů (rovná linka, břicho, oblouk, šle)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení nástrojů s ostřím (škrabka, břitva, řezbářské nástroje)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s ostřím (břitva, skalpel, nůž)
- e) *klasifikátor doteku*: dotýkání se malých předmětů či malých ploch palcem (zvonit, dávat si ucpávky do uší, stisknout tlačítko, přilepit leukoplast)

⁵³ Původní označení jednotlivých typů klasifikátorových tvarů ruky je uvedeno na začátku této kapitoly, kde jsou podrobněji popsány.

3. Klasifikátorový tvar ruky „A[^] / A[^]“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: nevyskytuje se
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: nevyskytuje se
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení úzkých válcovitých předmětů, úzkých plochých předmětů a malých předmětů, zvláště se užívá u předmětů vyžadujících přesné uchopení a manipulaci s nimi (lupa, kladívko, palička na buben, raketa, klíč)
- d) *klasifikátor nástroje*: nevyskytuje se
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

4. Klasifikátorový tvar ruky „G/D“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: poměrně dlouhé a tenké předměty, často válcovitého tvaru; většinou se jedná o klasifikátor zastupující osobu (cigareta, noha, kosmická raketa, penis, metro)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: ukazováček kopíruje tvar, velikost a obrys předmětu (okno, náměstí, čtverec, trojúhelník, blesk)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení předmětu na špičce ukazováčku (kontaktní čočky)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s dlouhými úzkými, často oválnými komponenty (kompas, pletací jehlice)
- e) *klasifikátor doteku*: činnost ukazováčkem (píchnout, šťouchnout, rýpnout, stisknout tlačítko)

5. Klasifikátorový tvar ruky „G⁰/D⁰“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty s jednou dlouhou a druhou krátkou částí, které jsou v pravém úhlu (vycházková hůl, trojúhelník na měření)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování rozměrů předmětu, např. na těle (kalhotky, slipy, podprsenka, plavky)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: většinou v kombinaci s klasifikátorem nástroje, držení předmětů s dlouhým úzkým komponentem (zbraň, elektrická vrtačka, kamera, pistole benzínového čerpadla)
- d) *klasifikátor nástroje*: většinou v kombinaci s klasifikátorem způsobu držení/uchopení, nástroje s dlouhým úzkým komponentem (zbraň, elektrická vrtačka, sešívací pistole)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

6. Klasifikátorový tvar ruky „G[^]/G[^]“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty trojúhelníkového či klínovitého tvaru (zobák, klín, luk)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: palec a ukazováček jsou nejprve od sebe (tvar ruky G⁻ - poznámka autorky), přibližováním se k sobě až do tvaru G[^] kopírují tvar předmětu (náušnice, límec, obojek, manžeta)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení malých drobných či křehkých předmětů či předmětů relativně plochých (prášek, šperky, magnetofonová kazeta, papír)

- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s klínovitým tvarem nebo trojúhelníkovými částmi - vyskytuje se vzácně (klín)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

7. Klasifikátorový tvar ruky „G⁻/D⁻“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty s dvěma paralelními povrchy (zobák, kolíček na prádlo, kancelářská sponka)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění a velikosti úzkých předmětů či částí předmětů (vrstva krému na dortu, obálka, lem, rámeček, titulky)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení úzkých, plochých předmětů (magnetofonová kazeta, tenká knížka, mělká krabice)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje se dvěma paralelními rovnými povrchy (kancelářská sponka, kolíček na prádlo)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

8. Klasifikátorový tvar ruky „G^{//} / D^{//}“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty, které jsou poměrně dlouhé a tenké, často válcovité; vyskytuje se nejčastěji jako klasifikátor zastupující osobu (noha, raketa, trubka, metro)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování velikosti a tvaru předmětů (vysvědčení, kruhový objezd, deska, talíř, kolo)

- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení předmětů na špičce ukazováčku (kontaktní čočky)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s dlouhým úzkým, často válcovitým komponentem (kompas, hmoždinka, pletací jehlice, sázecí kolík)
- e) *klasifikátor doteku*: činnost ukazováčku (vytáčení telefonního čísla, píchnutí, rýpnutí, stisknutí tlačítka)

9. Klasifikátorový tvar ruky „G^{III} / D^{III}“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: ohnuté či zakřivené předměty (sedět s nohama od sebe, ohnuté nohy, zahnutý nos, sluchadlo)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování velikosti a umístění (často křivých) čar (slzy, praskliny, klikatý vzorek)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení předmětů s ohnutým ukazováčkem (otvírák na plechovce)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s hákovitým komponentem (řeznický hák, hák jeřábu, tažný hák)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

10. Klasifikátorový tvar ruky „G^{III} / “

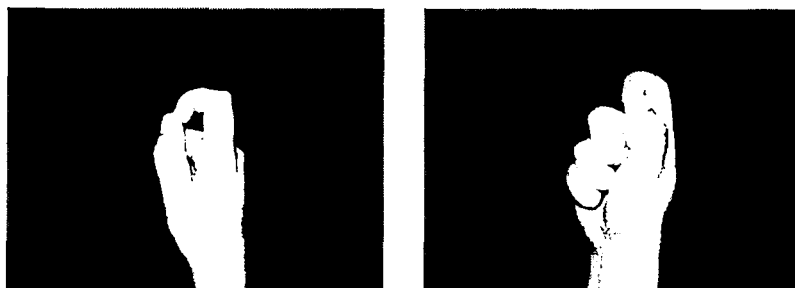

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: primárně se tohoto klasifikátoru užívá jako klasifikátoru kopírujícího tvar a velikost
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování tvaru a umístění úzkých plochých předmětů (kravata, pásek, šle, účet)

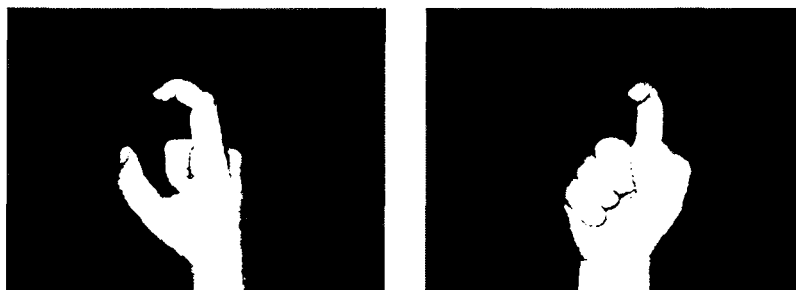
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení válcovitých předmětů či předmětů, které vyžadují stisknutí ke spuštění (brokovnice, hadice, baterka, zubní pasta, tmel)
- d) *klasifikátor nástroje*: nevyskytuje se
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

11. Klasifikátorový tvar ruky „G^{III^}/--“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: nevyskytuje se
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: tvar předmětu naznačíme dáním prstů k sobě a od sebe⁵⁴ (měsíc, část něčeho, náušnice)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení drobných předmětů či psacích potřeb (křída, kousek něčeho, pero)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje, které mohou být uchopeny palcem a ukazováčkem (křída, pero)⁵⁵
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

12. Klasifikátorový tvar ruky „G^{=III} / “

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: zahnuté či zakřivené předměty (zakřivený zobák, ohnuté nohy)

⁵⁴ Stejně jako u klasifikátorového tvaru ruky č. 6

⁵⁵ Tento tvar zde podle mého názoru nezastupuje samotný nástroj, ale vyjadřuje, jakým způsobem nástroj držíme při jeho používání, proto se myslím jedná stále o klasifikátor způsobu držení/uchopení.

- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování úzkých, někdy válcovitých předmětů a tvarů jako je například kříž (labuť, zábradlí, ohrada, věšák na kabáty, kříž)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení malých předmětů či předmětů, které se spouštějí stisknutím přídavného zařízení (sprej, parfém, osvěžovač vzduchu)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje se zahnutým či zakřiveným komponentem (výjimečně - více se užívá tvaru G^{III})
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

13. Klasifikátorový tvar ruky „A/--“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: výjimečně – normálně se preferuje tvar ruky G ve všech funkcích
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: předměty, které jsou relativně dlouhé a tenké, často válcovité - včetně osob (tyč, sloup, roh)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení drobných předmětů na špičce prstu – výjimečně (kontaktní čočky)
- d) *klasifikátor nástroje*: dlouhé úzké nástroje⁵⁶ - výjimečně
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

14. Klasifikátorový tvar ruky „R/R“

⁵⁶ Není uveden žádný příklad.

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: dlouhé úzké a zapletené předměty (provaz, cop, prstýnek vlasů)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: nevyskytuje se
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení předmětů mezi ukazováčkem a prostředníčkem (čínské tyčinky)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s úzkými zapletenými komponenty⁵⁷ - výjimečně
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

15. Klasifikátorový tvar ruky „H/P“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: rovné úzké předměty (postel, lavice, králičí uši, zvířecí končetiny)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění a tvaru předmětu (hala, most, řeka, cesta, šéfkuchařská čepice)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: nevyskytuje se
- d) *klasifikátor nástroje*: dlouhé úzké nástroje, zejména příbor (nůž, lžička, vařečka)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

16. Klasifikátorový tvar ruky „H⁻/P⁻“

⁵⁷ Není uveden žádný příklad.

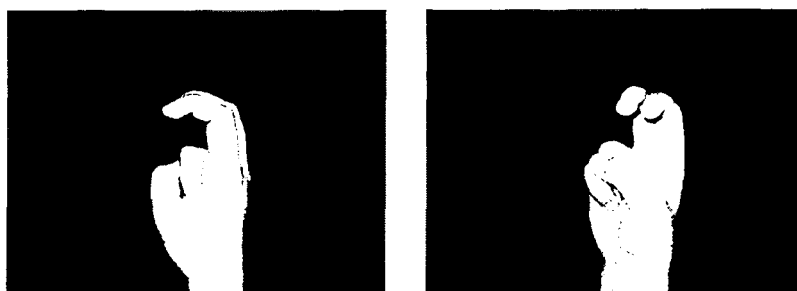
- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty s dvěma paralelními povrchy (spona do vlasů, zobák ptáků)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování rozměrů úzkých předmětů a částí předmětů (knír, banán, párky, vrstva, lem, rámeček)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení úzkých plochých předmětů (magnetofonová kazeta, mělká krabice)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje se dvěma paralelními částmi (kancelářská sponka, kolíček na prádlo)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

17. Klasifikátorový tvar ruky „H^{II} / P^{II}“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: rovné úzké předměty (končetiny zvířat, lidí, uši zvířat)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění a tvarů předmětů (šátek, šála, dům, most)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: nevyskytuje se
- d) *klasifikátor nástroje*: dlouhé úzké nástroje, zejména příbor (lžička, štětec, vařečka)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

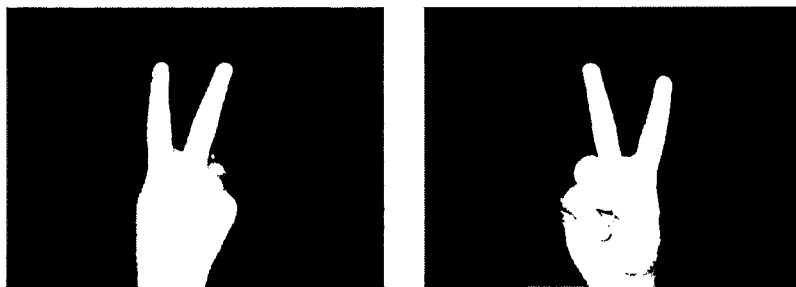
18. Klasifikátorový tvar ruky „H^{III} / P^{III}“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: ohnuté úzké předměty (nohy, uvozovky, husté obočí)

- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění a velikosti (často nepravidelných) čar – výjimečně (obvykle G''')
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení předmětů ohnutým ukazováčkem a prostředníčkem (věci z elastického materiálu)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje se zahnutými komponenty⁵⁸ – výjimečně (alternativa G''')
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

19. Klasifikátorový tvar ruky „V/V“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty s dvěma upevněnými, ale pohyblivými dlouhými úzkými částmi a předměty klínovitého tvaru (kompas, nohy, nůžky, sluha na medaili, brýle)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování velikosti, umístění a obrysu úzkých předmětů (pruhy, stuhy, pásy, límec, obojek, starosta)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení předmětů mezi prostředníčkem a ukazováčkem (kouřit cigaretu, doutník)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s dvěma upevněnými, ale pohyblivými částmi (nůžky, kompas, vidlička, vidle)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

20. Klasifikátorový tvar ruky „V⁻/--“

⁵⁸ Není uveden žádný příklad.

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty s paralelními povrchy, jeden širší než druhý (odznak, brož, spona na vlasy, kancelářská sponka)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: nevyskytuje se
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení úzkých předmětů s prodlouženým koncem (injekční stříkačka, dát injekci, očkovat, brát krev)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s paralelními povrchy, jeden širší než druhý - výjimečně⁵⁹
- e) *klasifikátor doteku*: výjimečně⁶⁰

21. Klasifikátorový tvar ruky „V“ /--“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty s dvěma upevněnými, ale pohyblivými dlouhými úzkými částmi a předměty klínovitého tvaru (nohy, visací náušnice, sluha na medaili, brýle)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění, velikosti a obrysu úzkých předmětů (pruhy, linky, čáry, límec, obojek)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení předmětů mezi ukazováčkem a prostředníčkem (kouřit cigaretu, doutník)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s dvěma upevněnými, ale pohyblivými částmi (nůžky, kompas, vidlička)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

⁵⁹ Není uveden žádný příklad.

⁶⁰ Není uveden žádný příklad.

22. Klasifikátorový tvar ruky „V^{III} /V^{III}“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty se dvěma upevněnými, ale pohyblivými zahnutými částmi; ohnuté předměty (nohy, troleje, uvozovky)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění, velikosti a obrysu pruhů a čar (převážně nepravidelných) – výjimečně
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení předmětů dvěma ohnutými prsty (držadlo v tramvaji)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje se dvěma zahnutými částmi (vidlička, vidle, hroty, dvojitý hák)
- e) *klasifikátor doteku*: dotýkání dvěma ohnutými prsty - výjimečně⁶¹

23. Klasifikátorový tvar ruky „V^{=III} /V^{IIIo}“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: kulaté či zakulacené předměty či předměty se třemi ohnutými úzkými částmi (sloupek mincí, odznak, hodinky, kámen, drápy, klepeta)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování kruhového tvaru krouživým pohybem, otok či hrbol naznačený pohybem (sova, kruhová značka, brož, hrbol)

⁶¹ Není uveden žádný příklad.

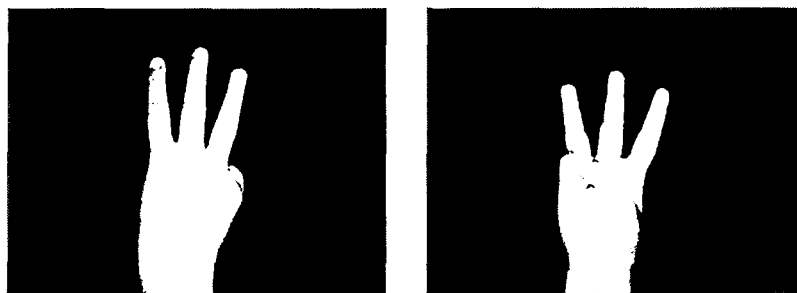
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení kulatých, zaoblených či hrbolatých předmětů (šachová figurka, kámen, oko – metaforické vyjádření (nemůžu tomu uvěřit, vypadnout oči z důlků))
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje se třemi ohnutými hroty (drapákový mechanismus např. u jeřábu)
- e) *klasifikátor doteku*: výjimečně⁶²

24. Klasifikátorový tvar ruky „K/--“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty s dvěma úzkými částmi a předměty klínovitého tvaru (krocán, stuha na medaili, vyznamenání)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování velikosti, umístění a obrysu úzkých předmětů, alternativa tvaru ruky V (proužky, stuhy)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: výjimečně⁶³
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje se dvěma úzkými částmi (kancelářská sponka, kolíček na prádlo)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

25. Klasifikátorový tvar ruky „W/--“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty se třemi úzkými částmi či předměty, které vypadají jako řada, fronta (loděnice, dopravní kolona)

⁶² Není uveden žádný příklad.

⁶³ Není uveden žádný příklad.

- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování třech paralelních pruhů či čar (seržant)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: nevyskytuje se
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s třemi či více částmi (vidlička, vidle)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

26. Klasifikátorový tvar ruky „Wm/--“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: poměrně úzké ploché předměty (sánky, lavička, stůl, vstupenka)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění a velikosti proužků a čar (pruhy, čáry, pásek, kříž)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: nevyskytuje se
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s poměrně úzkými plochými částmi (malý rýč, zednická lžíce, lopatka)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

27. Klasifikátorový tvar ruky „4/--“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty se čtyřmi, několika či mnoha dlouhými úzkými částmi (hřeben); několik osob (tým, skupina, porota)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: výjimečně
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: nevyskytuje se
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje se čtyřmi, několika či mnoha částmi (hrábě, hřeben, vidle)

- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

28. Klasifikátorový tvar ruky „F/O_T“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: malé kulaté předměty (knoflík, mince, dírka, podložka pod matici)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopíruje umístění a velikost válcovitých předmětů (trubka, tyč, prut, role papíru)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení velmi malých či jemných předmětů (sáček čaje, jehla, semínko, zápalka, punčocháče)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s kruhovými či válcovými částmi (brýle, stetoskop)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

29. Klasifikátorový tvar ruky „F⁻/--“

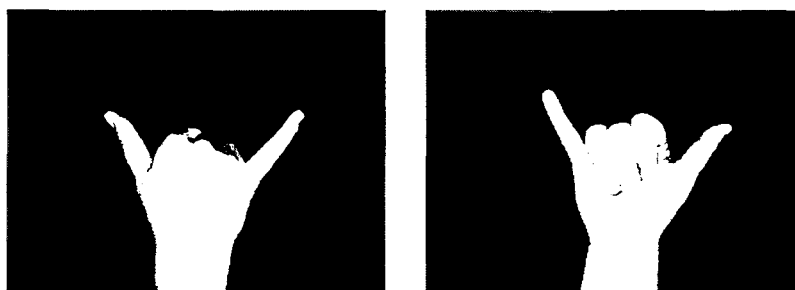
- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: nevyskytuje se
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: nevyskytuje se
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: výjimečně se užívá namísto tvaru ruky F pro uchopení tenčích předmětů (snubní prstýnek)
- d) *klasifikátor nástroje*: nevyskytuje se
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

30. Klasifikátorový tvar ruky „I, I' /I, --“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: malé úzké předměty (malý penis)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování velikosti a umístění malých úzkých předmětů (rohy zvířat)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: nevyskytuje se
- d) *klasifikátor nástroje*: malé úzké nástroje (lžička, malé míchací nástroje)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

31. Klasifikátorový tvar ruky „Y/Y“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: pevné předměty s výběžky na každém konci (psací telefon, čajová konvice, letadlo, parohy, telefon)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění, velikosti a obrysu úzkých předmětů (šek, obálka, pohlednice, program, leták)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení pevných předmětů s výběžky na obou koncích (telefon, trubka, konvice)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje mající úzkou část a jsou uchopeny zbývajícými zavřenými prsty - výjimečně jako náhrada za tvar ruky A či G (míchací nástroje)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

32. Klasifikátorový tvar ruky „L/--“

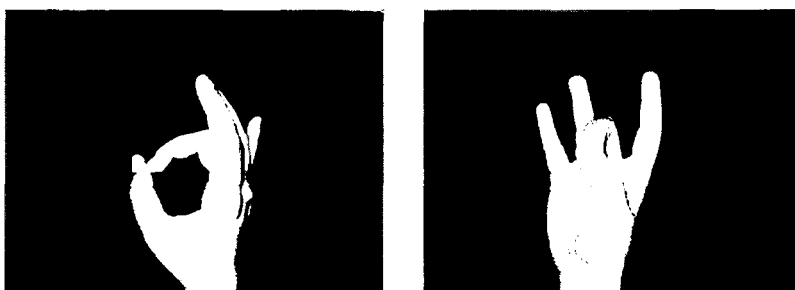

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty se dvěma vertikálními výběžky (televizní anténa, rohy, branková tyč)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění, velikosti a obrysu obdélníkových ploch (fotbalové hřiště, sportovní aréna, sportovní hřiště)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: výjimečně
- d) *klasifikátor nástroje*: výjimečně
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

33. Klasifikátorový tvar ruky „Ǿ, Ǿ^, Ǿ / Ǿ, Ǿ^, --“

Ǿ

Ǿ

✂

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: výjimečně se užívá pro úzké předměty včetně osob (vosí žihadlo, korková zátka, osoba)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: nevyskytuje se
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení malých nebo jemných předmětů, tvar ruky ✂ se užívá pro uchopení lepkavých substancí (přenášet sloupek mincí, prstýnek, náušnice, náhrdelník, špendlík)
- d) *klasifikátor nástroje*: výjimečně
- e) *klasifikátor doteku*: dotýkání se malých ploch (měření pulsu)

34. Klasifikátorový tvar ruky „5/5“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty s mnoha dlouhými částmi (oční řasa, punker, dikobraz)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění a velikosti pruhů, čar a obvykle také zvlněného povrchu (moře, pole, pruhy, síť)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení velkých či objemných předmětů (držet těžkou krabicí, těžký přístroj)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s několika či mnoha dlouhými úzkými částmi (hrábě, kartáče na čištění auta, přístroj na drcení)
- e) *klasifikátor doteku*: činnosti celých rukou, dlaní a prstů (hníst plastelínu, psát na počítači, dálkové ovládání)

35. Klasifikátorový tvar ruky „5[̄]/--“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty kuželovitého tvaru (tryska, nos, rypák, čumák, čarodějnický klobouk)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění a velikosti kuželovitých nebo válcovitých předmětů (zadek, dýně, lilek, meloun)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení zkroucených, kuželovitých, krychlovitých nebo válcovitých předmětů (držení balíčku karet, míchání karet, držení plechovky)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje kuželovitého tvaru (plynová maska, dýchací přístroj)
- e) *klasifikátor doteku*: výjimečně

36. Klasifikátorový tvar ruky „5^{''}/--“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty s mnoha dlouhými částmi; lidé; předměty neurčitých tvarů (dav lidí, shromáždění, nábytek)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění a velikosti pruhů a čar (dlouhý text, milimetrový papír)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení zkroucených předmětů nebo držení plochých předmětů konečky prstů (míč, kokosový ořech)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s několika či mnoha dlouhými úzkými částmi (hrábě, kombajn, kartáče na mytí auta)
- e) *klasifikátor doteku*: činnosti prstů (hrát na piano, číst Braillovo písmo, psát na počítači)

37. Klasifikátorový tvar ruky „5^{III} /5^{III}“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty s několika či mnoha dlouhými úzkými ohnutými částmi; kruhové předměty; předměty neurčitého tvaru (pavouk, drápy, ostrov, boule, koruna)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění několika čar či pruhů; naznačení umístění teček, skvrn, pupínků či pih; kopírování předmětů neurčitého tvaru (strakatý, pruhovaný, linkovaný, pihovatý, vousatý)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení poměrně velkých, kulatých či zaoblených předmětů či předmětů, s nimiž se manipuluje rukou s „drápopitými“ prsty (Rubikova kostka, telefonní sluchátko, kohoutek, plynová maska)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s několika či mnoha dlouhými úzkými ohnutými částmi (hrábě, kombajn)
- e) *klasifikátor doteku*: činnosti prstů, především konečky prstů (škrábat, podrápat, seknout)

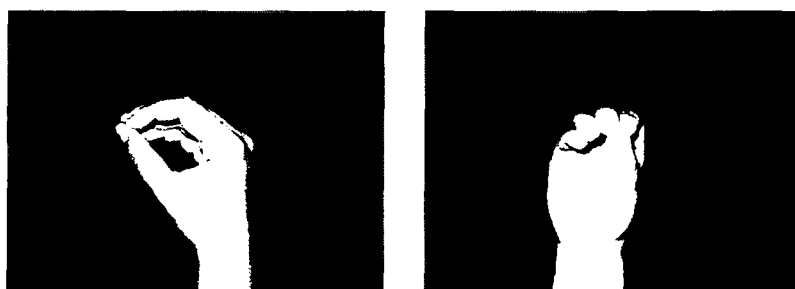
38. Klasifikátorový tvar ruky „B/B₁“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: klasifikátory zastupující dopravní prostředky; předměty s rovným povrchem (kolona aut, parkoviště, stůl, stěna)

- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění a velikosti předmětů s rovným nebo hladkým povrchem (umyvadlo, podlaha, váza, glóbus)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení plochých předmětů nebo hromady plochých předmětů (nést hromadu ručníků, videokazet, knih)
- d) *klasifikátor nástroje*: rovné ploché nástroje (gilotina, malířský štětec, pila, pilka)
- e) *klasifikátor doteku*: činnost celé dlaně (pohladit, poplácat, udeřit, popostrčit)

39. Klasifikátorový tvar ruky „B[^]/B[^]“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty trojúhelníkového či klínovitého tvaru (zobák, klín)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: používá se pro naznačení tvaru předmětu, kdy jsou prsty nejprve od sebe a při svírání dochází k znázornění tvaru předmětu (vodní meloun, knírek, bradka, manžety)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení plochých předmětů a práškovitých substancí (létající talíř, přehoz na postel, peníze, popel)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje s klínem nebo trojúhelníkovými komponenty - vyskytuje se výjimečně (klín)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

40. Klasifikátorový tvar ruky „B⁻/B⁻“

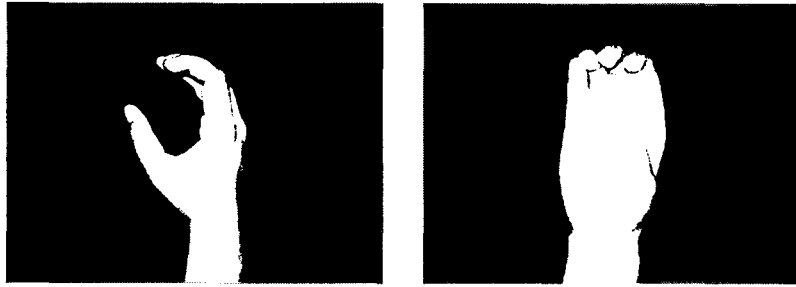
- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: předměty s dvěma paralelními povrchy (držák na papír, zobák velkého ptáka)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění, tvaru a velikosti úzkých vrstev (vrstva pudinku v poháru, hranice, lem, čenich, zobák)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení mělkých, úzkých, obvykle hladkých předmětů (čepice, magnetofonová páska, kartón, balíček peněz)
- d) *klasifikátor nástroje*: nástroje se dvěma rovnoběžnými hladkými povrchy (svěrák, policejní botička)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

41. Klasifikátorový tvar ruky „B^{II} / B₁^{IIc}“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: hladký povrch, obvykle nad úrovní ramen (strop, polička, křídla, miska)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění a velikosti předmětů s hladkým, ale zakřiveným povrchem (umyvadlo, glóbus, miska, urna, květináč)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: uchopení zakřiveného předmětu nebo předmětu neurčitého tvaru (míč, uchopení malého zvířátka)
- d) *klasifikátor nástroje*: ploché rovné nebo zakřivené nástroje, převážně s ostřím (rýč, pluh, bagr)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

42. Klasifikátorový tvar ruky „C/C“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: zakřivené nebo válcovité předměty, (naskládané skleničky na sobě, skleničky, hrnečky, konzervy, plechovky)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování umístění a velikosti zakřivených či obloukovitých předmětů (sloupy, kabely, sloní chobot)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení zakřivených nebo válcovitých předmětů, (sklenička, láhev, pepřenka, hromada peněz)
- d) *klasifikátor nástroje*: zakřivené či válcovité nástroje (francouzský klíč, naběračka)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

43. Klasifikátorový tvar ruky „O/O“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: kulaté, zaoblené nebo válcovité předměty (dalekohled, bobule, čočka, východ slunce⁶⁴)
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: kopírování velikosti a umístění válcovitých předmětů (tyč, hůl, trubka, prut, stožár)
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: držení úzkých válcovitých či kulovitých předmětů (prut⁶⁵, trubka, kopí, oštěp, koule na bowling)
- d) *klasifikátor nástroje*: kulaté nebo válcovité předměty (stetoskop, mikroskop, dalekohled)
- e) *klasifikátor doteku*: nevyskytuje se

⁶⁴ Slunce obecně – poznámka autorky.

⁶⁵ Zde však jde o způsob držení prutu, v b) jde o popis jeho tvaru.

44. Klasifikátorový tvar ruky „E , E’ /-- , --“

- a) *specifikátor tvaru a velikosti*: nevyskytuje se
- b) *klasifikátor kopírující tvar a velikost*: nevyskytuje se
- c) *klasifikátor způsobu držení/uchopení*: vyvážené držení malých předmětů a nástrojů (přenosný telefon, kartáček na nehty, házečí disk, domino)
- d) *klasifikátor nástroje*: nevyskytuje se
- e) *klasifikátor doteku*: uchopovací nebo třecí činnosti prstů (poprat se, uchopit, sevřít, poškrábat, podrbat, třít, mnout)

4. Klasifikátory českého znakového jazyka

Zatímco zahraniční literatura z oblasti lingvistiky znakových jazyků se zabývá termínem klasifikátor poměrně často a poskytuje čtenáři alespoň základní informace, v české literatuře se zájemci dostane pouze omezené množství informací. Netýká se to však pouze problematiky klasifikátorů. V českém znakovém jazyce nebylo prozkoumáno ještě mnoho jevů, a pokud vezmeme v potaz, že výzkum amerického znakového jazyka byl započat v 60. letech 20. století americkým lingvistou Williamem Stokolem⁶⁶, zatímco český znakový jazyk zůstal dále neprobádán dalších třicet let⁶⁷, je tento stav zcela pochopitelný.

Jednou z mála českých publikací zmiňujících se o klasifikátorech českého znakového jazyka je Slovník znaků křesťanských pojmů pro neslyšící. V úvodní kapitole nazvané Poznámky ke gramatice⁶⁸ se dovidáme pouze velmi strohé informace. Autoři sice uvádějí, že jde o nejsložitější učební látku, ale bohužel opomenuli čtenáře obeznámit s tím, co to klasifikátor obecně je. Následuje výčet tří typů klasifikátorů (typologické rozdělení klasifikátorů) – klasifikátory osobní, zájmenné a předváděcí.

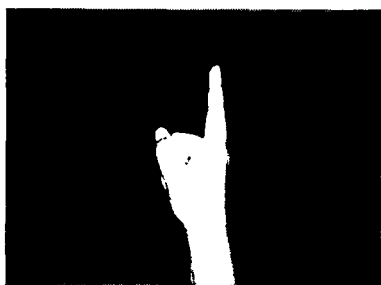
Pojmem **osobní klasifikátor** však neměli autoři na mysli klasifikátor D (obr. 151) zastupující osobu, který byl již popsán v kapitole o americkém znakovém jazyce pod označením 1-CL, ale tvar ruky označovaný v českém znakovém jazyce jako D^{o///} (obr. 152), který napomáhá tvorbě podstatných jmen ze sloves (substantivizace sloves). Zatímco klasifikátor D má svůj význam i bez pohybu (osoba stojí), u klasifikátoru D^{o///} je nezbytný pohyb kolmo dolů, jak je patrné z obr. 153.

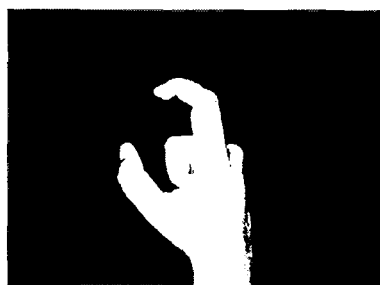
⁶⁶ Americký lingvista (1919-2000), autor mnoha lingvistických studií o americkém znakovém jazyce (Sign Language Structure, 1993) a bývalý profesor Gallaudetovy univerzity (Tikovská, 2003, s. 6).

⁶⁷ Výzkum českého znakového jazyka byl započat v roce 1993 v Institutu pro neslyšící v Berouně. Podrobnější informace se lze dočíst v článku Výzkum komunikace neslyšících: český znakový jazyk (A. Macurová, I. Homoláčová, V. Ptáček, 1997)

⁶⁸ Slovník znaků křesťanských pojmů pro neslyšící, 2001, s. 10-12

obr. 151

obr. 152

obr. 153

Přesněji řečeno, jde v tomto případě o tvoření znaku pro osobu vykonávající určitou činnost. Například pokud vezmeme znak UČIT (obr. 154)⁶⁹ a doplníme ho výše zmíněných osobním klasifikátorem D^{o///} (obr. 153), vytvoříme tak znak pro UČITELE. Tímto způsobem můžeme vytvořit i znaky další, např. student, ředitel atd.

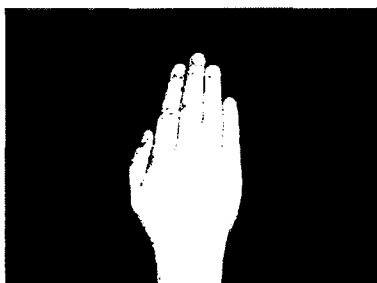
obr. 154

Druhým typem klasifikátoru je tzv. **zájmenný klasifikátor**. V každém jazyce existují prostředky k odkazování na osoby, předměty. V případě znakového

---

⁶⁹ Rukama ve tvaru B[^] vykonáme dvakrát současný pohyb dopředu

jazyka používá znakující k odkazování ukazováčku. Pomocí něho odkazuje do místa, které předtím určil popisované osobě či předmětu. Klasifikátory neslouží jen k odkazování na objekty, ale také k jejich zastoupení. Například auto, knihu a list papíru můžeme zastoupit klasifikátorem B₁ (obr. 155), který nám naznačí pohyb i umístění předmětu.

obr. 155

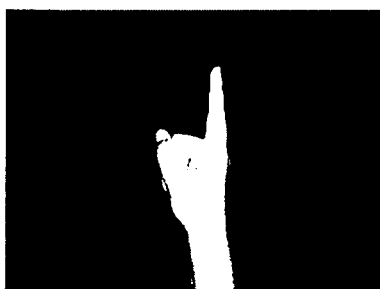
Třetím a posledním uvedeným typem je **klasifikátor předváděcí**, který popisuje a specifikuje tvary předmětů. Znakující ukáže nejprve znak pro daný předmět, např. OKNO, a poté pomocí předváděcího klasifikátoru, např. D, upřesní jeho tvar (kulaté, čtvercové – obr. 156), umístění (klasické okno, půdní okno), případně způsob otevírání (klasické, výklopné).

obr. 156

Macurová a Vysuček (2005) uvádějí ve svém článku o klasifikátorových tvarech ruky tři typy klasifikátorů, které se vyskytují v českém znakovém jazyce – klasifikátory celého předmětu, klasifikátory držení a klasifikátory rozměru.

Klasifikátory celého předmětu zastupují předměty jako celek. Příkladem tohoto typu klasifikátoru jsou např. tvary ruky D (obr. 157) či A⁰ (obr. 158), které zastupují stojící osobu, tvar ruky B₁ s dlaní směřující dolů (obr. 159) zastupující dopravní prostředky o čtyřech kolech, tvar ruky B₁ s dlaní směřující do strany (obr. 160) zastupující dopravní prostředky o dvou kolech atd.

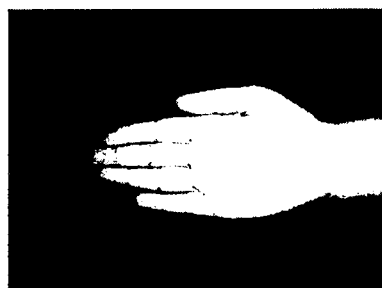
obr. 157

obr. 158

obr. 159

obr. 160

Klasifikátory držení naznačují, jakým způsobem předměty uchopujeme či držíme. Tvar ruky se tak mění podle tvaru a velikosti předmětu. Uchopení předmětů tenkých a plochých, jako např. list papíru, je zastoupeno tvarem ruky $\tau B^{\wedge}$ (obr. 161), $B^{\wedge}$ (obr. 162). Držení kulatých předmětů, např. misky, může být zastoupeno tvarem ruky C (menší miska) či 5 (mísa), jak je patrné z obr. 163 a 164.

obr. 161

obr. 162

obr. 163

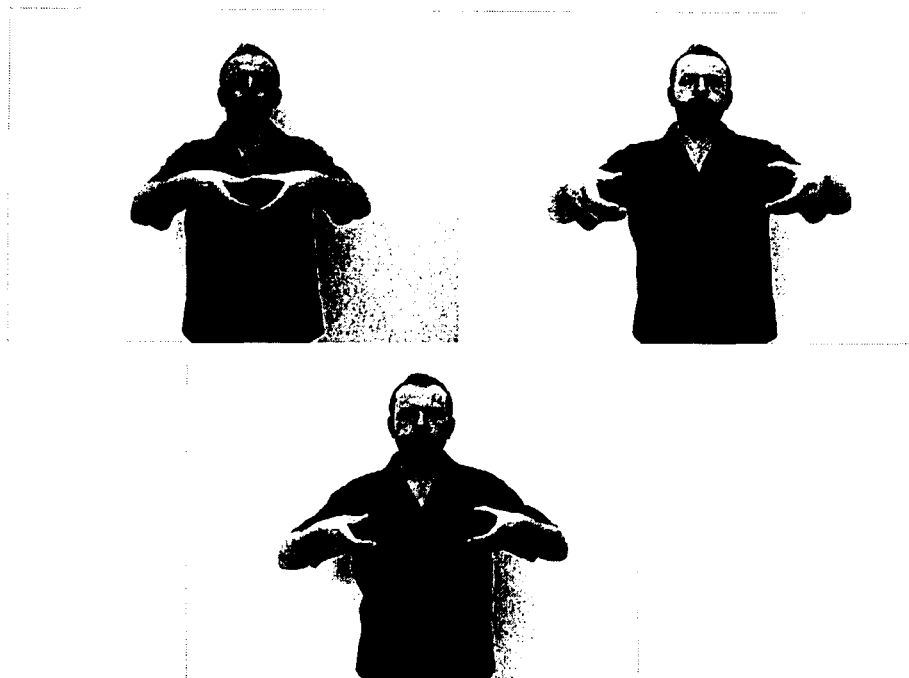
obr. 164

Posledním zmíněným typem jsou **klasifikátory rozměru**, které zastupují výšku, šířku či hloubku předmětu. Jiný tvar ruky použijeme k zastoupení tenké (obr. 165) a jiný tvar k zastoupení tlusté (obr. 166) knihy.

obr. 165

obr. 166

Macurová a Vysuček (2005) do této kategorie zařazují také tzv. morfémy obrysů obvodu (*perimeter shape morphemes*). Jedná se o tvary ruky, které „obkreslují“ obvody předmětů, např. kulatý stůl pomocí tvaru ruky D''' (obr. 167), místnost pomocí tvaru ruky P (obr. 168), bazén pomocí tvaru ruky D''' (obr. 169) apod.

Tyto tvary ruky jsou, jak uvádí Macurová a Vysuček, konvencionalizované, to znamená, že jsou „domluvené“ v rámci určitého společenství – v tomto případě v komunitě Neslyšících. „Užití jiného než konvencionalizovaného tvaru ruky považují rodilí uživatelé českého znakového jazyka za negramatické.“ (Macurová, Vysuček, 2005, s. 269)

obr. 167

obr. 168

obr. 169

Uživatelé českého jazyka se bohužel s klasifikátory setkat nemohou, ačkoli i čeština má prostředky mající obdobnou funkci. Příkladem může být sufix (přípona) „-ová“ zařazující všechna takto končící příjmení do jedné společné kategorie – žen.

Čermák (1994) popisuje klasifikátory v souvislosti s českým jazykem jako slovní druh sloužící k pojmenování substantivních tříd. Hlavním kritériem pro vytváření tříd se stává sémantika (význam). Pokud klasifikátor spojuje substantivum s číslovkou, nazývá se **numerativ**. Některá substantiva nemohou být užita samostatně bez příslušného numerativu. Například chceme-li říct tři kusy dobytka, musíme k tomuto účelu použít numerativ „kus“, není možné říct tři dobytky. V některých případech lze sice numerativ vynechat, avšak význam výpovědi se změní, jak můžeme vidět na následujících dvou větách. „Vypila dvě sklenice vody.“, „Koupila dvě vody.“ V první větě s numerativem je význam zřejmý. Význam druhé věty se však po vynechání numerativu změnil na vody, ve smyslu láhev nebo balení. Dotyčná osoba koupila dvě láhve, případně balení vod.

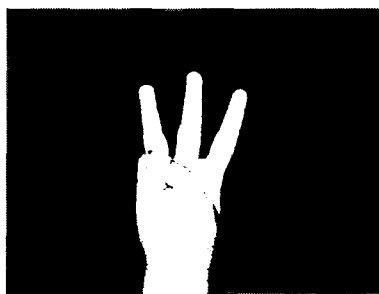
Klasifikátory existují i v mnoha dalších mluvených jazycích, jak bylo uvedeno v první kapitole pojednávající o klasifikátorech v mluvených jazycích. Počet klasifikátorů, jak uvádí Čermák, se však u jednotlivých jazyků různí (např.

čínština jich má sto). S obdobnou situací se můžeme setkat i u jazyků znakových, kde se počet klasifikátorů také liší.

Otázkou také je, zdali existence klasifikátorů je univerzálním rysem znakových jazyků, to znamená, mají-li klasifikátory všechny znakové jazyky. S jistotou to tvrdit nelze, jelikož dosud nebyly prozkoumány všechny znakové jazyky. Nicméně je známo, že některé znakové jazyky (např. v Indii a Pákistánu) klasifikátory údajně nemají⁷⁰. Není však jasné, jestli k tomuto jevu nedochází spíše vlivem mluveného jazyka nebo postavením znakového jazyka ve většinové slyšící společnosti.

Rozhodně ale můžeme říci, že ve znakových jazycích, tedy i ve znakové češtině⁷¹, se klasifikátory buď nevyskytují vůbec, a nebo pouze v omezené míře. Je to s největší pravděpodobností proto, že znakové jazyky vycházejí z gramatiky mluvených jazyků, které ve většině případů klasifikátory nedisponují.

Pojetí klasifikátorů je u různých autorů odlišné, jak jsme mohli vidět v předchozích dvou kapitolách o klasifikátorech amerického a britského znakového jazyka. Někteří autoři pojmají definici klasifikátoru poněkud široce. Klasifikátorem je v jejich pojetí vše, co je nějakým způsobem vizuálně motivované. Například Brennanová (1992) uvádí ve svém přehledu klasifikátorových tvarů ruky i takové příklady, jako je znak pro seržanta, který je artikulovaný tvarem ruky W (obr. 170), jenž nejspíš znázorňuje vojenskou hodnost⁷².

obr. 170

⁷⁰ Zeshan, 2000

⁷¹ „Znakovaná čeština je **umělý jazykový systém** (zvýraznila autorka), který usnadňuje dorozumívání mezi slyšícími a neslyšícími. Znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány odpovídající znaky českého znakového jazyka.“ (zákon o znakové řeči 155/1998 Sb. – Hrubý, 1999, s. 340-345).

⁷² Brennanová (Brennan, 1992) uvádí u jednotlivých klasifikátorových tvarů ruky pouze anglické ekvivalenty znaků, proto se pouze domnívám, co tvar ruky W může znamenat.

Druhým pojetím klasifikátoru je pojetí, kdy je klasifikátor chápán spíše gramaticky než slovotvorně. Za klasifikátor se považuje pouze to, co je součástí přísudku (predikátu), proto se těmto klasifikátorům říká **klasifikátory predikátové**⁷³. Předměty se zařazují do skupin na základě sémantiky, nikoli vzájemné podobnosti. Příkladem predikátového klasifikátoru je klasifikátor B₁ (obr. 171), který zastupuje např. dopravní prostředky. Předměty náležící do této kategorie si nejsou nijak podobné, spojuje je však jedno společné – slouží k přepravě lidí. Nejprve ukážeme znak, který bude předmět vyjadřovat (v tomto případě jde o auto), a poté pomocí klasifikátoru ve tvaru B₁, který je v pozici přísudku, naznačíme pohyb či umístění auta (př. auto jede rovně, auto jede pomalu, auto stojí před domem atd.)⁷⁴

obr. 171

Klasifikátor je tvořen ze dvou částí, tzv. morfémů⁷⁵ - morfému tvaru ruky a morfému pohybu. Někteří lingvisté, např. Brennanová, považují za klasifikátory pouze tvary ruky. V tom případě by však bylo vhodnější nazývat tyto prostředky nikoli klasifikátory, ale klasifikátorovými tvary ruky. Rozdílné není jen pojetí klasifikátorů, ale také jejich klasifikace – zařazení do skupin.

Většina autorů se shodla na tom, že klasifikátory jsou jazykové prostředky, které objekt buď zastupují, a nebo popisují. Klasifikátory popisující objekty se v zahraniční literatuře nazývají klasifikátory popisné (descriptive classifiers) - (např. Baker, Cokely, 1980), a nebo specifikátory tvaru a velikosti (size and shape specifiers) – (např. Brennan, 1992).

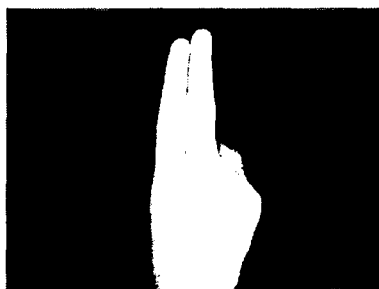
⁷³ Právě díky existenci predikátových klasifikátorů lze z hlediska typologie jazyků zařadit znakový jazyk do kategorie jazyků s klasifikátorovým predikátem (klasifikátorem v predikátu) (srov. Allan, 1977).

⁷⁴ Tyto a další příklady jsou podrobněji popsány a vysvětleny v částech 4.1., 4.2. a 4.3., nicméně doporučuji se podívat na CD, kde jsou všechny příklady zaznamenány ve videosekvencích.

⁷⁵ Nejmenší jednotka slova/znaku, která nese význam.

V kapitole o klasifikátorech českého znakového jazyka se zaměříme na klasifikátory, které objekty zastupují. Cílem této kapitoly je podat přehled nejužívanějších klasifikátorových tvarů ruky s ohledem na jejich zapojení do kontextu celé promluvy. Jak již bylo uvedeno, často nebývá parametr pohybu při popisu klasifikátorů brán v potaz. Proto bychom se v této kapitole pokusili alespoň částečně popsat pohyb, který u klasifikátorů slouží k umístění předmětu (př. kniha leží na stole), vyjádření pohybu předmětu (př. auto jede) nebo k popsání velikosti a tvaru předmětu (př. kulatý stůl). Pokud nebude u jednotlivých příkladů parametr pohybu či orientace dlaně, případně prstů popsán, je to proto, že je daný parametr z fotografie zřejmý.

Klasifikátory českého znakového jazyka se mnohdy shodují s klasifikátory britského i amerického znakového jazyka. Liší se převážně v označení jednotlivých tvarů ruky. Označení tvarů ruky se odvíjí od jednoruční prstové abecedy⁷⁶, která je v každém jazyce jiná. Například tvar ruky nazvaný v českém znakovém jazyce jako P (obr. 172), je v britském a americkém znakovém jazyce pojmenován jako H. Jeho použití však zůstává stejné.

obr. 172

K zastoupení téhož předmětu se v různých znakových jazycích mohou používat různé tvary ruky. Například auto se v českém a britském znakovém jazyce zastupuje tvarem ruky B₁ (obr. 173), v americkém znakovém jazyce je k zastoupení tohoto dopravního prostředky použit tvar ruky 3 (obr. 174).

---

⁷⁶ Česká a americká jednoruční prstová abeceda se nachází v příloze této práce. Označení tvarů ruky britského znakového jazyka je nejspíš odvozeno z americké prstové abecedy, jelikož britská prstová abeceda je dvouřadná (viz. příloha).

obr. 173

obr. 174

Někdy může stejný klasifikátor zastupovat více objektů s rozdílnými rozměry. Například klasifikátor B₁ zastupuje jednak auto, ale také třeba knihu, která je mnohem menší než automobil.

Přehled klasifikátorů, který předkládám v částech 4.1., 4.2. a 4.3., jsem vy excerpovala z natočeného videomateriálu spontánní komunikace neslyšících. S laskavým dovolením neslyšících lektorů Pevnosti – Centra českého znakového jazyka jsem použila videokazetu s jejich vyprávěními. Druhým materiálem byla mnou pořízená vyprávění neslyšících. V tomto případě se jednalo o částečně řízenou komunikaci - ve smyslu upřesnění témat, o kterých měli neslyšící volně vyprávět. Záměrně jsem volila taková témata, kde se dalo předpokládat užití klasifikátorů, např. co jsi dělal/a o víkendu, jaký je tvůj oblíbený film, popis bytu, pokoje či nějaké osoby.

Klasifikátory získané z těchto vyprávění jsem na základě konzultací s neslyšícími⁷⁷ doplnila o další klasifikátory, které do systému klasifikátorů českého znakového jazyka patří.

Z celkového počtu 42 tvarů ruky (Macurová, 1996) bylo na základě natočeného materiálu vy excerpováno 24 klasifikátorových tvarů ruky⁷⁸, které lze považovat za tvary klasifikátorové. To znamená, že zastupují předměty. Tvary rukou, které předměty popisují, tzv. specifikátory tvaru a velikosti, uvádím zvlášť a také je do celkového počtu klasifikátorových tvarů ruky nezahrnuji. Snažila jsem se jednotlivé klasifikátory zařadit do skupin podle nějakých společných rysů. Nakonec jsem jako základní rozdělení zvolila klasické dělení podstatných jmen na osoby, zvířata a věci.

⁷⁷ Radka Nováková, Petr Vysuček.

⁷⁸ Záměrně uvádím termín „klasifikátorové tvary ruky“, to znamená, že do počtu jsou zahrnuty pouze tvary ruky, které fungují jako klasifikátory. Počet klasifikátorů jako takových by byl ještě větší. Např. tvar ruky D zastupuje dlouhé tenké předměty, ale i osoby, končetiny lidí a zvířata.

U jednotlivých tvarů ruky jsou příklady co nejpodrobněji popsány, případně doplněny fotografií. Většina příkladů se pak ve formě videosekvencí nachází na doprovodném CD, které je součástí této bakalářské práce.

4.1. Klasifikátory zastupující osoby

První hlavní kategorií jsou klasifikátory zastupující osoby. Podle mého názoru se jedná o nejpoužívanější a nejvíce popsanou kategorii vůbec. V rámci této kategorie jsem klasifikátory rozdělila podle toho, zdali zastupují osoby určitého nebo neurčitého počtu. Do skupiny určitého počtu spadají klasifikátory zastupující jednu až pět osob. K vyjádření neurčitého počtu osob použijeme klasifikátory zastupující několik nebo mnoho osob.

4.1.1. Klasifikátory zastupující určitý počet osob

V této části se zaměříme na klasifikátory zastupující určitý počet osob – jednu až pět osob. Více osob určitého počtu se ve znakovém jazyce vyjadřuje pouze u sportu (např. na hřišti bylo 10 hráčů)⁷⁹. V této souvislosti však hovoříme spíše o číslovkách než o klasifikátorech.⁸⁰

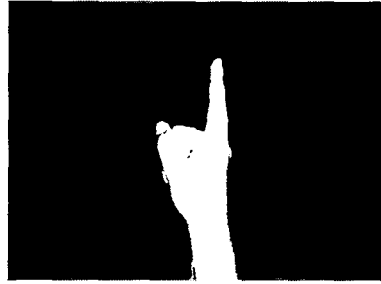
K zastoupení jedné osoby se používá několika klasifikátorů. Výběr klasifikátoru však záleží na záměru znakujičího. Pokud chce „mluvčí“ např. sdělit, že se osoba přesunula z jednoho místa na druhé, použije klasifikátor D (obr. 175). Orientace dlaně naznačuje, kterým směrem se osoba dívá, jde atd. Pokud je dlaň orientovaná k nějakému objektu (druhá osoba, dům, strom), znamená to, že k němu osoba stojí čelem, případně k němu jde. V opačném případě, kdy je dlaň ruky ve tvaru D orientována od objektu, je význam „osoba stojí k objektu zády“, nebo jde od něho. Orientace dlaně i prstů je však důležitým parametrem u všech dále popsaných klasifikátorů. Pohybem ruky D můžeme vyjádřit nejen činnost samotnou (osoba jde ode mě, ke mně, doleva atd. – obr. 176 až 178), ale i způsob, jakým je činnost prováděna (osoba jde rovně, pomalu atd.).

---

⁷⁹ Osobní sdělení Petr Vysuček.

⁸⁰ Osobní sdělení Radka Nováková (srov. Šebková, 2005, s. 39).

obr. 175

obr. 176

obr. 177

obr. 178

Druhým tvarem ruky, který můžeme k zastoupení osoby použít, je tvar A^o (obr. 179). Vojnarová⁸¹ ve své seminární práci uvádí, že se při produkci mnohem

---

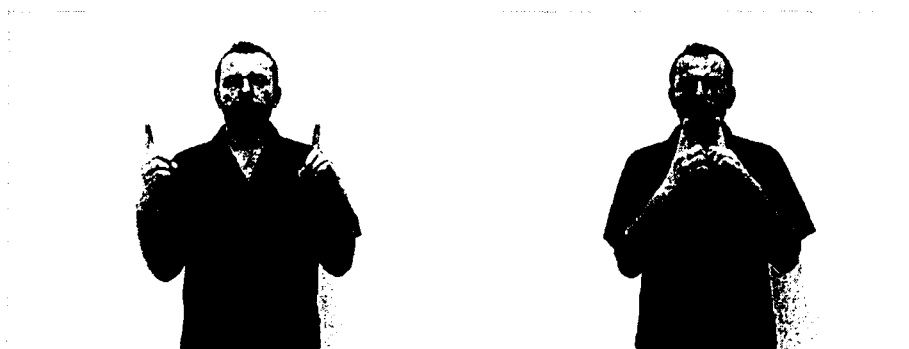
⁸¹ Nedatovaná seminární práce

více užívá pro osobu tvaru ruky A^o než tvaru D. Ani po konzultaci s neslyšícími⁸² ovšem nemohu tuto informaci potvrdit či vyvrátit.

obr. 179

Budeme-li chtít znázornit setkání dvou osob, použijeme k tomuto účelu klasifikátor D artikulovaný oběma rukama (obr. 180). Tvar ruky A^o v tomto kontextu užít nelze⁸³. Naopak v situaci, kdy jedna osoba pronásleduje druhou (obr. 181), můžeme použít pouze tvar ruky A^o⁸⁴.

obr. 180

obr. 181

⁸² Petr Vysuček, Radka Nováková.

⁸³ Osobní sdělení Petr Vysuček.

⁸⁴ Osobní sdělení Petr Vysuček.

Klasifikátorové tvary ruky D a A^o zastupují osobu jako celek. Existují však i takové klasifikátory, které zastupují osobu prostřednictvím určité části lidského těla, jako jsou například nohy (V, V^{///}, D^{///}, D^{///}) či oči⁸⁵. V zahraniční literatuře (Emmorey, 2002) se můžeme setkat s označením „*limb classifiers*“ - klasifikátor pro končetiny.

Význam klasifikátoru V (obr. 187) záleží na parametru orientace dlaně. Pokud je dlaň orientována k tělu, od těla, doleva či doprava, klasifikátor V zastupuje stojící osobu (obr. 182). S dlaní orientovanou nahoru či dolů zastoupíme osobu ležící na břiše (dlaň směřuje nahoru) nebo na zádech (dlaň směřuje dolů). Užití klasifikátoru V v tomto kontextu není tak časté.⁸⁶ Spíše se používá ve významu „převalovat se v posteli“, když nemůžeme usnout (obr. 183).⁸⁷ Tímto klasifikátorem můžeme také vyjádřit, že osoba uklouzla, např. na náledí (obr. 184). Vojnarová v souvislosti s klasifikátorovým tvarem V zmiňuje další použití, např. osoba skáče do vody, potápí se.

obr. 182

obr. 183

⁸⁵ Toto použití klasifikátoru pro osobu zde pouze zmiňuji, nebude podrobněji popsáno.

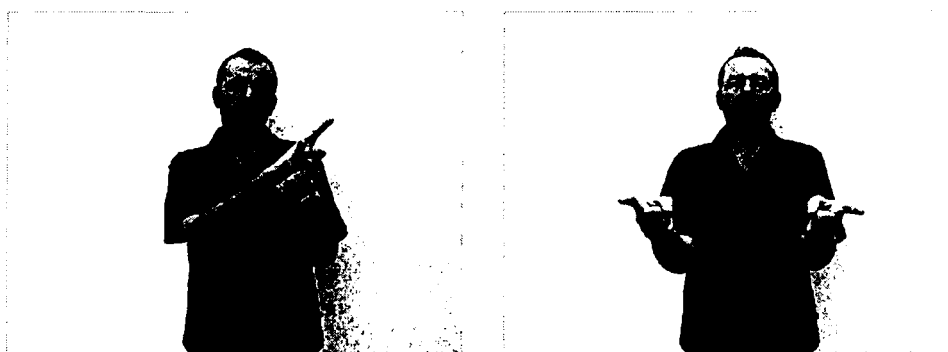
⁸⁶ Osobní sdělení Radka Nováková, Petr Vysuček.

⁸⁷ Klasifikátor V „převalujeme“ na levé dlani - osobní sdělení Petr Vysuček.

obr. 184

Klasifikátorem D se zaměřujeme na činnost nohou, např. osoba může kulhat, zvedat střídavě nohy nahoru, sedět (obr. 185) či ležet (obr. 186) s nataženýma nohama přes sebe. K zastoupení osoby s nataženýma nohama přes sebe můžeme použít také klasifikátor V (obr. 187) artikulovaný stejným způsobem jako u klasifikátoru D (obr. 185).

obr. 185

obr. 186

obr. 187

Klasifikátorem V''' zastoupíme osobu sedící⁸⁸ (obr. 188). Artikulací oběma rukama ve tvaru V''' jednak zastoupíme více sedících osob, případně židlí, ale můžeme naznačit i jejich rozmístění v prostoru. Osoby tak mohou sedět vedle sebe, naproti sobě, za sebou (obr. 189 až 191) atd.⁸⁹ Použitím druhého klasifikátoru v jiném tvaru ruky můžeme popsat vzájemný vztah mezi dvěma předměty, např. židle je přisunutá ke stolu (obr. 192), kolem stolu sedí mnoho lidí.

obr. 188

obr. 189

obr. 190

obr. 191

obr. 192

Klasifikátorem V''' zastoupíme také například osobu klečící, zde však dochází k rozdílné orientaci dlaně (obr. 193), ale i osobu nastupující či vystupující

⁸⁸ Tvarem ruky V''' lze zastoupit i předměty, např. židle, křeslo.

⁸⁹ Podrobněji se tématu vyjádření mnohosti pomocí klasifikátorů věnuje kapitola 2.3.

(např. do/z tramvaje) - obr. 194 a 195, osobu jdoucí nahoru do schodů atd. Vojnarová uvádí použití tohoto klasifikátoru také pro osobu skákající do dálky či sjíždějící slalom na lyžích.

obr. 193

obr. 194

obr. 195

Stejný klasifikátor používáme také k zastoupení jdoucí osoby. Rukou ve tvaru V^{///} s dlaní orientovanou dolů opakovaně hýbeme dopředu⁹⁰. Nutná je

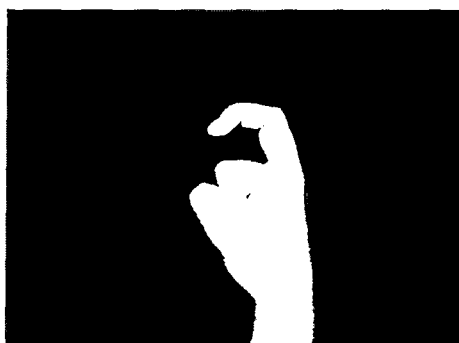
⁹⁰ Doporučuji tento příklad shlédnout na přiloženém CD. Pohyb je parametr znaku, který je nejen obtížné zaznamenat na fotografii, ale i popsat.

v tomto případě přítomnost druhé ruky ve tvaru B₁ s dlaní orientovanou nahoru, která zastupuje zem, po které osoba jde⁹¹ (obr. 196).

obr. 196

Sedící osobu můžeme zastoupit klasifikátorem D^{///} (obr. 197) artikulovaným oběma rukama. Rukama vyjádříme osobu sedící s nohama od sebe (obr. 198), u sebe (obr. 199) či přes sebe (obr. 200).⁹²

obr. 197

obr. 198

obr. 199

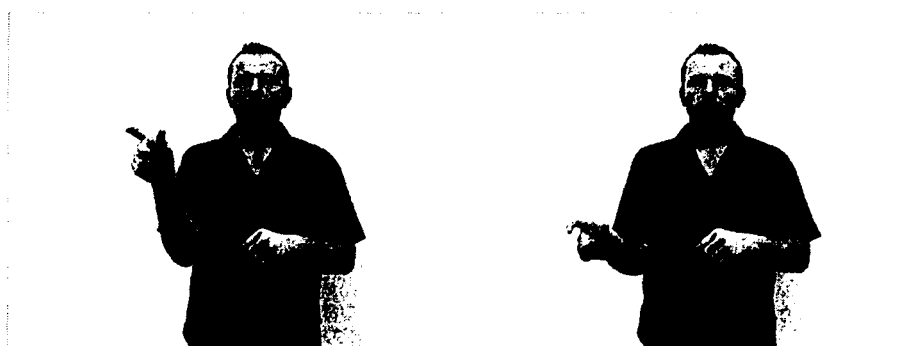

obr. 200

⁹¹ Osobní sdělení Radka Nováková.

⁹² Osobní sdělení Petr Vysuček.

Posledním způsobem, jak lze v českém znakovém jazyce zastoupit osobu, je použití klasifikátoru D^{///o} (obr. 201), který ovšem osobu spíše umísťuje do prostoru. Tímto tvarem ruky můžeme zastoupit například i Boha⁹³. V tomto případě dochází ke změně místa artikulace, klasifikátor D^{///o} se artikuluje nad úrovní pravého ramene znakujícího (obr. 202).

obr. 201

obr. 202

Dalším specifickým užitím klasifikátoru D^{///o} je vyjádření „sebe sama“ ve smyslu své osobnosti, popřípadě svých povahových rysů, a nebo ve smyslu osobního zájmena já (např. Pomlouvali mě). V tomto případě směřuje dlaň ruky vždy k tělu „mluvčího“ (obr. 203).⁹⁴ Stejným způsobem můžeme vyjádřit např. povolání. Pokud chci sdělit, že jsem učitelka, použiji právě tohoto klasifikátoru artikulovaného na sobě.

⁹³ Slovník znaků křesťanských pojmů pro neslyšící, 2001

⁹⁴ Osobní sdělení Petr Vysuček.

obr. 203

S pomocí klasifikátoru $D^{///o}$ můžeme vyjádřit větší množství lidí stojících vedle sebe. Stačí, když jej několikrát zopakujeme vedle sebe (obr. 204).

obr. 204

K zastoupení dvou osob se používá v českém znakovém jazyce dvou tvarů – tvar ruky V (obr. 187) a tvar ruky D (obr. 175). První z nich používáme, chceme-li vyjádřit, že se obě osoby pohybují vedle sebe, např. dvojice lidí přichází k „mluvčímu“ (obr. 205), nebo naopak od něj odchází. Stejně jako u klasifikátoru D zastupující osobu i v tomto případě je orientace dlaně velmi důležitá. Při produkci sdělení „dvě osoby jdou ke mně“ směřuje dlaň ke znakovajícímu. V opačném případě, kdy chceme říct, že osoby od nás odcházejí,

dlaň směřuje od nás. Tímto způsobem nevyjadřujeme pouze osoby jdoucí k „mluvčímu“, ale také osoby jdoucí k jiné osobě, která je zastoupena klasifikátorem D.

obr. 205

Dvě osoby, které se nepohybují společně, například přicházejí k „mluvčímu“ z opačných stran či přicházejí po sobě, jsou zastoupeny již výše uvedeným klasifikátorovým tvarem ruky D, který artikulujeme oběma rukama (obr. 206).⁹⁵

obr. 206

K zastoupení tři, čtyř a pěti osob použijeme klasifikátory V^o, 4 a 5 (obr. 207 až 209). Počet zastupovaných osob odpovídá počtu vztyčených prstů. V publikacích o americkém znakovém jazyce jsou tyto tvary označeny odpovídající číslovkou od jedné do pěti. V našem výkladu se však budeme držet českého označení (D pro 1-CL, V pro 2-CL, V^o pro 3-CL, 5 pro 5-CL). Pouze v případě

---

⁹⁵ Osobní sdělení Petr Vysuček.

tvary ruky 4, která není zatím uvedena v repertoáru tvarů ruky českého znakového jazyka⁹⁶, uijeme označení tohoto tvaru z amerického znakového jazyka.

Pohyb, kterým naznačujeme co osoby dělají, případně kam/odkud jdou, je totožný s pohybem zobrazeným na obr. 205.

obr. 207

obr. 208

obr. 209

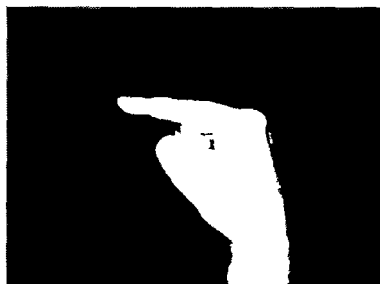
Výše uvedenými klasifikátorovými tvary ruky zastupujeme osoby jako entity, nepopisujeme jimi žádné jejich charakteristické rysy (postavu, vlasy, nos atd.). K tomuto účelu slouží prostředky, které bývají v zahraniční literatuře označovány jako **specifikátory tvaru a velikosti** (*size and shape specifiers*). Ačkoli cílem této práce není důkladný popis specifikátorů tvaru a velikosti, považují za důležité je alespoň ve stručnosti v této části zmínit.

Nejčastějším použitím specifikátorů tvaru a velikosti v souvislosti s osobou je popis obličeje a hlavy. Například kulatý tvar obličeje vyjádříme tvarem ruky D'' (obr. 210 a 212), obličej protáhlý zase tvarem ruky $B^=$ (obr. 211 a 213)⁹⁷.

---

⁹⁶ Macurová, 1996

⁹⁷ Tvar ruky $B^=$ má v počáteční fázi palec a ostatní prsty dále od sebe, při pohybu ruky dolů podél obličeje (obr. 213) se prsty přibližují – do tvaru ruky $B^=$.

obr. 210

obr. 211

obr. 212

obr. 213

Tvarem ruky B^- můžeme kromě protáhlého obličeje vyjádřit také husté obočí (obr. 214). K popisu úzkého obočí použijeme rukou ve tvaru $\tau B^{\wedge}$ (obr. 215).

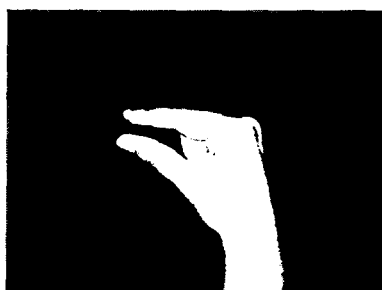

obr. 214

obr. 215

Pomocí specifikačtorů tvaru a velikosti můžeme popsat i nejrůznější tvary a velikosti nosu. K popisu špičatého nosu použijeme tvar ruky $D^{\bar{}}$ (obr. 216), který se při pohybu dolů podél nosu změní na tvar ruky $D^{\wedge}$ (obr. 217 a 218). Orlí nos naopak vyjádříme tvarem ruky $D^{//o}$ (obr. 219 a 220), kulatý tvarem ruky $5^{///}$ (obr. 221 a 222) apod.

obr. 216

obr. 217

obr. 218

obr. 219

obr. 220

obr. 221

obr. 222

Knír znázorníme pomocí rukou ve tvaru B[̄] (obr. 223), vousy prostřednictvím rukou ve tvaru C (obr. 224).

obr. 223

obr. 224

Poslední popisovanou částí jsou vlasy. Krátké vlasy „na ježka“ vyjádříme rukou ve tvaru $\tau B^{\wedge}$ (obr. 225), případně $D^{\bar{}}$ (obr. 226), kterou pohybujeme od čela k týlu.

obr. 225

obr. 226

Pleš můžeme znázornit buď přímo na hlavě (obr. 227) a nebo na druhé ruce ve tvaru sA (obr. 228), která zastupuje hlavu. Tvarem ruky X „opíšeme“ kruh proti směru hodinových ručiček.

obr. 227

obr. 228

Dlouhé rovné vlasy popíšeme rukama ve tvaru 5, které se pohybují směrem dolů, jak je vidět na obr. 229. K popisu vlasů vlnitých použijeme tvaru ruky 5^{///} (obr. 230)⁹⁸

obr. 229

obr. 230

Specifikátorů tvaru a velikosti existuje v českém znakovém jazyce nepřeborné množství. Výše uvedené příklady jsou pouze ukázkami.

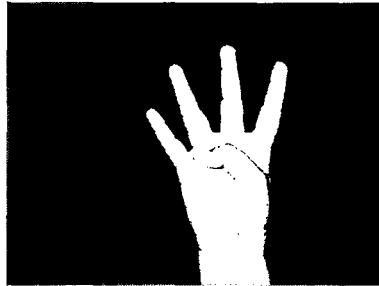
---

⁹⁸ Několik ukázek specifikačtorů tvaru a velikosti se nachází také na CD.

4.1.2. Klasifikátory zastupující neurčitý počet osob

Kromě tvaru ruky 5 (obr. 232) používáme k zastoupení většího množství lidí neurčitého počtu také tvar ruky 4 (obr. 231). Tento tvar sice zatím není uveden v přehledu tvarů ruky českého znakového jazyka⁹⁹, ale jelikož má svou funkci také jako klasifikátor zastupující neurčitý počet osob, je zde uveden.

obr. 231

obr. 232

Tvarem ruky 4 se vztyčenými prsty artikulovaným oběma rukama zastoupíme neurčité množství osob stojících za sebou, obr. 233 (př. fronta lidí v obchodě), nebo vedle sebe v řadě, obr. 234 (např. při nástupu na hodině tělocviku, na vojně). Můžeme také naznačit nejen jak je fronta dlouhá, ale i jestli je rovná či se klikatí až za roh.

obr. 233

---

⁹⁹ Macurová, 1996

obr. 234

V případě, že druhou rukou artikulujeme jiné sdělení, případně „držíme“ informaci, která s novou informací nějak souvisí, můžeme k vyjádření fronty lidí použít i jen jednu ruku¹⁰⁰. Například pokud budeme vyprávět, jak jsme jeli autem a všimli jsme si fronty lidí před obchodem, ukážeme nejprve jak jsme jeli autem, poté levou rukou stále držíme tuto informaci a pravou naznačujeme délku fronty.

Tvaru ruky 4 můžeme užít i pro zastoupení lidí stojících v půlkruhu, obr. 235 (př. pěvecký sbor) či lidí stojících/sedících na konferenci vedle sebe – obr. 236.¹⁰¹

obr. 235

obr. 236

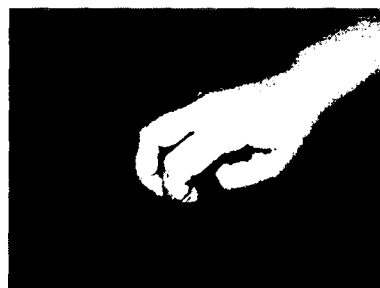
¹⁰⁰ Osobní sdělení Radka Nováková.

¹⁰¹ Pokud budeme klasifikátor 4 artikulovat oběma rukama od ramen, znamená to, že jsme sami součástí tohoto uskupení - osobní sdělení Radka Nováková.

Několik sedících lidí zastoupíme pomocí klasifikátoru 4^{///} (obr. 237)¹⁰² artikulovaným oběma rukama. Dále pak můžeme specifikovat, zdali osoby sedí v jedné řadě, ve více řadách, v půlkruhu (obr. 239), ve dvou řadách proti sobě apod. Obdobným způsobem lze zastoupit sedící osoby klasifikátorem V^{///} (obr. 238), který jsme již zmínili v souvislosti s klasifikátorem pro sedící osobu. V tomto případě je tento klasifikátor artikulován současně oběma rukama (obr. 240).

obr. 237

obr. 238

obr. 239

obr. 240

¹⁰² Tvar ruky 4^{///} není uveden v přehledu tvarů ruky českého znakového jazyka (Macurová, 1996), ale jelikož má svou funkci ve znakovém jazyce, uvádím jej zde. Tvary ruky, ve kterých jsou všechny prsty ohnuté, jsou označeny třemi svislými čarami. Tento tvar ruky jsem označila na základě stejného principu.

Neuspořádané uskupení lidí, např. při pochodech, demonstracích, zastupujeme rukama v klasifikátorovém tvaru 5 s dlaní dolů (obr. 241) a s prsty ve směru pohybu (obr. 242), kdy se obě ruce houpavě pohybují vpřed. Náhodně se pohybující větší množství lidí, např. na náměstí, v obchodním domě, je zastoupeno také rukama ve tvaru 5 s dlaní orientovanou dolů, ale ruce se pohybují horizontálně střídavě kruhovým pohybem a třepotajícími se prsty (obr. 243).¹⁰³

obr. 241

obr. 242

obr. 243

Skupinu lidí lze zastoupit také klasifikátorem 5^{///} s dlaní orientovanou dolů (obr. 244). Tímto způsobem však vyjádříme pouze umístění skupiny, případně

---

¹⁰³ Osobní sdělení Petr Vysuček.

rozmístění několika skupin osob (např. hloučky lidí na oslavě apod.), nikoli jejich pohyb.

obr. 244

4.2. Klasifikátory zastupující zvířata

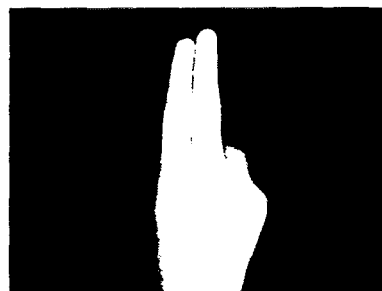
Některá zvířata, např. kočka, pes, mohou být obecně zastoupena klasifikátorem A° (obr. 245). Mnohem častější a typičtější je však zastoupení zvířat prostřednictvím určité části jejich těla (většinou dolních končetin).¹⁰⁴ Pomocí různých klasifikátorových tvarů ruky (sA, P, B[^], B₁, 5^{///}, V^{///}, D atd., obr. 246 až 251) můžeme vyjádřit různé činnosti zvířat (stát, ležet, sedět, běhat, padat, kulhat aj.)¹⁰⁵.

obr. 245

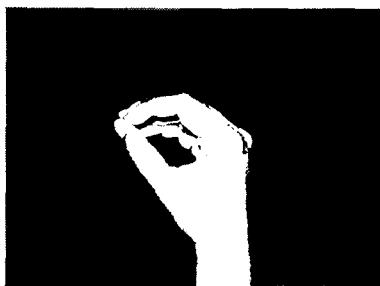
obr. 246

obr. 247

¹⁰⁴ Osobní sdělení Radka Nováková, Petr Vysuček.

¹⁰⁵ Uvedené příklady jsou zaznamenány na videu.

obr. 248

obr. 249

obr. 250

obr. 251

Klasifikátorem „A“ jsou zastupována prostřednictvím dolních končetin převážně kopytnatá zvířata, obr. 252 (např. kůň, osel), ale také například kočka či zvířata větší (např. slon, nosorožec). Zvířata s delšíma tenkýma nohama, např. antilopa jsou zastoupena klasifikátorem P (obr. 253). Pokud budeme chtít vyjádřit chůzi drobných zvířat (např. kočka, myš apod.) použijeme klasifikátoru B¹⁰⁶ (obr. 254). Pro šelmy, jako je tygr, lev, můžeme použít klasifikátor 5^{///} (obr. 255), pokud chceme zdůraznit jejich drápy (např. rozružený lev). Dlouhonohé ptáky (např. plameňák, čáp) zastupujeme prostřednictvím klasifikátoru D¹⁰⁷ (obr. 256). Stejným klasifikátorem lze vyjádřit také ležící zvíře s nataženými nohama (např. pes, kočka), obr. 257.

obr. 252

obr. 253

¹⁰⁶ Macurová, Vysuček, 2005

¹⁰⁷ Macurová, Vysuček, 2005

obr. 254

obr. 255

obr. 256

obr. 257

Zastoupit lze ve znakovém jazyce nejen samotná zvířata, ale i různá uskupení zvířat, např. stádo (krav, koní), roj (včel), hejno (rybiček) atd. Pohybující se stádo zvířat zastoupíme klasifikátorem 5 artikulovaným oběma rukama s dlaněmi dolů (obr. 258), a pohybujeme jimi ve směru pohybu zvířat.

obr. 258

Roj včel zase tvarem ruky 5^{///} s dlaní orientovanou dolů, ruce se pohybují střídavě kruhovým pohybem a třepotajícími se prsty (obr. 259).

obr. 259

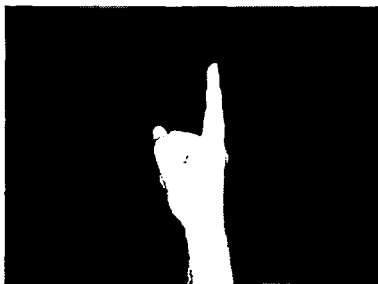
Hejno rybiček naproti tomu vyjádříme rukama ve tvaru B⁰, jak je vidět na obr. 260. Dalším možným způsobem vyjádření hejna rybiček je vyjádření pomocí klasifikátorů 4 (obr. 231) nebo 5 (obr. 232), které jsou artikulovány oběma rukama nad sebou (dlaň pravé ruky směřuje doleva, dlaň levé ruky doprava) a prsty se při pohybu třepotají.

obr. 260

Ve specifickém případě lze k zastoupení zvířat použít také klasifikátory, které jsou typické pro lidi, např. klasifikátor D (obr. 261). Tento klasifikátor se používá převážně pro zastoupení zvířat v bajkách, tedy v žánru, kde zvířata vystupují v rolích lidí. Pokud zvířata v příbězích personifikujeme, můžeme užít také klasifikátoru D^{///0} (obr. 262). K zastoupení několika zvířat stejného druhu artikulujeme klasifikátor D^{///0} několikrát vedle sebe.

obr. 261

obr. 262

Zvířata se mohou v těchto příbězích i pohybovat po dvou končetinách jako lidé, jejich pohyb proto lze vyjádřit stejným způsobem jako u lidí, klasifikátorem 4 artikulovaným oběma rukama za sebou (obr. 263).

obr. 263

4.3. Klasifikátory zastupující věci

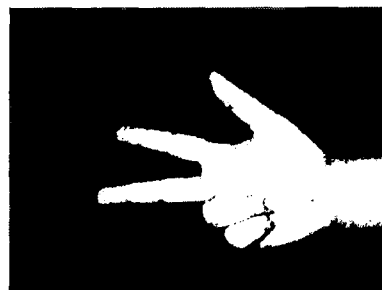
V této poslední kategorii jsou klasifikátory zastupující věci rozděleny do čtyř skupin. První skupinu tvoří dopravní prostředky, další tři skupiny rozdělují předměty podle jejich tvaru (předměty kulaté, obdélníkové a válcovité).

4.3.1. Dopravní prostředky

Dopravní prostředky, převážně automobil, jsou po osobách druhou nejvíce popsanou a prozkoumanou skupinou, z tohoto důvodu je vyděluji v rámci celé kategorie věcí jako zvláštní skupinu. V českém znakovém jazyce jsou téměř všechny dopravní prostředky zastoupeny klasifikátorem ve tvaru B₁ (obr. 264). Narozdíl od klasifikátoru 3-CL (obr. 265) amerického znakového jazyka, který je pro všechny dopravní prostředky stejný (výjimkou je tvar ruky Ψ , obr. 266, který se používá pro zastoupení letadla), klasifikátor B₁ se pro různé druhy dopravních prostředků liší. Konkrétně dochází ke změně orientace dlaně. Klasifikátor s dlaní orientovanou dolů se užívá pro dopravní prostředky (auto – obr. 267, taxík, autobus, tramvaj, nákladní auto, metro, vlak atd.), které jsou dvoustopé. Klasifikátor B₁ s dlaní orientovanou do strany se používá k zastoupení dopravních prostředků, které jsou jedностopé, jako je kolo, koloběžka, motocykl (obr. 268) atd.

obr. 264

obr. 265

obr. 266

obr. 267

obr. 268

Letadlo je vyděleno jako dopravní prostředek mající svůj vlastní tvar - tvar ruky Y (obr. 269). Existuje však ještě varianta tohoto tvaru ruky v podobě tvaru Ψ ¹⁰⁸ (obr. 270). Pomocí klasifikátoru můžeme vyjádřit, jak letadlo vzlétá (obr. 271), přistává (obr. 272) atd.

---

¹⁰⁸ Jelikož není tento tvar ruky zařazen do přehledu tvarů ruky českého znakového jazyka (Macurová, 1996), uvádím jeho označení z amerického znakového jazyka. Variantu tvaru Y, tvar ruky Ψ , mi potvrdil Petr Vysuček, který je spoluautorem článku Klasifikátorové tvary ruky (Macurová, Vysuček, 2005), kde je tato varianta označena jako Y/D. Ke tvaru ruky Y je přidán ukazováček. Tvar ruky se vztyčeným ukazováčkem se označuje jako D.

obr. 269

obr. 270

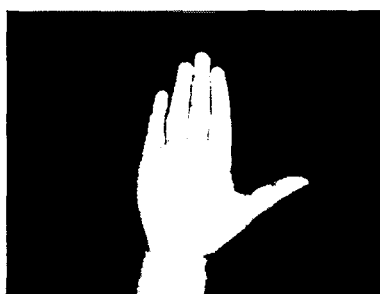

obr. 271

obr. 272

Svůj samostatný tvar ruky má i loď, která je zastoupena rukama ve tvaru B^o (obr. 273), jak je patrné z obr. 274.¹⁰⁹

obr. 273

¹⁰⁹ Na obr. 274 je zároveň vyobrazen znak pro LOĎ.

obr. 274

Pohybem ruky ve tvaru B₁ lze naznačit nejen umístění dopravního prostředku (např. auto stojí na parkovišti, motocykl před domem apod.), ale i jeho způsob jízdy (jede pomalu, pozadu, do kopce atd.). Vyjádřit lze prostřednictvím klasifikátoru i povrch, po kterém jede (rovná silnice, silnice s výmoly).

Za klasifikátor pro auto lze považovat i tvar ruky „A“ (obr. 275) artikulovaný oběma rukama (obr. 276), který se používá v případech, kdy mluvčí vyjadřuje, že sám auto řídí.¹¹⁰

obr. 275

obr. 276

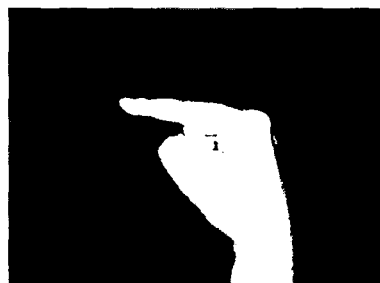
---

¹¹⁰ Osobní sdělení Radka Nováková.

V britském znakovém jazyce se používá k zastoupení některých dopravních prostředků (např. metro) také klasifikátor ve tvaru G a G''¹¹¹ (obr. 277 a 278). V českém znakovém jazyce tímto způsobem nemůže být zastoupen žádný dopravní prostředek.¹¹²

obr. 277

obr. 278

4.3.2. Předměty kulatého tvaru

Předměty kulatého tvaru jsou zastupovány třemi klasifikátory. Menší předměty, jako je např. mince, knoflík, žeton či malý otvor zastupujeme klasifikátorem τ O (obr. 279).

obr. 279

obr. 280

Tvar ruky τ O může kulatý předmět jednak zastupovat (např. velký knoflík), ale může také vyjadřovat například jakým způsobem je předmět držen (obr. 280). Knoflíky na košili umístíme na místa, kde se ve skutečnosti nacházejí. Například na obr. 281 jsou knoflíky umístěny pod sebe, ale mohou být i na rukávech, kapsičce atd.

¹¹¹ Ekvivalent tvarů ruky D a D'' v českém znakovém jazyce.

¹¹² Osobní sdělení Petr Vysuček.

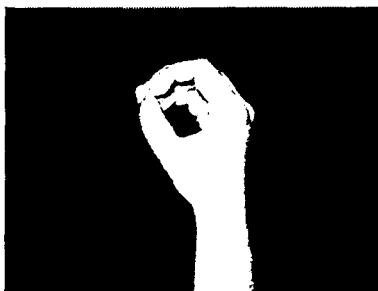
obr. 281

Obdobným způsobem vyjadřujeme i puntíkovaný vzor na košili. Klasifikátorem τ O artikulovaným střídavě oběma rukama umístíme puntíky v takové míře, v jaké jsou na košili ve skutečnosti (obr. 282).

obr. 282

Pro větší objekty, jako je například slunce, používáme klasifikátor O (obr. 283)¹¹³, případně τ O (obr. 279). Pohybem ruky můžeme vyjádřit východ či západ slunce, jak můžeme vidět na obr. 284 a 285¹¹⁴.

obr. 283

¹¹³ Jedná se o variantu tvaru ruky τ O, která je typická pro znakování žen. Navíc jde v obou případech (jak tvaru O, tak tvaru τ O) o vyjádření ovlivněné americkým znakovým jazykem. Osobní sdělení Radka Nováková.

¹¹⁴ Vyjádření východu slunce na obr. 285 je z českého znakového jazyka.

obr. 284

obr. 285

Klasifikátorem O můžeme zastoupit také například padající kroupy.¹¹⁵ Dalším způsobem, kterým můžeme zastoupit kulatý předmět, je použití klasifikátoru „A“ (obr. 286). Tímto klasifikátorem zastupujeme např. hlavu (viz. str. 128, obr. 228) či kopyto (viz. str. 134, obr. 252). Avšak použití tohoto klasifikátoru není tak časté¹¹⁶.

¹¹⁵ Osobní sdělení Petr Vysuček.

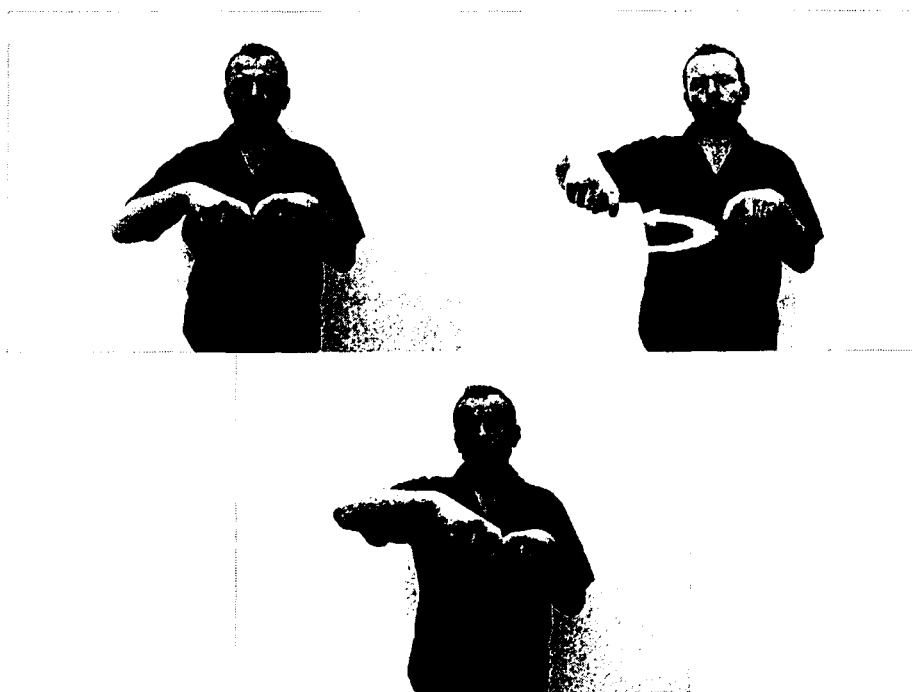
¹¹⁶ Osobní sdělení Radka Nováková, Petr Vysuček.

obr. 286

Jak již bylo uvedeno v části 4.1.1., ve znakovém jazyce existují prostředky, kterými můžeme popisovat tvary či obrysy předmětů, tzv. specifikátory tvaru a velikosti. Tvar kulatých předmětů, např. kulatý stůl, talíř, pizza, můžeme vykreslit za pomoci specifikátoru ve tvaru D'' (obr. 288) či D''' (obr. 289). Nejprve ukážeme znak pro příslušný předmět, v tomto případě znak pro STŮL, a poté specifikátorem D'' upřesníme jeho tvar a relativní velikost (obr. 287).

obr. 287

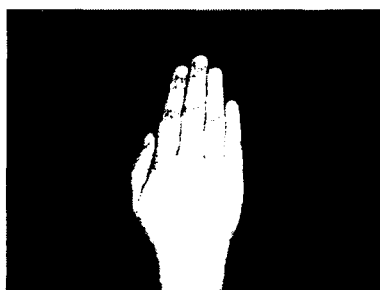
obr. 288

obr. 289

4.3.3. Předměty obdélníkového tvaru

Předměty obdélníkového tvaru jsou zastoupeny tvarem ruky B_1 (obr. 290). Mezi nejčastěji zastupované předměty patří například kniha, papír, postel, stůl, zrcadlo, plakát atd. Detailněji se zaměříme pouze na první tři uvedené předměty.

obr. 290

Kniha je, jak už jsme si řekli, zastoupena klasifikátorem B_1 . Orientace dlaně se mění podle záměru „mluvčího“. Pokud chceme říci, že kniha leží na stole, bude dlaň ruky směřovat dolů (obr. 291). Při zastupování knihy postavené na polici či v knihovně směřuje dlaň ruky doleva s prsty mířícími vzhůru (obr. 292).

obr. 291

obr. 292

Klasifikátor B₁ může zastupovat nejen jednu knihu, ale i knih více. K tomu však budeme potřebovat obě ruce. Například knihy poskládané na sobě znázorníme pomocí rukou ve tvaru 5 (obr. 293), které se od sebe oddalují (obr. 294). Stejným klasifikátorem vyjádříme přemístění hromady knih z místa na místo (obr. 295).

obr. 293

obr. 294

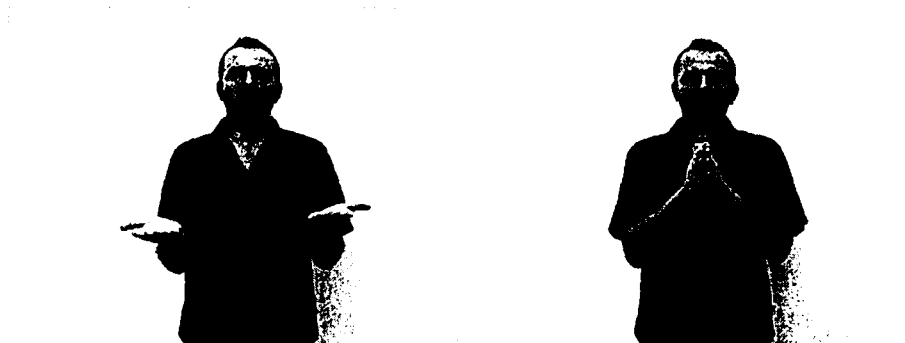

obr. 295

K zastoupení knihy používáme obvykle jedné ruky ve tvaru B₁, ale pokud chceme vystihnout např. otevření (obr. 296), zavření knihy (obr. 297), použijeme obou rukou v tomto tvaru.

obr. 296

obr. 297

Klasifikátorem B₁ můžeme zastupovat také list papíru. Stejně jako u předchozího příkladu s knihou, i v tomto případě je orientace dlaně velmi důležitá. Papír může ležet popsanou stranou dolů, nahoru; tomu přizpůsobíme orientaci dlaně. Hromadu papírů vyjádříme stejným způsobem jako hromadu knih, prostřednictvím rukou ve tvaru 5. Dlaně jsou nejprve u sebe, a poté se od sebe vzdalují (obr. 294). Tento pohyb může být opakovaný, pokud chceme vyjádřit několik hromádek papíru¹¹⁷. Papír v podobě plakátu umístíme na zeď pomocí klasifikátoru B₁ s dlaní směřující ke zdi. Na obr. 298 je zobrazeno umístění několika plakátů.¹¹⁸

¹¹⁷ Jak uvádí Macurová a Vysuček (Macurová, Vysuček, 2005), tímto klasifikátorovým tvarem ruky nemusíme odkazovat pouze k hromadě papírů, ale také dopisů, knih, časopisů, testů atd.

¹¹⁸ Levá ruka je nehybná, pravou rukou umístíme další plakáty vedle sebe.

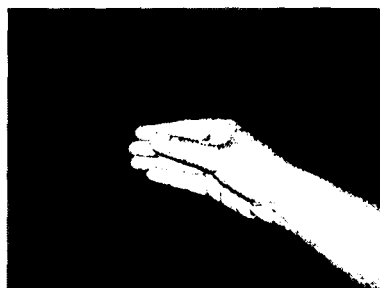

obr. 298

Papír můžeme vyjádřit také prostřednictvím tvarů ruky $\tau B^{\wedge}$ (obr. 299), $B^{\wedge}$ (obr. 300)¹¹⁹, které papír sice nezastupují, ale znázorňují, jakým způsobem papír držíme (obr. 301 a 302). Jak uvádí Macurová a Vysuček (2005), tvar ruky $\tau B^{\wedge}$ se používá pro důležité dokumenty (vysvědčení, smlouva, potvrzení atd.), zatímco tvar ruky $B^{\wedge}$ použijeme např. pokud chceme znázornit rozdávání či předávání papírů. Popřípadě můžeme pro upřesnění vykreslit jeho tvar pomocí tvaru ruky D (obr. 303).

obr. 299

obr. 300

obr. 301

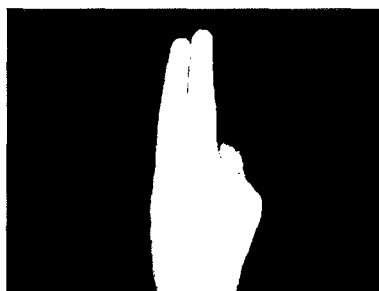
obr. 302

¹¹⁹ V zahraniční literatuře se tento typ klasifikátoru nazývá *holding classifier* (Brennan, 1992) či *handle classifier* (Wilbour, 1987) neboli klasifikátor způsobu držení/uchopení.

obr. 303

Posledním popisovaným předmětem obdélníkového tvaru je postel. Pokud máme na mysli umístění postele v prostoru (stojí v rohu, pod oknem apod.), například při popisu pokoje, používáme vždy klasifikátoru B_1 ¹²⁰. Výjimkou je situace, kdy hovoříme o osobě ležící v posteli, např. já budu spát v posteli pod oknem, v tomto případě použijeme klasifikátor ve tvaru P (obr. 304).¹²¹

obr. 304

Klasifikátorem B_1 či P můžeme vyjádřit také dvě postele vedle sebe, např. v dětském pokoji. (obr. 305 a 306).

¹²⁰ Ústní sdělení Petr Vysuček, Radka Nováková.

¹²¹ Ústní sdělení Petr Vysuček, Radka Nováková.

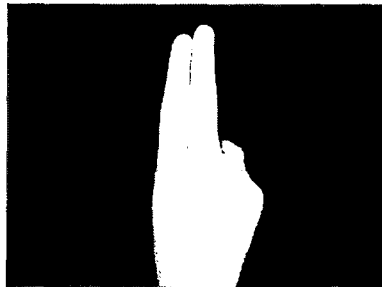

obr. 305

obr. 306

Klasifikátorem P (obr. 307) artikulovaným oběma rukama nad sebou (s dlaněmi dolů) je zastoupena palanda (obr. 308).

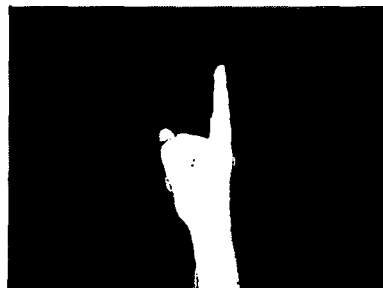

obr. 307

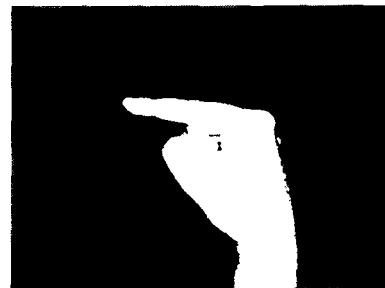

obr. 308

Obdélníkové (případně čtvercové) předměty lze vyjádřit i jiným způsobem, než jejich zastoupením klasifikátorem B₁. Stejně jako v případě kulatých předmětů, i předměty obdélníkového tvaru mohou být upřesněny pomocí specifikátorů tvaru a velikosti, např. tvar ruky D (obr. 309), D'' (obr. 310), Y (obr. 311 a 312) aj. Ve většině případů nejprve ukážeme znak, např. PAPIR, a poté jeho tvar a velikost za pomoci specifikátoru D upřesníme.

obr. 309

obr. 310

obr. 311

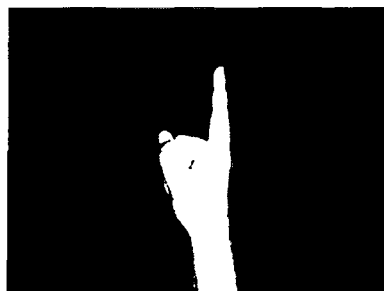
obr. 312

4.3.4. Předměty válcovitého tvaru

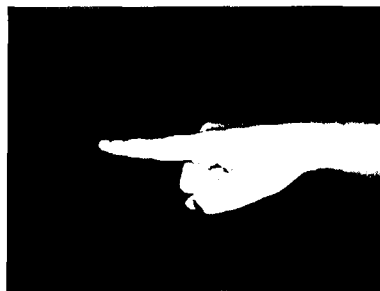
Předměty náležící do této kategorie jsem vzhledem k rozdílným rozměrům rozdělila do dalších tří podkategorií – předměty dlouhé a tenké, předměty dlouhé a širší a předměty dlouhé a široké.

a) Předměty dlouhé a tenké

Mezi zástupce této podkategorie patří objekty, které jsou svou povahou dlouhé a zároveň tenké, jako např. tužka, propiska, puška, cigareta, čínské hůlky, párek, nůž, pletací jehlice, šíp, svíčka. Zastoupeny jsou tvarem ruky D, který je artikulován buď kolmo k povrchu (obr. 313), nebo rovnoběžně s povrchem (obr. 314) podle skutečného postavení předmětu.

obr. 313

obr. 314

b) Předměty dlouhé a širší

Předměty dlouhé a širší, např. trubka, vodovodní potrubí, silnější svíčka aj., mohou být zastoupeny dvěma klasifikátory – τ O (obr. 315) a O (obr. 316), podle jejich průměru (předměty užší klasifikátorem τ O, předměty širší pak klasifikátorem O)¹²². Vyjádřit můžeme nejen délku předmětu, ale i jeho rovnost či zakřivenost, jak je patrné z obr. 317 a 318. Levou rukou držíme klasifikátor ve tvaru τ O (s dlaní orientovanou doprava, pokud je tyč postavena, nebo dolů, pokud je položena), pravou rukou ve shodném tvaru při pohybu vzhůru či do strany naznačujeme délku předmětu a jeho rovnost/zakřivenost.

obr. 315

obr. 316

obr. 317

¹²² Výběr klasifikátoru může být ovlivněn tím, zdali je znakovací žena či muž. Ženy preferují tvar ruky τ O před tvarem ruky O – osobní sdělení Radka Nováková.

obr. 318

c) Předměty dlouhé a široké

Jedním z klasifikátorů zastupujících široké válcovité předměty je klasifikátor C (obr. 319), který zastupuje předměty jako kmen stromu, sloup, stožár atd.

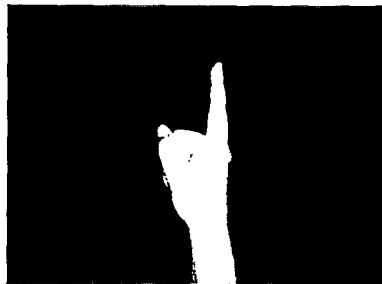
obr. 319

Tyto předměty jsou však dost silné na to, aby byly zastoupeny pouze jednou rukou, jako je tomu v případě užších předmětů. Obě ruce se ve tvaru C (dlaněmi proti sobě) pohybují současně nahoru, a tím naznačují tvar i velikost předmětu (obr. 320).

obr. 320

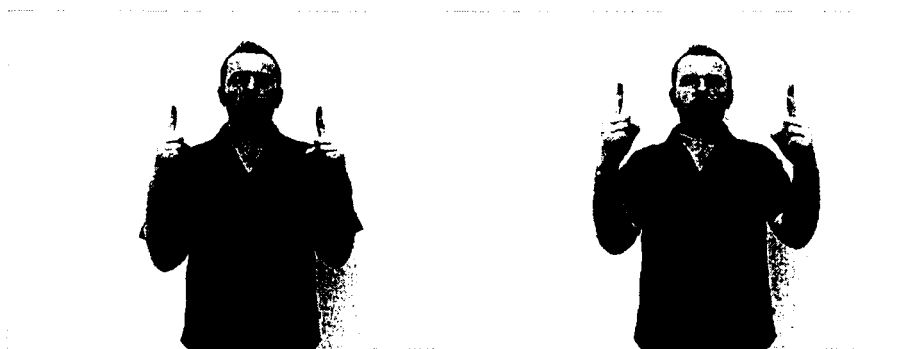
Samotný strom pak zastoupíme buď klasifikátorem D^{123} (obr. 321 a 323), nebo klasifikátorem C^{124} (obr. 322 a 324), např. rozmístění stromů podél cesty (ruce se pohybují společně či střídavě).

obr. 321

obr. 322

obr. 323

obr. 324

K zastoupení stromu můžeme použít i klasifikátor 5 (obě ruce jsou od loktů vztyčené a opakovaně se kývají ze strany na stranu – obr. 325), pokud chceme znázornit stromy kývající se ve větru.

¹²³ Osobní sdělení Petr Vysuček.

¹²⁴ Osobní sdělení Radka Nováková.

obr. 325

Strom padající na zem, např. při silné vichřici, zastoupíme klasifikátorem D, jak je zobrazeno na obr. 326.

obr. 326

4.3.5. Velké a malé objekty

V částech 4.3.2, 4.3.3. a 4.3.4. jsme popsali klasifikátory zastupující předměty nejrůznějších tvarů a velikostí. Nicméně existují objekty, které se nedají zařadit ani do jedné z uvedených kategorií či podkategorií. Z toho důvodu uvádíme ještě jednu podkategorii - malých a velkých objektů.

Mezi malé objekty patří např. hvězdy na obloze při pohledu ze Země či budovy z leteckého pohledu. Obě tato uskupení objektů se zastupují klasifikátorem ✂ (obr. 327). Odlišná je pouze orientace dlaně, která v případě hvězd směřuje vzhůru (obr. 329) a v případě měst kolmo dolů (obr. 331). Zopakováním klasifikátoru ✂ na několika místech umístíme více objektů. Ruce se

v tomto případě pohybují střídavě. Klasifikátorem $\mathfrak{B}$ umístíme menší množství hvězd¹²⁵. Hvězdy můžeme zastoupit také klasifikátorem D''' (obr. 328 a 330).

obr. 327

obr. 328

obr. 329

obr. 330

obr. 331

Větší množství hvězd je navíc možné zastoupit také klasifikátorem $4'''$ (obr. 332) nebo $5'''$ (obr. 333) s tím rozdílem, že obě ruce se pohybují současně¹²⁶ (obr. 334 a 335).

¹²⁵ Osobní sdělení Petr Vysuček.

¹²⁶ Osobní sdělení Radka Nováková.

obr. 332

obr. 333

obr. 334

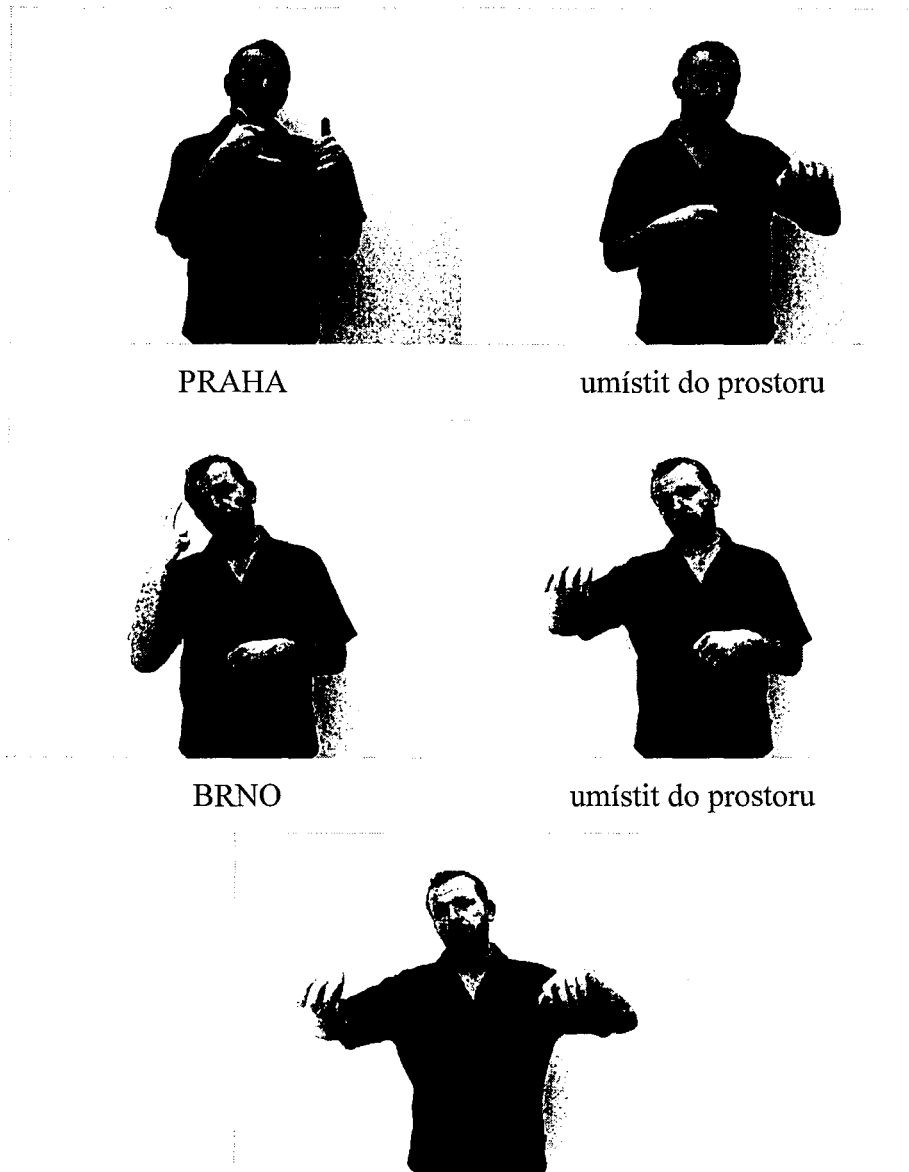

obr. 335

K umístění velkých objektů, např. domů, měst, oblastí, zemí, světadílů atd., používáme klasifikátoru 5^{///} s dlaní orientovanou dolů (obr. 336). Prostřednictvím tohoto klasifikátoru objekty nejen umístíme do prostoru, ale i vyjádříme vzájemné vztahy mezi objekty (pokud je objektů více). Například budeme-li chtít vylíčit cestování z Prahy do Brna, umístíme si do znakovacího prostoru před sebe pomocí klasifikátoru 5^{///} jedno z měst. Na základě skutečného rozmístění měst poté umístím do této „imaginární mapy“ město druhé (obr. 337).

obr. 336

PRAHA

umístit do prostoru

BRNO

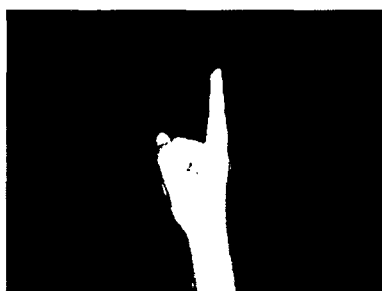
umístit do prostoru

obr. 337

4.4. Porovnání klasifikátorů

V této části práce bych ráda porovnála klasifikátory českého znakového jazyka s klasifikátory amerického a britského znakového jazyka.

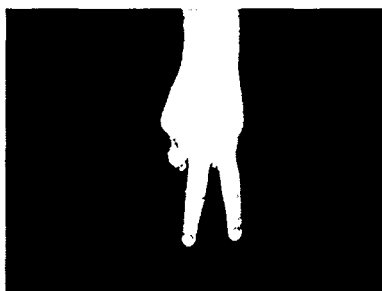
Nejprve se zaměřím na shodná použití klasifikátorů. O většině klasifikátorů se dá říct, že mají obdobné využití ve všech třech popisovaných znakových jazycích – českém, americkém i britském. Například osoby jsou ve všech třech jazycích vyjádřeny buď klasifikátorem D (obr. 338), který zastupuje osobu obecně, a nebo klasifikátorem V (obr. 340) zastupujícím osobu stojící, případně klasifikátorem V^{///} (obr. 341) zastupujícím osobu sedící.

obr. 338

obr. 339

obr. 340

obr. 341

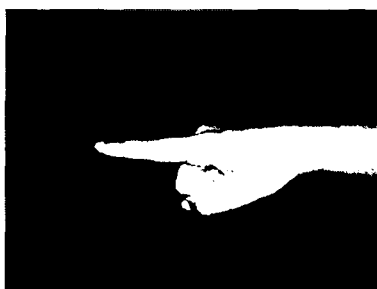
Český znakový jazyk používá k zastoupení osoby také klasifikátor A^o (obr. 339), který v americkém i britském znakovém jazyce zastupuje např. láhev, svíčku, plechovku, v americkém znakovém jazyce i sochu či vzdálenou budovu. Domy se v českém znakovém jazyce zastupují pouze klasifikátorem 5^{///} (obr. 342).

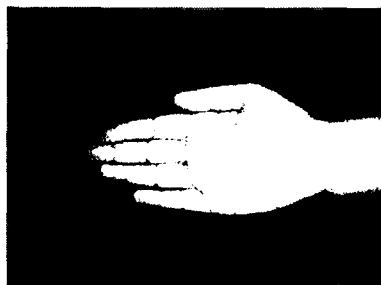
obr. 342

Dlouhé tenké předměty, jako je např. tužka, cigareta jsou ve všech třech znakových jazycích zastoupeny stejným klasifikátorem, klasifikátorem nazvaným v českém znakovém jazyce jako D (obr. 343).

obr. 343

Nejpodstatnějším rozdílem mezi klasifikátory českého a amerického znakového jazyka je zajisté použití odlišného klasifikátoru pro dopravní prostředky. Zatímco v českém znakovém jazyce se k zastoupení dopravních prostředků používá klasifikátor B₁, a rozlišuje se, zdali je dopravní prostředek jednostopý (dlaň směřuje do strany – obr. 344) či dvoustopý (dlaň směřuje dolů – obr. 345), americký znakový jazyk používá téměř pro všechny (výjimkou je letadlo) dopravní prostředky klasifikátor 3-CL (obr. 346). Britský znakový jazyk používá k zastoupení dopravních prostředků, stejně jako český znakový jazyk, klasifikátor B. Některé dopravní prostředky, např. metro, jsou v britském znakovém jazyce reprezentovány klasifikátorovým tvarem ruky G či G'' (obr. 347 a 348).

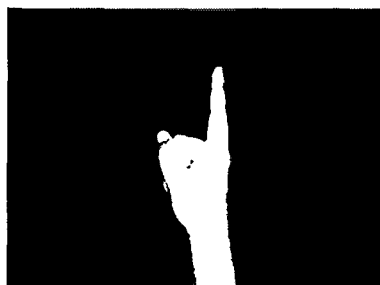
obr. 344

obr. 345

obr. 346

obr. 347

obr. 348

Dalším rozdílem je například použití klasifikátoru 4 (obr. 349) nebo 5 (obr. 350) amerického znakového jazyka k zastoupení fronty či řady lidí. V českém znakovém jazyce je přípustná pouze varianta 4¹²⁷.

obr. 349

obr. 350

---

¹²⁷ Osobní sdělení Petr Vysuček.

V americkém znakovém jazyce se strom zastupuje klasifikátorem 5 (obr. 350), kdy dlaň ruky vyjadřuje korunu stromu a předloktí kmen. V českém znakovém jazyce se naproti tomu užívá klasifikátoru C (obr. 351) nebo D (obr. 352).

obr. 351

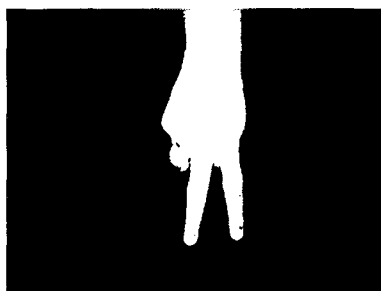

obr. 352

Ve všech třech znakových jazycích se zvířata zastupují prostřednictvím dolních končetin. V českém a americkém znakovém jazyce můžeme zvířata zastoupit klasifikátorem A^o (obr. 353). V americkém znakovém jazyce lze dokonce v některých případech zvířata zastoupit klasifikátorem 1-CL (obr. 352), např. medvěd chodící po dvou či klasifikátorem V-CL (obr. 354), např. opice¹²⁸.

obr. 353

obr. 354

Z uvedených příkladů vyplývá, že mezi znakovými jazyky nejsou markantní rozdíly v používání klasifikátorů. V některých případech se však používají odlišné klasifikátorové tvary ruky k zastoupení téhož objektu. Domnívám se však, že základní princip a použití klasifikátorů každého znakového jazyka jsou srozumitelné každému, kdo pronikl do základů alespoň jednoho znakového jazyka.

---

¹²⁸ Humphries, Padden, 1992, s. 124, 125

Závěr

Není pochyb, že klasifikátory mají velmi důležitou roli v gramatice českého znakového jazyka a jsou její nezbytnou složkou. Proto jsem se v této práci pokusila předložit přehled klasifikátorů českého znakového jazyka, včetně popisu jejich užití.

Většina autorů se při svém popisu klasifikátorů držela rozdělení podle jednotlivých tvarů ruky (např. tvar ruky 3-CL zastupuje auto, tvar ruky 1-CL osobu, ale také dlouhé tenké předměty atd.). Považovala jsem za mnohem vhodnější rozdělit klasifikátory do jednotlivých kategorií na základě sémantiky. Klasifikátory slouží k zastupování předmětů, proto jsem nakonec zvolila klasické rozdělení předmětů na osoby, zvířata a věci.

Kategorie osob je dále rozdělena do dvou základních podkategorií – klasifikátory vyjadřující počet určitý (jedna až pět osob) a klasifikátory vyjadřující počet neurčitý (několik, mnoho lidí).

V kategorii zvířat jsou uvedeny klasifikátory, které zastupují zvířata prostřednictvím jejich dolních končetin, což je pro tuto kategorii typické.

Z poslední kategorie věcí jsou pak jako samostatná podkategorie vyděleny dopravní prostředky. Předměty do dalších podkategorií jsou pak zařazovány na základě jejich tvaru a velikosti - předměty kulaté, obdélníkové a válcovité. Vytvořila jsem také podkategorii malých a velkých objektů, které se pro svou specifičnost nedaly zařadit do žádné z výše uvedených podkategorií.

Rovněž jsem podala přehled klasifikátorových tvarů ruky amerického i britského znakového jazyka a snažila jsem se tyto tři znakové jazyky alespoň částečně porovnat. Dospěla jsem k názoru, že ačkoli se v některých případech klasifikátory těchto znakových jazyků liší, základní princip používání klasifikátorů zůstává stejný.

Přestože jsem se snažila obsáhnout problematiku klasifikátorů co nejpodrobněji, domnívám se, že pro detailnější popis klasifikátorů českého znakového jazyka je zapotřebí dalších výzkumů se zaměřením na jednotlivé klasifikátory. Doufám, že tato práce byť jen malou měrou přispěje k popisu a prozkoumání českého znakového jazyka a bude případným východiskem pro práce další.

Použitá literatura

- ALLAN, Keith. *Classifier*. *Language* 53, 1977, s. 285-311
- BAKER, Charlotte; COKELY, Dennis. *American Sign Language: A Teacher's Resource Text on Grammar and Culture: Classifier*, Washington: Gallaudet University Press, 1980, s. 287-332
- BAKER, Charlotte; COKELY, Dennis. *American Sign Language: A Teacher's Resource Text on Grammar and Culture: Pluralization*, Washington: Gallaudet University Press, 1980, s. 361-388
- BRENNAN, Mary. *Dictionary of British Sign Language/English*. London; Boston: Faber and Faber, University of Durham, 1992, s. 46-67
- ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 2. vydání, Praha: ISV, 2000, 407 s.
- ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda*. 1. vydání, Praha: Pražská imaginace, 1994, s. 143-144, 157-8, 173-174
- ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. 1. vydání, Olomouc: Rubico, 1998, 248 s.
- EMMOREY, Karen. *Language, Cognition, and the Brain*. Mahwah, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Ass., 2002
- EMMOREY, Karen (Ed.) *Perspectives On Classifier Constructions In Sign Languages*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2003, s. 271-296
- GABRIELOVÁ, Dagmar; PAUR, Jaroslav; ZEMAN, Josef. *Slovník znakové řeči*. Praha: Horizont, 1988, 351 s.
- HUMPHRIES, Tom; PADDEN, Carol. *Learning American Sign Language*. New Jersey: Prentice Hall, 1992, s. 83-87, 116-117, 124-128, 143-144, 183-184, 222-224, 295, 307-308, 317-322
- HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu 1. díl*. 2. vydání, Praha: FRPSP, 1999, 395 s.
- KLIMA, Emil; BELLUGI, Ursula. *The Signs of Language*. Cambridge: Harvard University Press, 1979, s. 225-242
- MACUROVÁ, Alena. Proč a jak zapisovat znaky českého znakového jazyka. *Speciální pedagogika*. 1996, roč. 6, č. 1, s. 5-19
- MACUROVÁ, A.; HOMOLÁČOVÁ, I.; PTÁČEK, V. Výzkum komunikace neslyšících: český znakový jazyk. *Speciální pedagogika*. 1997, roč. 7, č. 3, s. 1-15

- MACUROVÁ, Alena; BÍMOVÁ, Petra. Poznáváme český znakový jazyk II: Slovesa a jejich typy. *Speciální pedagogika*. 2001, roč. 11, č. 5, s. 285-296
- MACUROVÁ, Alena; VYSUČEK, Petr. Poznáváme český znakový jazyk: Klasifikátorové tvary ruky. *Speciální pedagogika*. 2005, roč. 15, č. 4, s. 262-275
- MILES, Dorothy. *British Sign Language. A Beginner's Guide*. 1st edition, London: BBC, 1988, s. 56, 72-76
- NEWPORT, E. L.; MEIER, R. P. The Acquisition of American Sign Language. In SLOBIN, D. I. (Ed.), *The Crosslinguistic Study of Language Acquisition*, vol. 1. The Data (s. 881-938). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates
- POTMĚŠIL, Miloň. *Všeobecný slovník českého znakového jazyka A-N*. Praha: Fortuna, 2002
- Slovník znaků křesťanských pojmů pro neslyšící*. 1. vydání, Praha: Naděje, 2001, s. 8-13
- ŠEBKOVÁ, Helena. *Číslovky v českém znakovém jazyce*. 2005. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Bakalářská práce
- TIKOVSKÁ, Lenka. *Český znakový jazyk, znakovaná čeština a zákon o znakové řeči*. 2003. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Seminární práce
- VALLI, Clayton; LUCAS, Ceil. *Linguistics of American Sign Language*. 3rd edition, Washington: Gallaudet University Press, 2000, s.78-92
- VOJNAROVÁ, Magdaléna. *Tvary rukou využívané v klasifikátorovém systému českého znakového jazyka*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Seminární práce
- WILBUR, R. B. *American Sign Language: Linguistics and Applied Dimensions*. Boston: College-Hill Press, 1987, s. 85-205
- ZESHAN, U. *Sign Language in Indo-Pakistan. A Description of a Signed Language*. Philadelphia, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2000

Zdroje příloh:

Příloha 1: Česká jednoruční prstová abeceda

Příloha 2: Americká jednoruční prstová abeceda

POTMĚŠIL, Miloň. *Prstová abeceda*. Praha: FRPSP, 1992, s. 9, 11

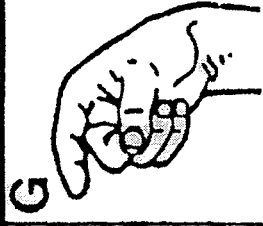
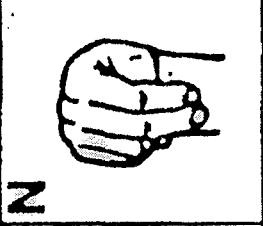
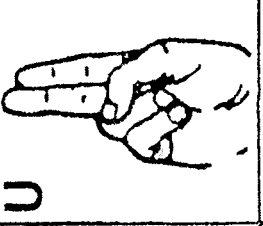
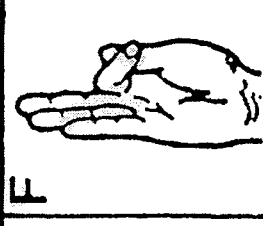
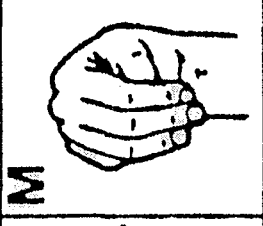
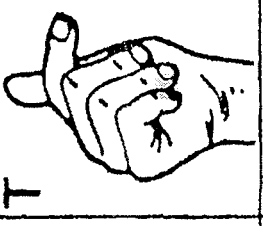
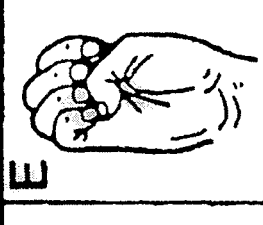
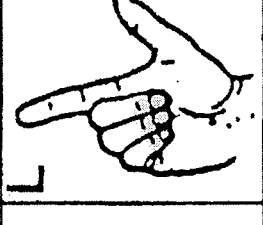
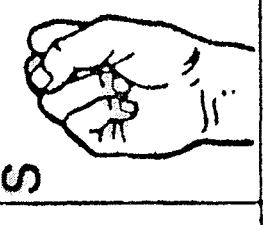
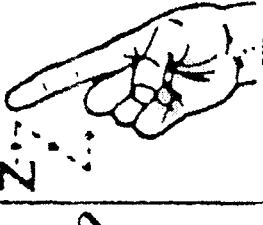
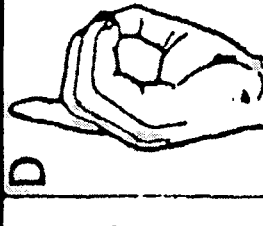
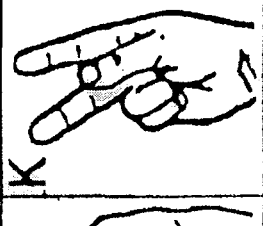
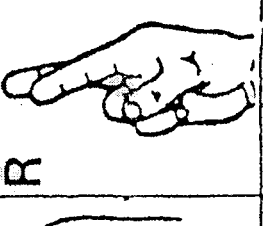
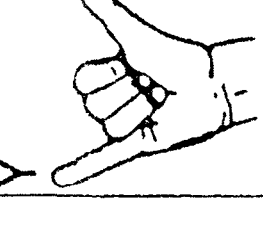

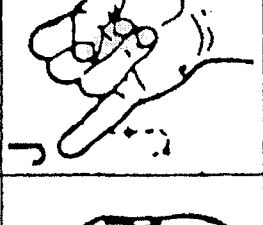

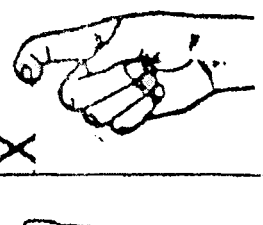
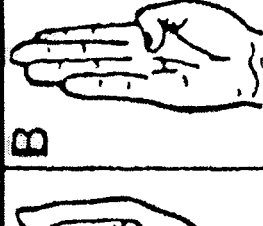
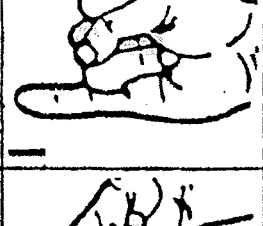
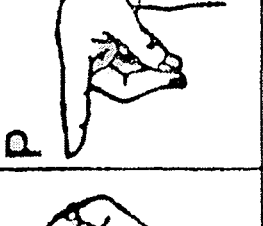
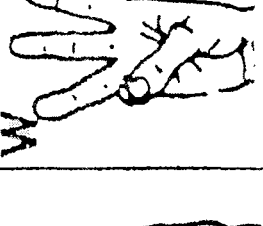

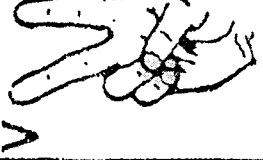
Příloha 3: Britská prstová abeceda

<http://www.british-sign.co.uk/learnbslsignlanguage/fs2sheet.htm> (23.6.2006)

Příloha 1: Česká jednoruční prstová abeceda

a	b	c	d	e
f	g	h	ch	i
j	k	l	m	n
o	p	q	r	s
t	u	v	w	x
	y	z	?	

Příloha 2: Americká jednoruční prstová abeceda

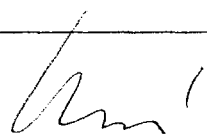
 G	 N	 U	
 F	 M	 T	
 E	 L	 S	 Z
 D	 K	 R	 Y
 C	 J	 O	 X
 B	 I	 P	 W
 A	 H	 O	 V

Příloha 3: Britská prstová abeceda

Ff	Ll	Rr	Xx	
Ee	Kk	Qq	Ww	
Dd	Jj	Pp	Vv	
Cc	Ii	Oo	Uu	
Bb	Hh	Nn	Tt	Zz
Aa	Gg	Mm	Ss	Yy

Vysoká škola: Univerzita Karlova	Fakulta: Filozofická fakulta
Katedra/Ústav: Ústav českého jazyka a teorie komunikace	Školní rok: 2003/2004
<p><i>Bakalářské</i></p> <p>ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)</p>	
pro:	Lenka Tikovská
obor:	Čeština v komunikaci neslyšících
Název tématu:	Klasifikátory českého znakového jazyka
<p>Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Prostudovat odbornou literaturu o klasifikátorech; seznámit se (a) s různými pojetími klasifikátorů v popisech různých znakových jazyků a (b) s popisy principů jejich fungování. 2. Pro potřeby výkladu o českém znakovém jazyce formulovat pracovní pojetí klasifikátorů a jejich typů (popř. vyčlenit typ klasifikátoru, jehož struktura a funkce bude v práci sledována). 3. Na základě studia odborné literatury podat přehled klasifikátorových tvarů ruky v americkém znakovém jazyce. 4. Shromáždit vzorek spontánní komunikace v českém znakovém jazyce; na základě jeho analýzy sestavit repertoár klasifikátorů užívaných v českém znakovém jazyce; jejich užívání příp. ověřit anketou mezi lingvisticky poučenými rodilými uživateli českého znakového jazyka. Výsledky analýzy českého znakového jazyka srovnat s popisem ASL. 5. Podat přehled klasifikátorových tvarů ruky užívaných v českém znakovém jazyce, charakterizovat jejich sémantiku a formulovat principy jejich užívání. Výklad dokumentovat fotografiemi /videonahrávkou/ CD romem. 6. Závěry bakalářské práce (soupis klasifikátorových tvarů ruky a kontexty jejich užití) zpracovat formou instruktivní videonahrávky (pomůcky pro vyučování českého znakového jazyka). 	

Rozsah grafických prací:
Rozsah průvodní zprávy:
Seznam odborné literatury: Allan, K.: Classifiers. Language 53, 1997, s. 285-311. Baker, Ch. – Cokely, D.: American Sign Language: A students text Units 1-9. 1998. Brennan, M.: The Visual World of BSL: an Introduction. In: The Dictionary of British Sign Language/English. 1992, s. 1-134. Humpries, T. – Padden, C.: Learning American Sign Language. 1992. Klima, B.S. – Bellugi, U.: The Signs of Language 1979. Miles, D.: British Sign Language. 1988. Valli, C. – Lucas, C.: Linguistics of American Sign Language. 1992. Wilbur, R.B.: American Sign Language. Linguistics and Applied Dimensions. 1987. Další časopisecké studie a články ve sbornících podle potřeby.
Vedoucí diplomové práce: prof. PhDr. Alena Macurová, CSc.
OPONENT - MGR. DREBOUTICOVÁ
Datum zadání diplomové práce: 29. února 2004
Termín odevzdání diplomové práce: duben 2005
L. S.